

НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ ЖУРНАЛ

1
(79)
2015

ВООЄННА ІСТОРІЯ

Заснований у 2002 році
Засновник - Всеукраїнська громадська організація
«Український інститут воєнної історії»
Виходить 6 разів на рік

Головний редактор - Сергій ЛИТВИН,
доктор історичних наук, професор

Редакційна колегія:

Печенюк І. С., кандидат історичних наук,
заступник головного редактора
Вознюк Ю. С., відповідальний секретар
Бадах Ю. Г., доктор історичних наук
Бережинський В. Г., кандидат історичних наук
Верстюк В. Ф., доктор історичних наук
Веденєєв Д. В., доктор історичних наук
Гутковський В. В., кандидат історичних наук
Карпов В. В., кандидат історичних наук
Лисенко О. Є., доктор історичних наук
Пилявець Р. І., кандидат історичних наук
Савченко Г. П., кандидат історичних наук
Савчук Ю. К., кандидат історичних наук
Сідак В. С., доктор історичних наук
Стороженко І. С., доктор історичних наук
Чухліб Т. В., доктор історичних наук

*Літературний редактор Тетяна Гілевич
Макет і верстка Дмитра Конюхова*

Оригінал-макет виготовлено ЛА «ПІРАМІДА»

**Адреса редакції:
м. Київ, вул. Грушевського, 30/1, кім. 325.
Телефон головного редактора (067) 974-15-82**

Електронна адреса: selytvyn@ukr.net

Наш сайт: www.warhistory/ukrlife.org

Журнал зареєстровано в Державному комітеті інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України, свідоцтво КВ № 5852.

Журнал є фаховим виданням у галузі історичних дисциплін
(Постанова Президії ВАК України від 15 січня 2003 р. № 1/05/1)

Схвалено Вченою радою
Українського інституту воєнної історії
(Протокол №4 від 18 квітня 2014 р.)

За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на джерела відповідають автори публікацій.
Редакція зберігає за собою право рецензування, редагування та скорочення статей без згоди автора,
може публікувати статті в порядку обговорення, не поділяючи поглядів автора.

Рукописи не повертаються. Редколегія не обов'язково поділяє погляди
авторів публікованих матеріалів.

Підп. до друку 00 2015р. Формат 70×100/16.

Друк офсетний. Папір офсетний.

Ум. друк. арк. 11,7. Обл.-вид. арк. 12,98.

Наклад 500 прим. Зам. № 530.

ЛА «Піраміда», ДК № 356 від 12.03.2001.

79006, м. Львів, вул. Плугова, 6.

ЗМІСТ

СЛОВО ДО ЧИТАЧА.....	4
----------------------	---

ОФІЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ

ПРОМІЖНИЙ ЗВІТ ТИМЧАСОВОЇ СЛІДЧОЇ КОМІСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ РОЗСЛІДУВАННЯ ОБСТАВИН ТРАГІЧНИХ ПОДІЙ, ЩО ПРИЗВЕЛИ ДО ЗАГИБЕЛІ ТА ЗАХОПЛЕННЯ В ПОЛОН БІЙЦІВ ДОБРОВОЛЬЧИХ БАТАЛЬЙОНІВ, А ТАКОЖ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ БІЛЯ МІСТА ІЛОВАЙСЬК ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ».....	5
--	---

ДОСЛІДЖЕННЯ, ПОВІДОМЛЕННЯ

СТЕЦЕНКО С.

Стратегічні причини тактичної поразки. (До розгрому українських військ під Іловайськом).....	31
--	----

ЗАХВІТЧУК Л.

Ми повернемося і проведемо люстрацію в один тур.....	35
--	----

ЗЕЛЕНСЬКИЙ М.

З «айдарівцями» у приймальній президента!.....	39
--	----

САПРИКІН О.

Інтернет-ресурси як інструмент інформаційної війни і інформаційна безпека України.....	43
--	----

Нотатки майора-прикордонника «Матвія» із добровольчого батальйону «Донбас» (упоряд. С. Литвин).....	49
---	----

ПЕКАР В.

Сім рівнів війни: стратегічна рамка для України.....	53
--	----

Правда про жінок на війні, про яку не писали в газетах (з кн. Світлани Алексєєвич «У войны не женское лицо»).....	63
---	----

ВОЗНЮК Ю., ЗОРЬКА О.

Євромайдан 2013 – 2014 років як геополітичний та цивілізаційний вибір українців.....	80
--	----

КАЛІБЕРДА Ю.

Армія Грузинської Демократичної Республіки у 1918-1921 рр.....	94
--	----

БАДАХ Ю.

Радянсько-іранська воєнно-політична криза (1945-1946 рр.).....	104
--	-----

ПОСТАТІ

ПАНЧЕНКО О.

Дарія Ребет – полум'яний борець і геніальний публіцист.....	117
---	-----

ДО ВІДОМА АВТОРІВ.....	127
------------------------	-----

СЛОВО ДО ЧИТАЧА

Шановний читачу!

Україна у полум'ї війни. Війни справедливої, за незалежність держави. Але війни досі не легалізованої, хоч вона приносить щоденні непоправні втрати та напруження моральних і матеріальних сил всього народу.

Ще довго незагоюваної раною буде Іловайська трагедія, коли в серпні 2014 року українські частини опинилися в оточенні терористичних формувань так званої ДНР і російських окупаційних військ та понесли значні втрати. Журнал надає проміжний звіт комісії Верховної Ради України щодо розслідування обставин трагедії, люб'язно наданий головою комісії народним депутатом 7-го скликання Андрієм Сенченком. Надаємо без коментарів і оцінок. Звіт має більше питань ніж відповідей. Кінцевого звіту комісії, на жаль, не очікується. Комісія припинила своє існування.

Надаємо також кілька фрагментарних матеріалів щодо іловайських подій. Видно ще не час появитися статтям масштабнішим і глибоко аналітичним. Журнал чекає на появу саме таких. Поки, що їх обмаль.

Тому у цьому числі вдаємося до передруку інтернетовських матеріалів, на нашу думку важливих і актуальних, як то Л. Захвітчука, В. Пекаря, С. Алексеєвич, без перекладу, мовою оригіналу.

Не менш актуальними для сьогодні є матеріали номера про Майдан, Грузинську армію, Дарію Ребет тощо.

Уклінно запрошуємо авторів, хто має думку та інформацію про події на Сході. Цінними будуть будь-які спогади очевидців і учасників подій.

Війна скоро не припиниться. Проти нас 40 тисяч озброєних до зубів російських найманців та ще 50 тис. російської армади стоять на російсько-українському кордоні.

Вірити в мирне урегулювання на Донбасі щонайменше наївно. З Путіним ні про що домовлятися не можна. Росія не перетвориться з агресора у миротворця, не стане поважати демократичні процеси в Україні.

Ми маємо перемагати. Війна виховує націю. Воюють найкращі, найпатріотичніші. На жаль вони ж і гинуть. За ними мають прийти інші, готові перемагати. Маємо готувати сотні тисяч патріотів до звільнення Донбасу і Криму, а не заколисуватися перемир'ями.

У святій справі патріотичного виховання бачить свою роль і «Воєнна історія». Приєднуйтеся до нас зі своєю інформацією, своїм словом, своєю порадою.

Будьте з нами!

**Головний редактор
Сергій Литвин**

ОФІЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ

**ПРОМІЖНИЙ ЗВІТ ТИМЧАСОВОЇ СЛІДЧОЇ КОМІСІЇ
ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
З ПИТАНЬ РОЗСЛІДУВАННЯ ОБСТАВИН ТРАГІЧНИХ
ПОДІЙ, ЩО ПРИЗВЕЛИ ДО ЗАГИБЕЛІ ТА ЗАХОПЛЕННЯ
В ПОЛОН БІЙЦІВ ДОБРОВОЛЬЧИХ БАТАЛЬЙОНІВ,
А ТАКОЖ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ
БІЛЯ МІСТА ІЛОВАЙСЬК ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ
(Оприлюднив голова Комісії,
народний депутат фракції «Батьківщина»
Андрій Сенченко)**

Відповідно до мандату Верховної Ради України Тимчасова слідча комісія з питань розслідування обставин трагічних подій, що призвели до загибелі та захоплення в полон бійців добровольчих батальйонів, а також Збройних сил України біля міста Іловайськ Донецької області вивчила наступні події та супутні їм обставини:

- Події в прикордонному Секторі Д з 23 липня і до його ліквідації о 24.00 24 серпня 2014 року.

- Наступ на м. Іловайськ, оточення міста частинами регулярних військ Російської Федерації та розвиток ситуації в «Іловайському котлі» з 24 серпня і до початку прориву 29 серпня 2014 року.

- Спроби деблокування м. Іловайськ силами антитерористичної операції (АТО).

- Переговори про вихід угруповання українських військ з м. Іловайськ.

- Прорив сил АТО з м. Іловайськ.

Комісією було затверджено план роботи, підготовлені і направлені письмові запитання на адресу керівника Антитерористичного центру СБУ, начальника Генерального штабу Збройних Сил України, міністра оборони України, міністра внутрішніх справ України, голови Державної прикордонної служби України, голови Служби зовнішньої розвідки України, голови Служби безпеки України, керівника Головного управління розвідки Міністерства оборони України, начальника інформаційного управління (розвідки) Державної прикордонної служби України, Генерального прокурора України, командувача Національною гвардією України, голови Донецької обласної державної адміністрації, міністра охорони здоров'я.

Комісією також було опитано керівників та посадових осіб міністерств і відомств, які є суб'єктами антитерористичної операції, експертів, а також безпосередніх учасників подій з числа командирів, бійців і волонтерів, в т.ч. військовослужбовців Збройних Сил України, Національної гвардії і добровольчих батальйонів Міністерства внутрішніх справ України.

Опитування проходили в режимі засідання Комісії, а також безпосередньо в зоні АТО і госпіталях.

Необхідно відзначити, що на відміну від інших відомств, Міністерство оборони та Генеральний штаб системно протидіють роботі Комісії.

Обидва відомства, які мають різні функції і діють на підставі різних положень, визначили одного виконавця з підготовки відповідей на питання Слідчої комісії, що є ознакою змови керівників відомств.

Не дивлячись на суспільну значимість розслідування, в порушення встановлених законом строків, неповні відповіді від Генерального штабу на поставлені запитання отримані лише через двадцять днів у вигляді секретного документа. При цьому неправомірно обмежено громадський доступ навіть до інформації про загиблих і нагороджених.

Міністерство оборони, якому були адресовані інші, ніж Генеральному штабу питання, замість відповіді на них, надіслало копію відповідей Генерального штабу, але за підписом міністра оборони.

Навіть через сорок днів після отримання запитань, станом на 20 жовтня 2014 року, Міністерство оборони та Генеральний штаб не надали відомості про загиблих, поранених, померлих від ран, зниклих без вісті і полонених. Єдиний отриманий від міністерства і генштабу

документ свідчить про 108 військовослужбовців Збройних Сил України, які загинули в Секторі Д з 22 липня по 24 серпня 2014 року.

Саме цю цифру - 108 загиблих під м. Іловайськ, неодноразово повторював, відповідаючи на питання ЗМІ, міністр оборони Гелетей В.В., не спромігшись розібратися в тому, що сталося і які втрати понесла країна. Такого ставлення не заслужили ні полегли воїни, ні їхні родини, ні Україна.

Запрошені на засідання Слідчої комісії міністр оборони Гелетей В.В. і начальник Генерального штабу Муженко В.М. в неприпустимій формі відмовилися відповідати на питання Комісії, посилаючись на секретність, хоча визначити ступінь секретності відповідей, не вислухавши питань неможливо.

У зв'язку з блокуванням розслідування з боку міністра оборони і начальника Генерального штабу, Слідча комісія була змушена 25 вересня 2014 року звернутись до Президента України з інформацією про неприпустимі дії членів Ради національної безпеки і оборони України Гелетей В.В. і Муженка В.М., та проханням зобов'язати їх сприяти розслідуванню.

У відповідь Слідча комісія Верховної Ради України лише через 12 днів, з порушенням встановлених законом термінів, отримала відписку за підписом Глави Адміністрації Президента України Ложкіна Б.Є. про те, що звернення Комісії направлено міністру оборони і начальнику Генерального штабу для розгляду!

Не дивлячись на звернення до Президента України, блокування роботи Комісії з боку міністра оборони і начальника Генерального штабу продовжилось.

Так 2 жовтня 2014 року Комісією на ім'я начальника Генерального штабу направлено лист з проханням забезпечити явку на її засідання керівника Сектору Д генерал-лейтенанта Литвина П.М. та начальника штабу 8-го армійського корпусу полковника Ромигайла П.Д., а також керівника Сектору Б генерал-лейтенанта Хомчака Р.Б. з групою офіцерів.

У відповідь - 4 жовтня 2014 року листом за підписом тимчасово виконуючого обов'язки начальника штабу Сухопутних військ повідомлено, що зазначені офіцери прибудуть на засідання Комісії.

Пізніше, 6 жовтня 2014 року, в день засідання, Комісією отримано лист за підписом тимчасово виконуючого обов'язки заступника начальника Генерального штабу генерал-лейтенанта Бессараба С.Б., в якому йдеться про те, що запрошені офіцери є свідками в рамках досудового розслідування, яке проводиться Генеральною прокуратурою, що вони попереджені про нерозголошення таємниці слідства і у зв'язку з цим не будуть брати участь у засіданні Комісії.

Однак, в той же день, на засідання Комісії прибули і давали свої пояснення генерал Хомчак Р.Б. і група запрошених офіцерів, які є свідками у рамках згаданого досудового розслідування.

На наступне засідання, заплановане на 9 жовтня 2014 року, Комісія повторно запросила керівника Сектору Д генерал-лейтенанта Литвина П.М. і полковника Ромигайла П.Д. Однак на адресу Комісії знову надійшла відмова від Генерального штабу з тих самих підстав. При цьому на засідання Комісії з ініціативи Генерального штабу з'явився і давав свідчення учасник іловайських подій - полковник Мельник Ю.М., який також має статус свідка у згаданому розслідуванні прокуратури.

У зв'язку з описаними маніпуляціями з боку керівництва Генерального штабу, у членів Комісії склалося обґрунтоване враження про небажання допускати на засідання Слідчої комісії незручних для військового керівництва свідків.

Слідча комісія Верховної Ради України 8 жовтня 2014 року була змушена повторно звернутись до Президента України з інформацією про незаконні дії міністра оборони Гелетея В.В. і начальника Генерального штабу Муженка В.М., а також з проханням зобов'язати зазначених посадових осіб сприяти роботі Комісії.

Відповідь на звернення Комісії станом на 17 жовтня 2014 року не отримана.

Спроби блокування роботи Комісії тривають.

В результаті проведеної роботи на підставі відкритих джерел інформації на цьому етапі розслідування встановлено наступне:

ПОДІЇ В ПРИКОРДОННОМУ СЕКТОРІ Д З 23 ЛИПНЯ І ДО ЙОГО ЛІКВІДАЦІЇ О 24.00 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

Початкове завдання угруповання Сектору Д полягало в ізоляції району АТО, закритті ділянки державного кордону України з Російською Федерацією протяжністю близько 140 км на ділянці Ізварине - Кумачове з метою недопущення незаконного перетину державного кордону групами російських найманців і недопущення забезпечення таких груп, а також сепаратистів з числа місцевого населення, озброєнням і боєприпасами. Крім того, на угруповання Сектору Д покладалось завдання щодо забезпечення безперешкодного підвезення боєприпасів і матеріально-технічних засобів в напрямку Петровське - Степанівка.

На 23 липня, дату передачі командування Сектору Д від полковника Грищенко А.М. генерал-лейтенанту Литвину П.М., угруповання Сектору Д налічувало близько 4000 осіб особового складу і складалось з великого числа розрізнених підрозділів.

Станом на 23 липня 72 окрема механізована бригада, 79 окрема аеромобільна бригада (без зведеного кулеметно-гранатометного взводу), 2-а батальйонна тактична група 24 окремої механізованої бригади, батальйонно-тактична група 28 окремої механізованої бригади, механізована рота, самохідно-артилерійська батарея 51 окремої механізованої бригади, 2-а і 3-я гаубичні артилерійські батареї 55 окремої артилерійської бригади, які прикривали кордон на ділянці Изварине - Кумачове, були фактично змучені систематичними обстрілами реактивними системами залпового вогню і артилерійськими системами з території Російської Федерації, і перебували відрізнаними від основних сил Сектору Д. Поставка продовольства і боєприпасів в райони зосередження підрозділів була неможлива.

В особливо критичному становищі перебували підрозділи 1-ї і 2-ї батальйонних тактичних груп 72-ї окремої механізованої бригади в районі населеного пункту Червонопартизанськ та підрозділи 2-ї батальйонної тактичної групи 24-ї окремої механізованої бригади в районі населених пунктів Зеленопілля і Довжанське.

Зазначені підрозділи займали оборону у восьми окремих опорних пунктах на вузькій ділянці прикордонної території від Маринівки Донецької області до Червонопартизанська Луганської області. Доступ в зазначений коридор, обмежений зі сходу - кордоном з Російською Федерацією, а із заходу - стратегічною висотою Саур-Могила та містами Сніжне і Торез, що стали базами терористів, наші частини мали тільки з району Амвросіївки.

Крім того, задачу по перекриттю державного кордону в Секторі Д виконувало зведене тактичне угруповання «Кордон» під командуванням генерал-майора Бінковського О.А. в складі підрозділів Державної прикордонної служби України та частин Південного ОТО Національної гвардії України, які перебували в такому ж стані і, починаючи з 13 липня, систематично зазнавали обстрілів з території Російської Федерації з використанням артилерії, мінометів і реактивних систем залпового вогню БМ-21 «Град».

Використовуючи висоту Саур-Могила, противник постійним артилерійським вогнем відрізав наші підрозділи від усіх видів постачання. Найнебезпечнішими були масові артилерійські обстріли з території Росії і прикордонної української території, куди регулярно висувалися російські батареї. Будь-які спроби переміщення підрозділів у цьому районі миттєво накривалися потужним ракетно-артилерійським вогнем і були ускладнені щільним мінуванням не лише комунікацій, а й великих територій.

Організувати ефективне інженерне облаштування позицій наших військ на території, складеної важкими ґрунтами, без інженерної техніки та великої кількості вибухових речовин виявилось неможливим.

Доставити необхідні матеріали і техніку, а головне використовувати її в умовах постійних обстрілів також було неможливо.

Всі наведені чинники призвели до пригнобленого морально-психологічного стану особового складу.

Ситуація вимагала негайного їх виведення із зони ураження артилерією з території Російської Федерації.

З моменту втрати нашими військами контролю на ділянці державного кордону в районі населеного пункту Ізварине, виконання завдання, поставленого перед Сектором Д в його первісному вигляді, втратило сенс. У той час, як наші частини, ціною людських життів, утримували лінію кордону під постійним вогнем з території Російської Федерації, на який не можеш відповісти, окупанти через пролом в Ізварине забезпечували посилення та постачання свого угруповання.

Необхідно було терміново приймати рішення і або, істотно посиливши угруповання, закрити ізваринський розрив і підвищити щільність наших військ і вогневих засобів в Секторі Д, або кардинально змінити задачу і тактику дій нашого угруповання в зазначеному секторі.

Практично щодня керівництво АТО і Генерального штабу отримувало донесення від командування Сектору Д про фактичний стан справ, рідні та близькі наших бійців шляхом проведення масових акцій під будівлями Адміністрації Президента України, Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України намагались звернути увагу політичного і військового керівництва країни на трагічний розвиток подій.

У відповідь від керівництва АТО командування Сектору багаторазово чуло звинувачення в панікерстві, а суспільство намагались заспокоїти порожніми обіцянками і розповідями про інформаційну війну з боку противника.

Необхідні кардинальні рішення штабом АТО не приймалися. Війська продовжували нести втрати.

Весь період існування Сектору Д управління з боку керівника та штабу АТО здійснювалося в ручному режимі. Роль органу управління сектором, покладена на штаб 8-го армійського корпусу, штучно була зведена до постачальницько-диспетчерських функцій. Командування Сектору не приймало участь в розробці операцій, в більшості випадків не знало про їх задум; спроби доповідей про реальну обстановку в секторі викликали агресію, звинувачення в боягузтві і загрози кримінального переслідування з боку керівника АТО генерала Муженка В.М. і начальника штабу АТО генерала Назарова В.М. Взаємодія сусідніх секторів Д і Б практично повністю була відсутня, хоча їх передові командні пункти перебували всього у 5-ти кіломе-

трах один від одного. У певний момент це призвело до небезпечної ситуації, коли в Секторі Д випадково були виявлені тили Сектору Б.

В результаті численних невмотивованих хаотичних команд з боку штабу АТО на переміщення частин і підрозділів з угруповання Сектору Д, а також виходу з під обстрілу на територію Російської Федерації 2-ї батальйонної тактичної групи 72-ї бригади в складі 400 військовослужбовців та самовільного виходу із зони АТО 1-ї батальйонної тактичної групи 72-ї бригади, чисельність угруповання Сектору Д, яка на 23 липня становила близько 4000 військовослужбовців, до ранок 23 серпня скоротилась до 1000 осіб.

Таким же чином, без урахування реальної обстановки і всупереч неодноразовим доповідям командирів із зони бойових дій, 11 серпня керівництвом АТО було прийнято рішення про передислокацію командного пункту 30-ї окремої механізованої бригади в населений пункт Міусинськ і основного командного пункту 8-го армійського корпусу із Старогнатівки в район Кутейникове, тобто в місця, контрольовані терористами.

Хронологія подальших подій ілюструє рівень і стиль командування військовими діями з боку керівництва штабу АТО.

О 04.00 13 серпня основний командний пункт Сектору Д доповів керівництву штабу АТО про танкову атаку району зосередження батальйонної тактичної групи і командного пункту 30-ї окремої механізованої бригади силами, приблизно, 20 танків Російської Федерації і піхоти противника. Доповідь залишена без уваги і розцінена як паніка.

Відповідно до розпорядження керівника АТО генерал-лейтенанта Муженка В.М. з 06.00 13 серпня розпочато висування оперативної групи основного командного пункту Сектору Д в район населеного пункту Кутейникове. До 18.00 передовий пункт управління сектору був розгорнутий в призначеній точці. О 19.40 радіоперехоплення Служби безпеки України засвідчило виявлення терористами пункту управління і запит на його знищення, про що було повідомлено керівником Сектору Д керівникові АТО. Доповідь залишилась без уваги і більш того, було вказано на необхідність переміщення в той же район основного складу командного пункту сектору.

О 04.25 21 серпня по району основного командного пункту Сектору Д було завдано удар реактивними системами «Ураган» з території Російської Федерації. В результаті втрати склали 5 осіб вбитими і 13 пораненими. Другим обстрілом, нанесеним через 1,5-2 години, була знищена вся техніка, яку не вдалось евакуювати через пошкодження під час першого обстрілу. Керівництво Сектору Д неодноразово попереджало командування АТО про ймовірність нанесення удару по

командному пункту і недоцільність його переміщення в небезпечні райони. Такі попередження ігнорувались або пропозиції про переміщення у безпечні райони не затверджувались, про що свідчать розпорядження штабу АТО.

Така практика управління військами з боку командування АТО значною мірою зумовила втрати в Секторі Д, які серед військовослужбовців Збройних Сил, Національної гвардії і Прикордонної служби лише за період з 23 липня по 23 серпня поточного року склали вбитими не менше 124 осіб і пораненими не менше 696 осіб.

Крім того, в полоні на території Росії опинились, лише із складу 72-ї бригади - близько 400 і 51-ї бригади - близько 50 військовослужбовців.

Напередодні параду в Києві, 23 серпня від Державної прикордонної служби України надійшла інформація про виявлення на території Сектору Д колон броньованої техніки, яка висувається з території Російської Федерації в напрямку населених пунктів Амвросьєвка, Кутейникове.

Доповідь керівника Сектору Д генерала Литвина П.М. в штаб АТО о 14.30 23 серпня про виявлені колони російської броньованої техніки була розцінена як паніка і залишилась без уваги і прийняття рішень.

Реакція начальника штабу АТО генерал-лейтенанта Назарова В.М. на чергову доповідь був лаконічним: «Це все херня. Ми це вже проходили. Тримайтесь!»

Пропозиції про відведення військ з метою запобігання блокування та оточення не затвердили.

О 21.15 23 серпня генерал Литвин П.М. був викликаний на зв'язок з начальником Генерального штабу, який в цей час перебував в кабінеті міністра оборони.

Першим доповідь генерала Литвина П.М. вислухав міністр і без коментарів передав слухавку начальнику Генерального штабу, який у відповідь на доповідь сказав: «При зміні обстановки доповідайте в установленому порядку» і повісив слухавку. Жодних команд не було віддано.

Приблизно о 10.30 24 серпня, під час параду в Києві, офіцери штабу Сектору Д на чолі з полковником Ромигаїло П.Д. з передового командного пункту в лісопосадці на трасі Амвросіївка-Кутейникове спостерігали колону бронетехніки російської армії загальною чисельністю понад 100 одиниць, у складі бойових машин десанту, танків, самохідних артилерійських знарядь, а також великої кількості тентованих КАМАЗів з боєприпасами та особовим складом, які на великій швидкості рухались вглиб території України.

Інформація про колону російської бронетехніки полковником Ромигайло П.Д. була негайно доведена до начальника штабу АТО генерала Назарова В.М. Відповідь: «Йдіть на х..! Боягузи! С вас посаджу!»

Приблизно о 12.00 вказана інформація в телефонній розмові була доведена начальнику Генерального штабу Муженку В.М.

У відповідь надійшла одна команда «Не сси! Це все херня! Ми все це проходили!».

Ніякі рішення по доповідях прийняті не були.

Пізніше у штабі Сектору Б, при особистій доповіді полковником Ромигайло П.Д. командуючому оперативного командування «Південь» генералу Хомчаку Р.Б. про обстановку в Секторі Д, була отримана традиційна команда: «Не сси!»

В результаті, вже до полудня 24 серпня російські війська силами самохідних артилерійських установок ударили по тилах Сектору Б, розташованих в Секторі Д.

При цьому слід звернути увагу на той факт, що міністр оборони Гелетей В.В. і начальник Генерального штабу Муженко В.М. намагаються вводити в оману парламентську комісію і громадську думку, стверджуючи, що інформацію про масований перетин державного кордону регулярними частинами Російської Федерації вони отримали лише 25 серпня 2014 року.

Далі події розвивалися таким чином. О 14.20 23 серпня під час постановки задачі по телефону командир в/ч В0120 (5-й батальйон територіальної оборони «Прикарпаття») заявив, що зняв усі ввірені йому блокпости і рухається з особовим складом частини в напрямку Тельманове, а далі в напрямку населеного пункту Розівка. Про залишення району виконання бойового завдання особовим складом в/ч В0120 було негайно повідомлено начальнику штабу АТО і вжиті необхідні заходи по поверненню особового складу в район виконання бойового завдання.

О 23.00 23 серпня командир в/ч В0120 в письмовій формі відмовився виконувати бойове розпорядження керівника Сектору Д і далі на зв'язок не виходив.

Таким чином, о 14.20 23 серпня керівництву АТО стало відомо про те, що зі складу угруповання Сектору Д вибув 5-й батальйон територіальної оборони «Прикарпаття» і, в підсумку, чисельність угруповання склала не більше 700 осіб.

Не зважаючи на обстановку, що склалась, о 23.00 24 серпня, за погодженням з керівником Сектору Б генералом Хомчаком Р.Б., зі складу Сектору Д в оперативне підпорядкування Сектору Б була переведена батальйонна тактична група 28-ї окремої механізованої бригади.

Таким чином, в зоні бойових дій в розпорядженні керівництва Сектору Д залишилось не більше 300 військовослужбовців, озброєних стрілецькою зброєю, які на 80 відсотків склались зі штабу, підрозділів зв'язку, охорони та ремонтників.

Такою чисельністю організувати оборону і протистояти просуванню регулярних військ Російської Федерації у складі чотирьох батальйонних тактичних груп неможливо.

Викладене дозволяє стверджувати, що емоційні оцінки, які звучали в пресі, про ефект доміно, викликаний відходом з позицій батальйону «Прикарпаття», не відповідають дійсності. Чисельність нашого угруповання в Секторі Д на дату початку масованого вторгнення російських військ була така, що колони російської техніки могли просто не помітити наших військових.

Також, не відповідає дійсності твердження командира добровольчого батальйону «Дніпро-1» про втечу керівника Сектору Д генерала Литвина П.М. і його штабу.

Керівництво та штаб Сектору Д виконували наявними силами поставлені завдання аж до ліквідації Сектору Д рішенням штабу АТО з 24.00 24 серпня.

Сумарні втрати Сектору Д і зведеного тактичного угруповання «Кордон» з 23 липня по 24 серпня 2014 року склали:

Убитими - 125 осіб;

Пораненими - 706 осіб;

Померлими внаслідок поранень - не встановлено, відповідь від міністерства оборони не отримана;

Зниклими безвісти - не встановлено, відповідь від міністерства оборони не отримана;

Полоненими - відповідь від міністерства оборони не отримана. Встановлено, що тільки за двома епізодами опинилися в полоні близько 450 військовослужбовців.

НАСТУП НА ІЛОВАЙСЬК, ОТОЧЕННЯ МІСТА ЧАСТИНАМИ РЕГУЛЯРНИХ ВІЙСЬК РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ І РОЗВИТОК СИТУАЦІЇ В ІЛОВАЙСЬКОМУ КОТЛІ

З 24 СЕРПНЯ І ДО ПОЧАТКУ ПРОРИВУ 29 СЕРПНЯ 2014 РОКУ

План операції по наступу на м. Іловайськ Донецької області розроблявся в перших числах серпня поточного року під керівництвом Командувача оперативного командування «Південь» генерал-лейтенанта Хомчака Р.Б., який є керівником Сектору Б.

В подальшому штабом АТО було затверджено рішення «Про проведення військової операції по розгрому основних сил незаконних збройних формувань в м. Іловайск і узяттю його під контроль».

Проведення зазначеної операції було частиною плану штабу АТО по оточенню Донецька через Іловайськ і далі на Зугрес із завданням перерізати трасу Шахтарськ-Донецьк.

При плануванні узяття Іловайська керівництво Сектору Б виходило з розвідданих, отриманих зі штабу АТО про те, що в місті знаходиться від 30 до 80 сепаратистів з числа місцевих мешканців, які мають стрілецьке озброєння, і немає організованої оборони.

Поряд з цим, підлягає додатковій перевірці інформація командира 40-го батальйону територіальної оборони «Кривбас» полковника Мотрія О.В. та командира розвід підрозділу 40-го батальйону Олександра Ткачова, які зазначили, що на зустрічі, яка відбулась 8 серпня в розташуванні 40-го батальйону територіальної оборони «Кривбас» в населеному пункті Старобешеве, до відома керівника Сектору Б генерала Хомчака Р.Б. було доведено інформацію про наявність в Іловайську укріпрайону та значної чисельності добре озброєних терористів.

Завдання по блокуванню Іловайська з чотирьох напрямків мали намір виконати силами 40-го батальйону територіальної оборони «Кривбас». Однак, командир і особовий склад батальйону, озброєного лише стрілецькою зброєю, висловив сумнів у можливості виконання завдання і доцільності оголення тилів, які захищав 40-й батальйон територіальної оборони.

В результаті, за рішенням генерала Хомчака Р.Б. один із чотирьох блокпостів, які оточували Іловайськ, був посилений підрозділом 51-ї механізованої бригади, а три інших були посилені танковим взводом і механізованим взводом на бойовій машині піхоти (БМП). Таким чином, на кожному блокпосту перебувало від 30 до 40 бійців батальйону територіальної оборони, один танк і одна БМП.

Зазначена інформація генерала Хомчака Р.Б. також спростовується свідченнями бійців 40-го батальйону територіальної оборони «Кривбас» і підлягає додатковій перевірці.

Задача по блокуванню Іловайська, поставлена генералом Хомчаком Р.Б., була виконана. При її виконанні в районі населеного пункту Грабське два бійця загинули і троє були поранені.

5 серпня в Дніпропетровській обласній державній адміністрації відбулась зустріч генерала Хомчака Р.Б. з командирами добровольчих батальйонів «Донбас» (в/ч 3027 Національної гвардії) і добровольчими батальйонами особливого призначення Міністерства внутрішніх справ «Дніпро-1», «Азов» і «Шахтарськ», виділених штабом АТО для операції по зачистці Іловайська. На зустрічі, за участю заступника керівника Дніпропетровської ОДА Корбана Г.О., обговорювався план операції.

Питання, на яке Комісія не отримала логічної відповіді - чому у «військовій операції по розгрому основних сил незаконних збройних формувань в м. Іловайськ і узяттю його під контроль» підрозділи Збройних Сил брали участь в блокуванні міста, а розгром основних сил незаконних формувань був доручений добровольчим батальйонам, які покликані виконувати міліцейські функції у другому ешелоні і мають відповідне цим функціям озброєння? Хто конкретно і чому затверджував таке рішення?

Належить встановити, чому при плануванні операції з узяття крупного транспортного вузла, що має стратегічне значення, не викликала сумніву інформація про незначні сили противника, чому не була проведена дорозвідка ситуації в місті, і чому не була врахована можливість посилення угруповання терористів з використанням залізничці?

Перша спроба входу в Іловайськ з двох напрямків відбулась 10 серпня і стикнулась з замаскованим укріпленням сепаратистів і замінованими ділянками. Втрати убитими в батальйоні «Донбас» склали 4 людини.

Іншою колоною наступав батальйон «Шахтарськ», посилений двома протитанковими гарматами.

Така організація наступу викликає більше запитань, ніж дає відповідей.

Чому, якщо мова йшла про 30-80 сепаратистів з числа місцевого населення, наступ було посилено двома протитанковими гарматами?

Чому, якщо були сумніви в розвідданих, першим ешелонем не пішли підрозділи Збройних Сил з важким озброєнням?

На ці питання ще належить отримати відповіді.

Далі, 16 серпня в селищі Урзуф на базі батальйону «Азов» пройшла спільна нарада за участю генерала Хомчака Р.Б., заступника міністра внутрішніх справ Ярового С.А. і командирів чотирьох батальйонів, на якій було узгоджено новий план операції по заходу в Іловайськ, призначеному на 18 серпня.

Через півтори години після доповіді керівництву АТО, зробленого за підсумками наради генералом Хомчаком Р.Б., останній отримав завдання штабу АТО почати наступ 17 серпня, тобто на добу раніше.

Те, що відбулося далі підтверджує тезу про те, що управляти військовими діями в режимі АТО неможливо.

Так, о 05.00 17 серпня на точку збору прибули генерал Яровий С.А. і батальйон «Донбас», який відразу приступив до виконання завдання. Із запізненням на кілька годин прибув батальйон «Дніпро-1». Не прибули батальйони «Азов» і «Шахтарськ», командири яких заявили, що ніякі нові уточнення їх не цікавлять і вони будуть на місці в понеділок (18 серпня). Батальйон «Донбас» за підтримки 6 БМП роти

капітана Кошуби пішов виконувати завдання, не маючи запланованої підтримки з трьох боків.

Після цього, пішов батальйон «Дніпро-1», але не спільно з «Донбасом», як планувалося раніше, а по маршруту, наміченому для відсутніх батальйонів «Азов» і «Шахтарськ».

На думку курівника Сектору Б генерала Хомчака Р.Б. цілком взяти Іловайськ можна було за 2-3 дні, за умови, що всі сили, які були заплановані для участі в операції, прибули б своєчасно і стали до виконання поставленої задачі.

На наступний день в зону Іловайська замість батальйону «Шахтарськ» прибули лише його представники. Командир батальйону «Шахтарськ» Андрій Філоненко на засіданні Слідчої комісії показав, що дозвіл на вихід з операції батальйони «Шахтарськ» і «Азов» отримали від радника міністра внутрішніх справ Антона Геращенка і начальника Департаменту організації діяльності підрозділів міліції особливого призначення Чалавана В.А. Комісія перевіряє зазначену інформацію та повноваження названих чиновників, але відповіді від МВС поки не отримані.

Наведена інформація ставить під сумнів твердження міністерства внутрішніх справ про передачу добровольчих батальйонів в розпорядження штабу АТО.

Далі, батальйон «Азов», який прибув в зону Іловайська на добу пізніше, до виконання завдання приступив лише 19 серпня і незабаром вийшов з бою остаточно.

Батальйон «Дніпро-1» після деяких коливань спільно з батальйоном «Донбас» зачистив половину Іловайська, однак на другу половину міста сил не вистачало.

Тоді, на підтримку в Іловайськ прибули батальйони МВС «Миротворець», «Івано-Франківськ», «Херсон» та рота «Світязь», озброєні стрілецькою зброєю, а не підрозділи Збройних Сил.

В цей же час, 20 серпня Інформаційно-аналітичний центр РНБОУ переможно рапортував про повний контроль українських силовиків над Іловайськом.

За заявою генерала Хомчака Р.Б., 24 серпня він з неофіційних джерел (можливо від начальника штабу Сектору Д полковника Ромигайла П.Д.- джерело уточнюється) отримав інформацію про перетин державного кордону декількома колонами російської бронетехніки чисельністю по 80-100 одиниць.

Штаб АТО цю інформацію не підтвердив, повідомивши, що є неперевірені відомості про окремі групи російських БМП або танків чисельністю по 3-5 одиниць.

Така інформація зі штабу АТО була доведена керівнику Сектору Б генерал-лейтенанту Хомчаку Р.Б. після того, як 23 серпня викор-

донна служба України і генерал Литвин П.М. проінформували керівництво АТО про виявлення в Секторі Д колон російської броньованої техніки, а 24 серпня начальник штабу Сектору Д полковник Ромигайло П.Д. доповів начальнику штабу АТО генералу Назарову В.М. про перетин о 10.30 колоною російської бронетехніки чисельністю більше 100 одиниць державного кордону України. Та ж інформація о 12.00 була доведена до відома міністра оборони і начальника Генерального штабу.

До полудня 24 серпня, російські війська силами самохідних артилерійських установок ударили по тилах Сектору Б, розташованих в Секторі Д, а до вечора 24 серпня підрозділи 51-ї бригади вже взяли в полон перших 10 російських десантників з 331 полку повітрянодесантних військ Росії, переданих потім в штаб АТО.

Після цього і до початку прориву з котла 29 серпня обстріли іловайського угруповання не припинялися.

Із зони Іловайська протягом 24 і 25 серпня через Старобешеве і 27 серпня в напрямку Волновахи вдавалося вивозити поранених.

Така ситуація нещільного оточення, яке дозволяло вивести угруповання з котла, зберігалась, як мінімум, до ранку 27 серпня.

В період з 25 по 27 серпня генерал Хомчак Р.Б. неодноразово запитував у штабу АТО рішення. Необхідно було або істотно посилювати угруповання, розривати кільце оточення і остаточно брати Іловайськ, або терміново виходити з котла.

Всі ці дні керівництво іловайського угруповання отримувало тільки один наказ – «Триматися і чекати підмоги!». Так було втрачено час.

Сумарні втрати Сектору Б в зоні Іловайська з початку наступу на місто 10 серпня 2014 року і до початку прориву з котла ранком 29 серпня 2014 року склали:

Убитими - не встановлено (відповідь від міністерства оборони і Генерального штабу не отримано, дані по МВС та Національній гвардії враховані в чисельності втрат при прориві з Іловайська);

Пораненими - не встановлено (відповідь від міністерства оборони і Генерального штабу не отримано, дані по МВС та Національній гвардії враховані в чисельності втрат при прориві з Іловайська);

Померлими внаслідок поранень - не встановлено (відповідь від міністерства оборони і Генерального штабу не отримано, дані по МВС та Національній гвардії враховані в чисельності втрат при прориві з Іловайська);

Зниклими безвісти - не встановлено (відповідь від міністерства оборони і Генерального штабу не отримано, дані по МВС та Національній гвардії враховані в чисельності втрат при прориві з Іловайська);

Полоненими - не встановлено (відповідь від міністерства оборони і Генерального штабу не отримано, дані по МВС та Національній гвардії враховані в чисельності втрат при прориві з Іловайська).

СПРОБИ ДЕБЛОКУВАННЯ ІЛОВАЙСЬКА СИЛАМИ АТО

Одними із найбільш недосліджених епізодів іловайської трагедії залишаються події, пов'язані з намаганням деблокування угруповання українських військ.

Міністерство оборони України і Генеральний штаб не відповіли по суті на питання Слідчої комісії, що стосуються цієї операції і, під надуманими приводами, відмовилися забезпечити явку на засідання комісії начальника штабу АТО генерал-майора Назарова В.М., а також командирів частин і підрозділів, які брали участь в операції з деблокування Іловайська, і залишилися в живих.

У штабі АТО не могли не знати про критичну ситуацію із забезпеченням оточеного іловайського угруповання. Закінчилися 82-мм міни до мінометів, які були на озброєнні батальйонів, практично скінчилися патрони, вода і продовольство. Кільце оточення ущільнювалось на очах.

Бійці і командири через рідних і близьких намагалися достукатися до політичного і військового керівництва країни і вимагали направити в Іловайськ підмогу. Під Адміністрацією Президента і Генеральним штабом відбулись багатолюдні пікети з вимога терміново прийняти необхідні рішення.

Представники Адміністрації Президента і Генштабу на цих мітингах 28 серпня переконували солдатських матерів і дружин, що допомога йде.

А до цього часу 25-26 серпня в районі Старобешеве-Кутейникове вже були розбиті сили 4-ї роти 2-го батальйону 51-ї окремої механізованої бригади.

Командирам іловайського угруповання до вечора 28 серпня не давали команду на вихід, переконуючи, що допомога йде.

А до цього часу 27 серпня під Старобешеве вже догорала колона зведеної ротної тактичної групи 92-ї Чугуївської бригади.

Очевидно, що рішення щодо долі іловайського угруповання мало прийматися з урахуванням багатьох факторів, в тому числі фактичної наявності у штабу АТО резервів, а також їх реального стану. Однак, в будь-якому випадку, таке рішення мало ухвалюватися своєчасно і бути адекватним реальній обстановці.

До початку оточення Іловайська військами Російської Федерації первісний задум штабу АТО про оточення Донецька та перекриття траси Шахтарськ-Донецьк втратив сенс.

В умовах, коли для повного взяття міста нашими військами не вистачило сил, утримувати частково зайняте місто в умовах масованого вторгнення російських військ і неможливості забезпечення нашого угруповання, також не мало сенсу.

У такій ситуації невжиття керівництвом АТО своєчасного вирішення про виведення військ з оточення виглядає злочинним.

Не менш злочинною виглядає спроба деблокування іловайського угруповання спочатку силами 4-ї роти 2-го батальйону 51-ї механізованої бригади, а потім силами однієї зведеної ротної тактичної групи 92-ї Чугуївської бригади, яка після дводенного 160 кілометрового маршу своїм ходом, 27 серпня була практично повністю знищена переважаючими силами російських військ під Старобешеве.

Нашим воїнам протистояли, як мінімум, дві зведені батальйонні тактичні групи у складі підрозділу 331 костромського полку повітрянодесантних військ, 98 іванівської дивізії повітрянодесантних військ, 19 окремої мотострілкової бригади (г.Владікавказ), 8 окремої мотострілкової бригади (населений пункт Борзой), 31 ульяновської і 56 камишинської окремих десантно-штурмових бригад збройних сил Російської Федерації, і не менше 500 бойовиків незаконних збройних формувань.

На питання про втрати в цих операціях ні міністерство оборони, ні начальник Генерального штабу ніяких відповідей не дали.

Подальші дії керівництва АТО щодо операції з деблокування іловайського угруповання, що передбачали проведення такої операції 1-2 вересня, носили швидше відволікаючий характер і нагадували димову завісу, поставлену з метою виходу із зони відповідальності міністра оборони Гелетея В.В., начальника Генерального штабу Муженка В.М. і начальника штабу АТО Назарова В.М.

Генеральна прокуратура України, у відповідь на звернення Слідчої комісії 23 вересня повідомила, що 4 вересня 2014 року розпочато досудове розслідування кримінального провадження №4201400000000900, в рамках якого відпрацьовуються і розглядаються такі напрямки:

- відповідність статутним вимогам Збройних Сил України організації командуванням штабу АТО військової операції «По розгрому основних сил незаконних збройних формувань у м. Іловайську і взяття його під контроль» та її виконання командуванням Сектору Б;

- відповідність статутним вимогам Збройних Сил України рішення командування Сектору Б про відвід підрозділів ЗСУ та добровольчих батальйонів «Донбас», «Дніпро», «Азов», «Світязь», «Миротворець» та інших з місця дислокації Сектору Б;

- відповідність статутним вимогам Збройних Сил України організації командуванням штабу АТО та Сектору Д «ізоляції кризового району Сектору Д, недопущення вторгнення незаконних збройних

формувань і диверсійно-розвідувальних груп з території Російської Федерації на територію України» та відводу підрозділів ЗСУ з місця дислокації Сектору Д.

Таким чином, в рамках досудового розслідування, що проводиться слідчим відділом слідчого управління Головної військової прокуратури, не вивчається питання відповідності статутним вимогам Збройних Сил України організації командуванням штабу АТО військової операції з деблокування іловайського угруповання Сектору Б.

У зв'язку з викладеним, Комісія своїм листом на ім'я Генерального прокурора України звернула увагу прокуратури на необхідність вивчення цього епізоду іловайських подій, пов'язаного з великими втратами.

Розслідування зазначеного епізоду силами Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України буде продовжено.

Сумарні втрати частин і підрозділів 92 окремої механізованої та 51 окремої механізованої бригади при спробах деблокування іловайського угруповання Сектору Д з 25 по 27 серпня 2014 склали:

Убитими - не встановлено (відповідь від міністерства оборони і Генерального штабу не отримано). За оцінками безпосередніх учасників подій зі складу зведеної роти 92 окремої механізованої бригади в живих залишилося 37 осіб. Зазначена інформація підлягає додатковій перевірці.

Пораненими - не встановлено (відповідь від міністерства оборони і Генерального штабу не отримано).

Померлими внаслідок поранень - не встановлено (відповідь від міністерства оборони і Генерального штабу не отримано).

Зниклими безвісти - не встановлено (відповідь від міністерства оборони і Генерального штабу не отримано).

Полоненими - не встановлено (відповідь від міністерства оборони і Генерального штабу не отримано).

ПЕРЕГОВОРИ ПРО ВИХІД З ІЛОВАЙСЬКА

Проведення переговорів про вихід наших військових з іловайського котла було можливо на декількох рівнях.

Перший - переговори на рівні безпосередніх учасників бойових дій.

Зазначені переговори за дорученням керівника Сектору Д генерала Хомчака Р.Б. вів начальник розвідки оперативного управління командування «Південь» полковник Штурко О.С.

При цьому, російська сторона не знала від чийого імені ведуться переговори і, по всій видимості, припускала, що мова йде про можливий вихід одного з підрозділів.

Домовленості на рівні командирів середньої ланки були досягнуті, однак вразливість подібних переговорів полягала в тому, що російське угруповання, що оточувало Іловайськ, складалось з великого числа частин і підрозділів різної підпорядкованості і, що головне, на більш високих рівнях командування могло без попередження скасувати будь-які домовленості.

Другий - переговори на рівні міністерства оборони і Генерального штабу.

Достовірно відомо, що міністр оборони ніякі переговори на цю тему не вів.

Також достовірно встановлено, що на ранок 29 серпня, тобто на момент початку прориву з оточення нашого угруповання, контакту між начальником Генерального штабу Збройних Сил України генерал-полковником Муженком В.М. і начальником Генерального штабу Збройних Сил Російської Федерації генералом армії Герасимовим В.В. не було. Останній перебував з візитом в Китаї. Спілкування на більш низькому рівні в Генштабі Російської Федерації не могло забезпечити вирішення проблеми, що і підтверджується наявною інформацією.

Таким чином, інформація начальника Генерального штабу Збройних Сил України Муженка В.М., доведена до генерала Хомчака Р.Б. 28 серпня, про те, що розпочато переговори з російською армією і керівництвом, не відповідала дійсності і лише вводила останнього в оману.

Третій - переговори на політичному рівні. Під час зустрічі президентів України та Росії в Мінську, що відбулася 26 серпня, Іловайськ вже знаходився в оточенні.

До цієї дати у нас в полоні вже перебували 10 російських десантників з 331 полку повітрянодесантних військ Російської Федерації.

На той момент часу звільнення перших в історії військового протистояння на Донбасі полонених російських військовослужбовців, які мають офіційний статус, було для російського політичного керівництва питанням №1, і явно могло стати еквівалентом відкриття гарантованого коридору для виведення наших військ з оточення.

Після мінської зустрічі, ввечері 27 серпня по неофіційних каналах Адміністрацією Президента України було отримано запит на обмін полонених російських десантників. Вказаний запит підтверджувався аж до полудня суботи 30 серпня.

Однак, до початку прориву вранці 29 серпня рішення українською стороною прийнято не було.

Пізніше полонені десантники були передані російській стороні.

ПРОРИВ СИЛ АТО З ІЛОВАЙСЬКА

Рішення про прорив з іловайського котла було прийнято керівником Сектору Б після консультацій з командирами батальйонів у другій половині дня 28 серпня.

Подальше перебування в оточенні в умовах гострого дефіциту води та продуктів харчування, а головне - без боєприпасів, було неможливим.

Пропозиції російських військових, які надходили через начальника розвідки оперативного управління командування «Південь» полковника Штурко О.С. про вихід без техніки і зброї були відкинуті усіма командирами.

В результаті була досягнута домовленість про вихід двома колонами за двома маршрутами о 06.00 29 серпня зі зброєю і технікою в супровід БТРів з російськими десантниками, яким на виході з кільця повинні бути передані троє полонених військовослужбовців Російської Федерації, один з яких був поранений.

Напередодні, 28 серпня, начальник Генерального штабу Муженко В.М. повідомив генералу Хомчаку Р.Б., що з російською стороною досягнуто домовленість про вивезення поранених і загиблих.

По двох узгоджених маршрутах виходу приблизно о 19.00 28 серпня були відправлені машини з пораненими, обладнані білими прапорами з червоним хрестом.

Буквально через п'ятсот метрів після виходу машин із Агрономічного і Многопілля вони були обстріляні, і були змушені повернутися.

Після такого розвитку подій генералом Хомчаком Р.Б. було встановлено два сигнали на вихід «Буран-555» для виходу без бою і «Буран-555 з боєм».

Були сформовані дві колони, на чолі кожної з яких було по 2-3 одиниці бронетехніки, в середині і в кінці кожної колони також був танк і БМП.

У складі однієї колони на легкових машинах по асфальтованій дорозі рухався батальйон «Донбас», а в складі другої - на вантажівках і мікроавтобусах підвищеної прохідності - батальйон «Дніпро-1».

Першим етапом здійснювався вихід наших сил з Іловайська на рубіж Многопілля-Агрономічне в 6 кілометрах від міста.

Збір колон був організований таким чином, щоб до точки початку маршруту всі підрозділи вийшли одночасно. Перший етап операції пройшов без втрат.

Далі належало пройти через кільце російських військ.

О 05.45 29 серпня в район Многопілля на одному БТР-Д та санітарній машині прибули російські десантники, які заявили, що умови змінюються.

Вихід буде без зброї і техніки однією колоною за вказаним ними маршрутом, який, як з'ясувалось пізніше, проходив по їх засідках.

Після збору нашого угруповання колоною у вихідних точках для початку руху, російська сторона почала тягнути час.

Приблизно в 08.00, з урахуванням обстановки, генерал Хомчак Р.Б. дав команду «Буран-555 з боєм» та колони рушили по двох спочатку намічених маршрутах. У складі кожної з колон знаходилось по одному полоненому російському військовослужбовцю. Третій полонений поранений російських військовослужбовець перебував в санітарній машині разом з нашими пораненими.

За інформацією, що надійшла від командира розвідувального підрозділу 40-го батальйону територіальної оборони, рух колон було розпочато за командою «Буран-555». Зазначена інформація підлягає додатковій перевірці.

Також інформація, отримана від командира батальйону «Дніпро-1» Берези Ю.М. про 23 полонених російських військовослужбовців, які перебували в колоні батальйону «Дніпро-1» уточнюється.

Після початку руху, першу лінію російських військ, що складалась з піхоти, колони подолали без бою.

На другій лінії в районі села Чабани, неподалік від Старобешеве почався розстріл наших колон російськими військами з усіх видів зброї. Наші війська героїчно прийняли бій і підбили кілька танків і БМП противника. Далі, по мірі виходу з ладу автомобільної техніки, наше угруповання розсіювалось і малими групами проривалась з оточення.

Слідчій комісії належить уточнити, які заходи по підтримці колон, що виходили з оточення, були вжиті штабом АТО і наскільки вони були ефективні.

Загальна чисельність особового складу в двох наших колонах становила за різними оцінками від 970 до 1100 осіб.

До теперішнього часу ні міністерство оборони, ні Генеральний штаб не відповіли на питання Слідчої комісії, що стосуються втрат Збройних Сил України при прориві нашого угруповання з Іловайського котла, спрямовані в їх адреси ще 10 вересня 2014 року.

За непрямыми оцінками, сумарні втрати при прориві з оточення перевищили 300 осіб убитими.

Втрати лише підрозділів МВС та Національної гвардії в зоні Іловайська з 24 серпня станом на 20 вересня 2014 склали: убитими - 31 особа; пораненими - 170 осіб; померлими внаслідок поранень - не встановлено (відповіді не отримані); зниклими безвісти - 65 осіб; полоненими - 98 осіб.

Ці висновки зроблені на підставі аналізу подій та обставин, що досліджені Комісією станом на 20 жовтня 2014 року.

Результати розслідування, проведеного Комісією, дозволяють зробити наступні висновки:

1. В основі причин, що призвели до іловайської трагедії, полягають фундаментальні проблеми в організації оборони країни.

Стаття перша Закону України «Про оборону України» дає визначення шести ознак, наявність кожної з яких підтверджує факт агресії з боку іноземної держави. Дії Російської Федерації на території України співпадають з п'ятьма з них і повністю підтверджують факт збройної агресії проти України.

Статтею четвертою зазначеного Закону передбачено, що у разі збройної агресії або загрози нападу на Україну Президент України приймає рішення про введення воєнного стану в Україні або на окремих її територіях.

В результаті невиконання норм Закону України «Про оборону України» щодо введення військового стану не було утворено єдиного центру організації оборони країни - Ставки Верховного Головнокомандувача і, як наслідок, не був введений в дію Стратегічний план застосування збройних сил та інших збройних формувань, а також правоохоронних органів для відсічі збройної агресії проти України.

Належним чином не була організована оборона країни, як система політичних, економічних, соціальних, військових, інформаційних, правових, організаційних та інших заходів щодо захисту держави в умовах збройної агресії.

Кабінет Міністрів України продовжував і продовжує працювати в режимі розподілу фінансових ресурсів, причому не завжди адекватно обставинам.

Так, кошти, обіцяні армії в липні, незважаючи на гостру потребу, були фактично виділені лише в серпні. При цьому, несвоєчасне оформлення урядового рішення не дозволяло розпочати необхідні процедури і затягувало критично важливі поставки для армії.

Багатомісячною проблемою стала підготовка рішення Уряду про передачу важкого озброєння і бронетехніки від міністерства оборони до МВС та Національної гвардії.

В Укроборонпромі продовжує процвітати ручне управління і корупція.

Не були прийняті необхідні рішення про евакуацію стратегічно важливих виробництв у західні регіони країни.

Законодавчі та організаційні зусилля Уряду по забезпеченню життєдіяльності країни в умовах збройної агресії й надалі залишають бажати кращого.

Робота із внутрішньо переміщеними особами з першого дня і до теперішнього часу носить хаотичний характер. Права сотень тисяч громадян, які вимушено залишили свої домівки, законодавчо не врегульовані і не захищені.

Без введення воєнного стану не існує законної можливості призначення у звільнених містах і селищах Донбасу військових комендантів, покликаних організувати нормальне життя мирного населення. Це призводить до повернення до місцевих органів влади пособників окупантів.

Влада й досі не визначилась із ставленням до громадян України, які опинились в зоні бойових дій.

Усе вищенаведене безпосередньо впливало і продовжує впливати на суспільно-політичну ситуацію на Донбасі і в зоні Іловайська зокрема.

Відсутність єдиного центру організації оборони призвела до нерозуміння стратегічного задуму агресора на кожному етапі цієї війни.

Так, наші сили боролись за населені пункти та території, а агресор, з моменту провалу ставки на масові сепаратистські настрої мешканців Донбасу, боровся за джерела енергії, точніше за позбавлення України можливості доступу до незалежних від Росії джерел енергії.

Сьогоднішня лінія протистояння наших військ і агресора склалася не випадково. Країну позбавили 70 відсотків видобутку вугілля і контролю над частиною магістральних газопроводів.

При цьому, в результаті відсутності стратегічного бачення, Кабінетом Міністрів не створений зимовий запас вугілля на теплових електростанціях, а дефіцитом газу на зимовий період ми, принаймні на третину, зобов'язані Уряду і керівництву НАК «Нафтогаз України», яке навесні в умовах дії старих цін і відсутності обмежень з боку Газпрому злочинно не добирало газ.

2. Не введення військового стану призвело до дезорганізації управління військовими діями, що значною мірою зумовило іловайські події.

Організація військових дій в режимі антитерористичної операції побудована на штучних взаємозв'язках, які не відповідають законам України і статусу органів, що беруть участь в АТО.

Так, наприклад, призначення начальника Генерального штабу Збройних Сил України першим заступником керівника Антитерористичного центру СБУ - керівником АТО, не призводить до зміни статусу самого Генерального штабу і не поширює його рішення на всіх учасників, незалежно від їх підпорядкованості.

Таким чином, Генеральний штаб, покликаний в умовах воєнного стану бути головним військовим органом із планування оборони країни, управління застосуванням Збройних Сил, з координації та контролю виконання завдань у сфері оборони іншими військовими

формуваннями, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, правоохоронними органами, в умовах АТО позбавлений цих функцій.

Формально центром координації військових дій є штаб АТО, що має багато в чому віртуальний характер.

Все управління, замість необхідної в умовах війни єдиноначальності, побудовано на штучному незаконному сумісництві посад і неформальних взаємозв'язках між представниками різних відомств.

Яскравою ілюстрацією до цього твердження є «титул» одного з ключових керівників АТО генерал-майора Назарова В.М. - начальник штабу АТО - перший заступник керівника АТО - тимчасово виконуючий обов'язки першого заступника начальника Генерального штабу - перший заступник начальника Головного оперативного управління Генерального штабу, і все це - одночасно.

Створено заплутану систему координаторів від силових структур, які не приймають жодних офіційних рішень і погоджують ті чи інші дії в режимі телефонних розмов.

Так, наприклад, на думку Генерального штабу обов'язки по командуванню в Секторі Б при наступі на Іловайськ були розділені між генералом Хомчаком Р.Б. і заступником міністра внутрішніх справ генералом Яровим С.А., в частині командування добровольчими батальйонами МВС. А відповідно до свідчень генерала Ярового С.А. - він лише координував взаємодію МВС з керівництвом сектору.

Що таке війна в режимі АТО можна проілюструвати лише одним прикладом, за яким стоять людські життя. На озброєнні української армії стоять 120-ти міліметрові міномети. Командування АТО, яке представлене керівництвом Генштабу, посилаючи на узяття Іловайська добровольчі батальйони, які озброєні 82-х міліметровими мінометами, не думало про те, як забезпечити батальйони мінами, а міністерство внутрішніх справ, якому фактично підпорядковані добровольчі батальйони, вважало, що це вже не їх проблеми.

У критичних обставинах, коли необхідно приймати відповідальні рішення, створені штучно в умовах АТО неформальні зв'язки не працюють.

Фактично, на всіх етапах проведення, так званої, антитерористичної операції кожне відомство воювало самостійно і багато з керівників силових відомств - учасників АТО брали і беруть участь в управлінні обороною країни, як би на громадських засадах, тобто без повноцінної відповідальності за свої рішення.

Повною мірою відповідальність лягла лише на плечі тих, хто зі зброєю в руках ціною своїх життів захищає Україну.

3. Помилкові кадрові рішення істотно ускладнили обстановку, а неадекватні дії міністра оборони Гелетея В.В. і начальника Гене-

рального штабу - Головнокомандувача Збройними Силами України Муженка В.М. призвели до іловайської трагедії.

На засіданні Слідчої комісії 1 жовтня 2014 року міністр оборони Гелетей В.В. і начальник Генерального штабу Муженко В.М. продемонстрували незнання положень про міністерство і генштаб, затверджених Указом Президента України, а також необізнаність про зміст Закону України «Про оборону України». Такий рівень готовності до керівництва міністерством оборони і Генеральним штабом безумовно позначився на якості виконання Гелетеєм В.В. і Муженком В.М. своїх посадових обов'язків.

Кар'єризм, як визначальна риса характеру Гелетея В.В., в поєднанні з некомпетентністю, призвели до того, що робота Міністерства оборони України, як центрального органу виконавчої влади у сфері оборони і військового будівництва, в підпорядкуванні якого перебувають Збройні Сили, була в значній мірі дезорганізована. Функції, освоєні Гелетеєм В.В. на посту міністра, фактично зводились до епізодичних підмін Муженка В.М. в штабі АТО і системним спробам постати в очах Президента міністром-переможцем.

Замість міркування над задачами, що стоять перед міністерством і над становищем на фронті, міністр був зайнятий постійними рапортами Президенту то про чергове узяття Саур-Могили, то про прапор, який піднято над черговою сільською радою.

Така поведінка міністра оборони, безумовно, істотно впливала на рішення, що приймаються керівником і начальником штабу АТО.

Роль в іловайських подіях начальника Генерального штабу - Головнокомандувача Збройними Силами України і, за сумісництвом, керівника АТО Муженка В.М., а також тимчасово виконуючого обов'язки першого заступника начальника Генерального штабу, за сумісництвом начальника штабу АТО генерал-майора Назарова В.М., є ще більш драматичною.

На всіх етапах подій, пов'язаних з іловайською трагедією, названі керівники демонстрували нездатність організувати оборону країни.

Рівень координації дій силових структур, навіть для умов АТО, був і залишається незадовільним.

Таким же незадовільним чином організована робота Генерального штабу з управління застосуванням Збройних Сил.

В Генеральному штабі, який формально не був штабом АТО, належним чином не був налагоджений збір, систематизація та аналіз розвідданих, які були у розпорядженні різних відомств.

Навіть, в вочевидь провокуючій агресорі ситуації проведення параду у Києві, напередодні мінської зустрічі президентів, на якій президент Росії Володимир Путін явно бажав мати виграшну позицію, командування і штаб АТО не зіставило скупчення російських військ

на нашому кордоні в Секторі Д, тривалі обстріли Сектору з території Російської Федерації і можливу відповідну реакцію агресора. Угрупування Сектору Д продовжувало розвиватися, а тили Сектору Б – оголятися.

Функції командування секторів оборони практично зведені до рівня диспетчерсько-постачальницьких. Продовжує процвітати абсолютно ручне управління з боку керівника та штабу АТО.

Пропозиції керівників секторів оборони не сприймалися, рішення по них, як правило, не приймалися взагалі.

Будь-які доповіді із зони бойових дій про реальну обстановку в секторах оборони, що не відповідають переможним настроям міністра Гелетея В.В. і начальника Генерального штабу Муженка В.М. викликали повне несприйняття і відповідну агресію, аж до звинувачень у боягузтві і загроз кримінального переслідування. Рішення керівництва за такими доповідями, необхідні для організації оборони та мінімізації втрат, не приймалися.

Навіть у тих рідкісних випадках, коли керівники секторів отримували виразну задачу, її виконання не підкріплювалось необхідними ресурсами.

Так, прийняте в штабі АТО рішення з гучною назвою «Про проведення військової операції по розгрому основних сил незаконних збройних формувань у м. Іловайськ і узяття його під контроль» не було засновано на перевірених розвідданих і не забезпечено необхідними силами і засобами.

В результаті, виконання поставленого завдання було практично повністю покладено на добровольчі батальйони спеціального призначення МВС, які мають міліцейські функції і озброєні не адекватно поставленому завданню.

Так само, в прикордонному Секторі Д, при істотній зміні обстановки після втрати контролю над населеним пунктом Ізварине і початком систематичних обстрілів із території Російської Федерації, штабом АТО не здійснювалось коригування задачі і тактики дій наших військ.

В результаті безглузлого тривалого (понад місяць) перебування наших частин в зоні постійних ракетно-артилерійських обстрілів із території Росії, на відкритій місцевості, де не можливо було організувати ефективний інженерний захист, ми понесли великі втрати вбитими і пораненими, багато частин і підрозділів втратили боєздатність.

Однак, черговий раз, керівники АТО спробували списати всі проблеми, призначивши винними 51-у механізовану бригаду.

Хаотичне переміщення за рішенням штабу АТО окремих частин і підрозділів між секторами оборони призвело до зниження боєздатності і керованості угруповання Сектору Д, а фактичне зменшення її чисельності протягом місяця в десять разів, призвело до абсолютної

неможливості протистояти масованому вторгненню регулярних військ Російської Федерації і подальшому оточенню Іловайська.

Реально зашкодити трагічному розвитку подій могла своєчасна реакція міністра оборони Гелетея В.В. та керівника АТО - начальника Генштабу Муженка В.М. на інформацію про вторгнення російських військ, що надходила 23 і 24 серпня.

Однак це могло перешкодити проведенню параду в Києві та святковим настроям міністра і начальника Генштабу напередодні нагородження та чергової генеральської зірки. Інших, скільки-небудь логічних пояснень їх злочинній бездіяльності придумати неможливо.

Первісна спроба списати іловайську трагедію на, нібито, втечу керівника Сектору Д генерала Литвина П.М. є повністю необґрунтованою. Командування Сектору Д виконувало покладені на нього завдання до ліквідації сектора рішенням керівництва АТО в 24.00 24 серпня поточного року.

Подальша спроба призначення винним в оточенні Іловайська батальйону територіальної оборони «Прикарпаття» також не спроможна. Не виправдовуючи залишення батальйоном своїх позицій, необхідно сказати, що для оборони Сектору Д, на який припадало 140 кілометрів кордону з Російською Федерацією, проти чотирьох батальйонних тактичних груп регулярних військ Російської Федерації одного батальйону територіальної оборони зі стрілецькою зброєю і 300 військовослужбовців, які в основному складаються зі штабу, зв'язківців, тиловиків і ремонтників, що залишились в розпорядженні генерала Литвина П.М., явно не достатньо.

Обстановка, що склалась, стала результатом командування військовими діями з боку керівника АТО - начальника Генерального штабу Муженка В.М., а також начальника штабу АТО генерала Назарова В.М.

Розвиток подій в зоні Іловайська з 24 серпня вимагав прийняття термінових рішень з боку керівників АТО. Необхідно було або виводити наші частини з міста, поки кільце оточення не стало щільним, що було б найбільш логічним в умовах, коли оточення Донецька стало не можливим, або достатніми силами негайно деблокувати місто і, посиливши угруповання, повністю взяти його під контроль.

Замість прийняття кардинального рішення керівництво АТО фактично дезінформувало частини, які знаходились в оточенні, безпідставно обіцяючи швидку підмогу.

Започаткована із запізненням і недостатніми силами спроба деблокування іловайського угруповання, в черговий раз призвела до великих втрат, чисельність яких міністерством оборони і Генеральним штабом приховується.

На тлі посилення блокади Іловайська російськими військами, неможливості постачання нашого угруповання і виснаження боєзапасу,

штаб АТО й надалі вимагав чекати підмоги і безцільно утримувати половину міста, яке втратило на той момент значення для операції по оточенню Донецька. У критичній ситуації керівникові Сектору Б генерал-лейтенанту Хомчаку Р.Б. довелось самостійно приймати рішення про прорив іловайського угруповання з оточення.

Політичним і військовим керівництвом країни не були вжиті вичерпні заходи по організації коридору для виведення наших військ з оточення.

Обнадійлива інформація, яка доводилась начальником Генерального штабу Муженком В.М. до командування Сектору Б, носила скоріше дезінформуючий характер.

Характеризуючи ставлення військових керівників, стурбованих парадми, зірками й орденами, до рядових воїнів, не можна не сказати ще про одне.

Як і раніше, пошук тіл загиблих - це турбота волонтерів, рідних і близьких.

Як і раніше, наших солдат, які не мають розпізнавальних жетонів, продовжують ховати в безіменних могилах.

Як і раніше, надання статусу учасника АТО кожному, хто захищав зі зброєю в руках Україну - особиста, а не державна справа.

4. Іловайська трагедія мала не лише важкі військові, але й не менш важкі політичні наслідки для країни.

Результатом помилок, які були допущені військовим керівництвом країни, стали сотні людських життів і покалічених доль.

Стала падати довіра народу до керівництва країни й армії.

Власну слабкість і нездатність керувати обороною країни керівники міністерства оборони і Генерального штабу стали пояснювати силою і непереможністю агресора.

З вуст політичного і військового керівництва стала тиражуватися недостовірні інформація про втрату на полі бою 65 відсотків військової техніки.

Так, в країні і армії насаджувались настрої поразки, відповідальність за яку також повинні розділити міністр оборони Гелетей В.В. і керівник АТО Муженко В.М.

Ці настрої стали фоном зустрічі президентів України і Росії, що відбулася 26 серпня 2014 в Мінську і, в значній мірі, визначили підписання 5 вересня 2014 року мінських угод, які неоднозначно сприймаються як мешканцями Донбасу, так і мешканцями всієї України, а також прийняття не менш спірних законів «про Донбас» 16 вересня 2014 року.

На жаль, після усвідомлення країною іловайської трагедії та її наслідків, не відбулось усвідомлення персональної відповідальності тими, хто в ній винен.

Святослав СТЕЦЕНКО,
*полковник запасу,
військовий пенсіонер.
Член ради громадянського
об'єднання «Поступ».*

СТРАТЕГІЧНІ ПРИЧИНИ ТАКТИЧНОЇ ПОРАЗКИ. ДО РОЗГРОМУ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬК ПІД ІЛОВАЙСЬКОМ.

Повний аналіз причин і обставин розгрому українських військ в Іловайську буде зроблений фахівцями з тактики тоді, коли будуть доступні документи з управління бойовими діями наших військ. Але навіть з тієї інформації, яка була оприлюднена у відкритих джерелах, можна зробити попередні висновки.

Для розкриття головних причин розгрому ми спираємося на два постулати. Перший постулат: ця війна, як будь-яка інша є продовження політики воєнними засобами. Тому другий постулат: помилки в стратегії неможливо виправити засобами тактики. Тут слід розрізнити ті вади стратегії, які є наслідком управлінських помилок, і ті вади стратегії, які є наслідком свідомого політичного вибору.

Іловайський котел почався не 23 серпня 2014 року, а одразу із вторгненням військ Московії в Крим.

Одразу визначилися дві сторони учасників війни: Московія як агресор і Україна як жертва.

Мотивація Московії була багатопланою, зокрема недопущення перспективи успішної антиолігархічної революції в Україні з руйнуванням пострадянської напівфеодальної корупційно-поліцейської системи управління як прикладу і стимулу антиолігархічних сил в самій Московії, і безпосереднє захоплення економічних і людських ресурсів сходу і півдня України, і розширення свого локального геополітичного впливу в Європі.

Незалежно від мотивів Московії її мета для України була зрозуміла одразу: відокремлення південних і східних областей, максимальне ослаблення решти території, ліквідація потенційного Українського Проекту як безпосередньої загрози способу життя Московії.

Себто Московія ставила одразу рішучі цілі.

Україна на той час не мала мети війни, натомість мала непримиренні внутрішні протиріччя. Основні протиріччя були між олігархічною елітою і корупційно-поліцейською державою з одного боку і активною “майданівською” частиною суспільства.

Для еліти головною метою було збереження власної влади як можливості паразитувати на бюджеті держави і корупційних грошових потоках, для чого потрібно було каналізувати енергію революційно налаштованої частини суспільства в боротьбу із зовнішнім ворогом. Саме це і було соціальним та економічним підґрунтям стратегії української державної влади. Втрата джерел надприбутків була для них меншою загрозою, ніж втрата частини території країни.

Із цієї стратегії прямо випливала низка рішень, які в сукупності призвели до розгрому під Іловайськом.

Безглузді за суто військовими критеріями, такі рішення логічно пояснюються за наведеними соціально-економічними критеріями.

Основні з таких рішень логічно розглядати від часткових і тактичних до стратегічних і політичних, оскільки останні поглинають перші. Версію зради тут не розглядаємо, оскільки у такому разі решта аналізу не має сенсу.

1. Часте застосування розрізнених підрозділів в тимчасових тактичних групах і зведених підрозділах замість

застосування з'єднань і частин в повному складі в їхній організаційно-штатній структурі. Це значно зменшувало їхні розвідувальні, вогневі та ударні можливості, ускладнювало управління, взаємодію і всебічне забезпечення, відновлення боєздатності.

2. Нехтування елементарними вимогами бойових статутів під час здійснення маршів, розташування на місці, організації оборони і наступу.

3. Застосування підрозділів і частин видів Збройних Сил, родів військ, збройних формувань МВС та прикордонників без створення єдиної системи управління ними, що унеможливило дієву взаємодію.

4. Нерішучість дій, повільне прийняття рішень на оперативно-тактичному і оперативно-стратегічному рівнях управління.

5. Організація державного і військового управління за процедурами і нормативами мирного часу, що унеможливило оперативність управління у всіх ланках та вчасне і повне матеріально-технічне забезпечення військ (сил).

6. Відсутність персональної відповідальності державних і військових керівників за помилки і поразки.

7. Невідповідність форм і способів ведення збройної боротьби (в формі антитерористичної операції способом поступового витиснення противника без вирішального розгрому) характеру і масштабу завдань, співвідношенню сил і засобів сторін.

8. Відсутність чітко проголошених мети і завдань бойових дій з урахуванням масштабу агресії і можливостей держави.

9. Відсутність політичної волі у воєнно-політичного керівництва країни вести справедливу оборонну війну проти Московії.

10. Протириччя між прагненням олігархічної еліти продовжувати збагачення за кошт державного та місцевих бюджетів і необхідністю зосередити і спрямувати всі ресурси країни для перемоги у війні завжди розв'язувалося на користь особистого збагачення.

11. Для правлячої еліти країни головним пріоритетом є не перемога у війні і захист територіальної цілісності країни, а утримання влади навіть у разі капітуляції перед ворогом і здачі йому території держави.

Наслідками таких рішень були зокрема:

низький рівень бойової виучки особового складу підрозділів, злагодженості підрозділів і штабів;

незадовільний рівень готовності військової техніки і озброєння, відсутність системи евакуації, відновлення і ремонту озброєння і військової техніки;

невідповідність штатів, штатних розкладів військових з'єднань і частин та норм забезпечення ОВТ та іншими матеріальними засобами умовам ведення бойових дій;

відсутність навчених у військовому відношенні людських ресурсів;

низький рівень боєздатності і боєготовності з'єднань і частин Збройних Сил;

неспроможність системи підготовки Збройних Сил організувати і здійснити підготовку доукомплектованих і знову сформованих підрозділів у стислі терміни;

велика чисельність прямих московських агентів і симпатиків ворога серед керівного складу Збройних Сил України та інших збройних формувань.

Виникли значні проблеми з доукомплектуванням частин, які розгортаються до штатів воєнного часу, та з поповненням втрат. Через невизнання керівництвом країни війни, відсутність воєн-

ного стану і відповідних зобов'язань і гарантій з боку держави, через кричущі недоліки і злочини в управлінні військами та незадовільне матеріально-технічне забезпечення військ значна частина населення не розуміла цілей і завдань бойових дій, уникала призову за мобілізацією.

Безпосередні результати наступу українських військ на Іловайськ були наслідком усього комплексу хибних рішень.

Наступ на Іловайськ був частиною загального хибного плану оточення Донецька і відокремлення угруповань військ т. зв. ДНР і ЛНР. Хибність плану полягала в помилковому визначенні співвідношення сил і засобів сторін і в припущенні, що московські війська не братимуть відкрито безпосередньої участі в бойових діях. Хибність такого припущення в час, коли московська артилерія вже тривалий час безкарно знищувала наші війська з вогневих позицій на московській державній території була очевидна всім за винятком військового та політичного керівництва.

До наступу на місто були залучені переважно напіврегулярні підрозділи МВС (батальйони спецпризначення МВС та НГУ), які за своїм призначенням, озброєнням, спрямованістю і рівнем підготовки не спроможні успішно діяти проти регулярних військ. Боєздатних з'єднань і частин Збройних Сил для виконання такого завдання вже не було, оскільки раніше більша частина підрозділів 28-ї, 30-ї, 51-ї, 72-ї механізованих бригад через очевидні помилки командування АТО і командирів самих з'єднань і частин були розгромлені артилерійським вогнем московських військ під час безплідного стояння на кордоні з Московією без права відповідати на вогонь противника та у влаштованих противником «вогневих мішках».

Наступ на Іловайськ здійснювався за вогневої переваги противника, за відсутності у наших військ другого ешелону і резерву.

В другу декаду серпня наступ на Іловайськ розвивався успішно, батальйони МВС увійшли в місто і витіснили підрозділи противника майже з усього міста. Але противник здійснив швидкий маневр силами і вогнем, отримав вогневу перевагу насамперед через кращу розвідку і перевагу в артилерійському вогні, через що наступ наших військ був зупинений.

Додаткових сил для підтримання угруповання в Іловайську для подальшого наступу не було, оскільки вільні частини, озброєння і військова техніка замість оборони країни були стягнуті в Києві для підготовки і проведення святкового параду. Фланги послабленого ударного угруповання були не прикриті.

З 23 серпня 2014 року московські війська у складі до п'яти батальйонних тактичних груп перейшли кордон з Україною і завдали ударів на захід в обхід Іловайська, створюючи коло оточення навколо угруповання українських військ. Командування АТО, керівництво Генерального штабу виявилось неспроможним вчасно сприйняти інформацію про противника, оцінити обстановку, прийняти раціональне рішення і віддати відповідні директиви і вказівки військам. Протягом перших трьох діб ніяких рішень не приймалося взагалі. Генеральний штаб і командування АТО повністю віддали ініціативу в руки противника і навіть не намагалися її перехопити. Не маючи резервів для зупинки наступу противника, командування АТО

не прийняло вчасного рішення про виведення військ із Іловайська, залишило їх в оточенні без достатніх для самостійних дій запасів боєприпасів, харчів, води. Кільце оточення було замкнено 27 вересня. Спроби допомогти оточеним військам окремими діями дрібних підрозділів, окремих ротних тактичних груп призвели лише до ще більших втрат. Лише 29 вересня командувач сектору «Б» генерал-лейтенант Хомчак спробував вивести війська з оточення. Спроба не вдалася. Під час повторної спроби більша частина військ, які виходили з Іловайська, були противником або знищені, або взяті в полон.

Наслідком бездарного керівництва діями військ в АТО був фактичний розгром і втрата боєздатності всіх бойових з'єднань Сухопутних військ Збройних Сил України, поразка наших військ в Іловайську був лише завершальним трагічним і сумним акордом.

Военна поразка на цьому етапі збройного конфлікту показала, що без докорінної перебудови економіки, системи державного управління, без чіткого розуміння і підтримки більшістю населення конкретної мети і завдань війни з нашого боку неможливо перемогти Московію, відновити територіальну цілісність України.

Головним уроком розгрому українських сил в Іловайську має бути усвідомлення, що лише покладання українців на власні сили, повне напруження всіх сил, готовність еліти країни жертвувати власними статками та інтересами заради перемоги можуть дати Україні шанс перемогти у війні зберегтися як незалежна суверенна країна.

Любомир ЗАХВІТЧУК,
батальйон «Азов»,
Вівторок, 26 серпня 2014.

МИ ПОВЕРНЕМОСЯ І ПРОВЕДЕМО ЛЮСТРАЦІЮ В ОДИН ТУР

Мирная жизнь Иловайска сконцентрирована вокруг узловой железнодорожной станции. Во время АТО этот город также имеет решающее значение для связи окруженного Донецка с Луганском и Россией.

Тот, кто удерживает город, контролирует прилегающие Шахтерск и Харьков, что дает возможность или бесконечно подпитывать ДНР, или, наконец, сжать руку на горле агонизирующей республики мясников и отморожков.

Активные действия по освобождению города начались 10 августа. Спецбатальон «Азов» по приказу штаба АТО провел в Иловайске разведку боем. Операция происходила в районе, укрепленном дотами и подземными коммуникациями.

Был уничтожен КАМАЗ с боеприпасами и около 40 сепаратистов. В ходе разведки, были выявлены основные огневые точки противника. За эти дан-

ные заплатили своими жизнями азовцы Береза и Светляк.

Пленные рассказали, что в городе царит разочарование и уныние. Местные ждут украинские войска в надежде, что с их приходом закончится война...

Казалось бы, победа близка – после отработки огневых точек, и при постоянном артиллерийском огне по потенциальным путям подкрепления Иловайска, через несколько дней «Азов» должен войти в город и выполнить свою работу – зачистка территории от живой силы противника.

Уничтожить позиции, привязанные к карте местности, – задача с которой справилась бы артиллерия образца 1914 года.

Но на следующий же день десантом сепаратистов из Иловайска был окружен и атакован блокпост 40-й бригады. «Азов» и еще одна часть Вооруженных Сил Украины вышли на помощь.

Несмотря на шквальный огонь минометов и гранатометов, бригаду удалось вывести. Солдаты не рассчитывали на помощь, и были настолько деморализованы, что за руль головной машины пришлось сесть азовцу.

БМП была подбита. До сих пор не выяснена судьба бойца. На данный момент он числится пропавшим без вести.

...«Азов» все еще оставался под Иловайском – в ожидании приказа войти в город. В течение следующих дней позиции батальона и 51 бригады ВСУ обстреливались Градом. Это когда сначала противный свист, а потом пространство на 150 метров вокруг взорвавшегося снаряда превращается в огненную мясорубку.

...Атака на Иловайск все не начиналась

Бойцы 51 бригады, стоявшей рядом с азовцами, признавались: «Мы раньше думали, что вы под наркотой. Когда заруба – все прячутся, а вы выдвигаетесь. Наблюдали за вами день, другой – вроде никого не ломает. Вы в натуре безбашенные!».

К 18 августа в окрестностях Иловайска при поддержке Вооруженных Сил Украины уже собрались добровольческие батальоны: «Донбасс», «Днепр», «Азов», «Шахтерск» и «Кривбасс».

Им была поставлена задача взять город.

Батальоны «Донбасс» и «Днепр» зашли с юга, в районы не занятые и не укрепленные сепаратистами. Бойцы рассредоточились по частному сектору. «Кривбасс» контролировал подходы.

Ударная группа «Азова» по дороге на задание была обстреляна с территории России «Ураганями». После чего попала в засаду и потеряла головную машину колонны.

Не слишком ли много случайностей для одного выезда? Наступление на город с севера силами «Азова» и «Шахтер-

ска» было решено перенести на следующий день.

В день штурма по Иловайску работала украинская артиллерия, были так же гарантированы поддержка с воздуха, и отсечение города от подкрепления силами артиллерийского огня...

Что же произошло на самом деле?

Ночью Иловайск был обстрелян Градами террористов. Батальон «Днепр» потерял 20 процентов личного состава. Бойцы «Донбасса», которые уцелели при обстреле, днем были окружены и заперты в городе.

Азовцы и «Шахтерск» шли на штурм Иловайска, имея на руках только стрелковое оружие и обещание штаба АТО поддержать огнем.

Кто мог себе представить, что за неделю осады артиллерия не смогла поразить ни одной огневой точки сепаратистов, нанесенных на карту, и имеющих точную привязку к координатам?

Когда разведгруппы добровольческих батальонов вошли в город, артиллерийская поддержка затихла. «Азов» получил приказ оставаться в городе. Закрепившись на позициях, бойцы ожидали поддержки. Подтянулись основные силы батальона... И тут с целых и невредимых огневых точек сепаратистов пошел шквальный огонь.

За прошедшие с первой разведки дни террористы успели расширить сеть укреплений и основательно закрепиться на местности. Азовцы боролись до последнего – 2 погибших, 7 раненых.

Но когда по сектору, в котором находился батальон, начали работать минометы и гранатометы, дальнейшее пребывание в городе означало уничтожение всего личного состава.

«Азов» в тяжелых боях потерял еще двух патриотов, у «Шахтерска» также несколько погибших, но все же батальоны чудом успели вывести людей из под обстрела.

центров личного состава, «Донбасс» до сих пор в окружении, город практически разрушен, и все еще под контролем сепаратистов.

За время, прошедшее с первой разведки, то есть 10 августа, террористы два раза получали поддержку живой силой, сохранили в целостности свои огневые точки, и построили новые укрепления.

При этом, напомним, поражение целей, привязанных к координатам, было решаемой боевой задачей еще 100 лет назад.

Тогда что?

Объяснений происходящему может быть только два:

Командование АТО настолько некомпетентно, что не может решить простейшие задачи. При этом настолько боится в этом признаться, что готово бесконечно посылать людей на смерть, лишь бы масштабы некомпетентности не вылезли наружу.

И... Это еще одно подтверждение тому, что АТО – это уничтожения патриотов. Тех, кто имеет активную жизненную позицию, и готов с оружием в руках

ее защищать. Желательно всем скопом, в одном месте, и руками сепаратистов.

Еще, говорят, война выгодна тем, кто на ней зарабатывает. При постоянной военной поддержке России и вялой реакции Киева на происходящее, у торговцев оружием и сопутствующими товарами есть все шансы сколотить состояние на крови украинцев.

Ситуация с Иловайском как в зеркале отразила в себе то, что сейчас происходит со всей страной. Грозный внешний враг. Необъяснимые действия руководства. Невыполненные обещания. Героизм простых людей. Жертвы среди патриотов.

Остается только надеяться, что все тайное станет явным раньше, чем погибнет последний патриот.

Чтобы было кому вернуться в родные города, и провести люстрацию в один тур.

Последние события показали, что народ наш умеет, когда надо, и организоваться, и быстро принимать решения.

Недостаточно пока боевого опыта, но это дело наживное.

*(Джерело: Українська правда.
26.08.2014).*

Микола ЗЕЛЕНСЬКИЙ,
*полковник,
Спілка офіцерів України*

З «АЙДАРІВЦЯМИ» У ПРИЙМАЛЬНІЙ ПРЕЗИДЕНТА!..

Четвер, четверте вересня, десята ранку. Біля Верховної Ради і президентського палацу по декілька тисяч «майданівців» підтримують чітко визначені вимоги учасників АТО, щодо забезпечення бойових підрозділів необхідною для ведення бойових дій зброєю, амуніцією і засобами захисту.

На передньому плані представники бальйону «Айдар», бійці з «майданівських» сотень та два відділення новосформованого добровольчого підрозділу з Ніжина, що має вирушати на фронт. Айдарівці отримують привітання від простих громадян, їх обіймають з вдячністю і преклонінням. У Ніжинському добровольчому підрозділі хлопці до 23-х років, один командир на погляд десь біля тридцяти. Я привітався за року особисто з кожними із добровольців, відчув їх молодечі гарячі лодоні, але ж і ще такі

по юначому м'ягкуваті, не зміцнілі зтискання. Буквально десять метрів в бік від однострою пливуть потоки шикарних, дорогих автівок, за кермом яких через легко затемнені вікна видніються холені, ситі фізії, очевидно байдужих до того, що відбувається біля ВР власників...

Акція підтримки «майданівців», що воюють з москалями в АТО була оголошена завчасно. Про це неодноразово було повідомлено з екранів телебачення і в інших засобах масової інформації. Та столиця без сумніву, чомусь і як на мене вперше проігнорувала... Майдан Кличко «очистив», тепер по ньому в чотири потоки «літають» Джипи, Ауді та Мерси. Дорожні розв'язки розвантажені, центру громадської думки немає, столиця Київ зажила мирним спокійним життям...

Активісти з підтримки вимог учасників АТО скандуючи просять всіх добровольців пройти ближче до входів у приміщення ВР, та зайняти положення по центру, щоб зручніше було з ними спілкуватися. Командир подає відповідну команду і підрозділ крокує в напрямку входу до ВР. Та тут перед ним живим парканом виростають захисники правопорядку, такі ж молоді хлопці тільки в іншій уніформі і на чолі з двома горластими полковниками. Добровольців, не озброєних, одягнутих лише у камуфляжі наполегливо зупиняють з заборонаю рухатись далі. Піднімається «гвалт!»... Пробираюся крізь щільний гурт з транспарантами на яких здебільшого одна фраза – «Зброю батальйонам!»...

Підхожу до полковника міліції, я у військовій формі, відрекомендовуюсь як представник Спілки офіцерів України. Прошу пояснити причину заборони виходу добровольчого підрозділу в центр уваги. Відповідь проста і безтолкова, мов досить, хай стоять де стоять, їх і так всім видно, а нам зайві проблеми мати заборонено. Розпочались монологи, діалоги, з криком, вигуками назбігалось декілька десятків представників ЗМІ (правда чомусь досі цей сюжет ніде не був показаний, власне як всі решта за увесь день проведення акції). Розбір цього міліцейського «вльоту» продовжувався хвилин десять, зрештою знайшовся «консенсус» у вигляді моєї пропозиції не чіпати воїнів, бо коли «маса» захоче, то акція набуде іншого змісту... Добре, що послушали і охоронці права відступили, та стали собі спостерігати за подальшим дійсно спокійним, мирним процесом.

Проїшла година, доходила до кінця друга і вже щось подібне, але швидкоплинніше відбулося біля брами президентського палацу. Все ніби владналося у відносинах з міліцією. Розпочалися виступи, зачитувалися заяви, звернення, відозви. Дуже уважно слухали те, що говорили бійці з батальйону «Айдар», командири рот, сотники майдану. А говорили вони про те, що необхідно терміново об'єднати командно-штабне курівництво на війні, налагодити взаємозв'язок між частинами і підрозділами, чітко визначити головні завдання підрозділам, забезпечити резерви і ротацію, а головне належним чином озброїти бойові підрозділи так, щоб можна було протистояти броньованій техніці російського ворога, артилерії, мінометам і т.ін. Виступаючих бійців було чимало, багато з них поранені, перебинтовані на костиях і жоден, зауважу жоден не скиглив про щось особисте. Мова йшла тільки про те, що не можливо воювати з автоматами проти танків...

Уважно слухали і мене. Хотілося послідовно і коротко викласти головне і підтримати бійців щодо їхніх вимог. Коли почали збивати наші вертольоти, я перейнявся проблемами захисту екіпажів і техніки, створив групу по розробці програми модернізації та переоснащення вертольотів. Були визначені головні проблеми вертолітників, що беруть участь в АТО, відпрацьована програма забезпечення і розвитку вертолітної авіації. 23 липня я прийняв участь у парламентських слуханнях проблем забезпечення воїнів всім необхідним для ведення бойових дій, особисто передав міністру оборони вимоги, щодо забезпечення вертольотів

системами захисту від враження керованими ракетами, екіпажів бронезилетами і шлемами, нічними візорами, а салони бортів спец бронєю для захисту десанту. Та пройшло півтора місяці, протягом яких були знову збиті наші вертольоти, а обіцянки міністерства оборони так ними і залишилися. Відповідно екіпажі погано захищені і погано забезпечені так і продовжують воювати... Саме про це мені й довелося говорити, щоб чули, щоб знали, щоб ті від кого щось залежить конкретно щось виконували. Відповідно я підтримував «Айдарівців» і інших воїнів з АТО щодо негайного їх забезпечення мінометами і гранатометами, БТР і БМП, танками, а не посилати їх із стрілецькою зброєю проти броні.

Більше того, я зауважив на те, що зупинити російську агресію ми зможемо тільки тоді, коли встане вся Україна містами і селами не поодинокі, а мільйонами. Досить сидіти по кабаках і ресторанах, досить сподіватись на недолугих генералів і розмежовані не організовані дії структур, що задіяні в АТО. Якщо повстане вся Україна як Маріуполь, то москаль зрозуміє, що його тут чекає тільки «капут!»... Довелось зауважити, що якщо й надалі Київ, наша столиця подовжуватиме шикувати, а в цей час збиратимуться «грошинята» на бронезилети, ми війни не виграємо. Пасики необхідно затягувати всім, а не тільки тим, кому уже далі нікуди... Зараз втрачають дітей прості, звичайні см»ї, плачуть не ті матері в яких відібрали статки і маетки, а ті в яких сина призвали на війну і він там загинув...

Я категорично пропонував, наповлягав і буду все робити, щоб відновити

«Майдан» в його центрі знаходження, з абсолютно необхідною місією бути термометром українського суспільства, визначати його проблеми, прагнення і бажання. Саме Майдан має бути показником вірності патріотичного і демократичного курсу України. Має бути створена всеукраїнська Рада Майдану представниками від громадських делегованих представників, за рішенням яких проводитимуться Віче, акції і інші різні заходи. Терміново необхідно відпрацювати і прийняти закон про особливий статус Майдану, як центру суспільної і громадської думки з єдиним штабом в українському Народному домі. Це цілком відповідає ментальності української нації і буде сприяти дійсно державницькій діяльності президента, ВР, міністрів і всієї виконавчої влади в Україні.

Було мною сказане і те, що акція з вимогою краще озброїти бійців на війні не має на меті критикувати президента і вносити безлад у суспільство, а навпаки звертає увагу на те, що є дуже важливим, щоб керівництво країни розібралось з тими хто можливо зраджує, можливо саботує, а то і взагалі свідомо зриває АТО...

Все було б нічого і навіть захотілося б сподіватись на те, що всіх хто виступав почують ті, кого це стосується. Та на превеликий жаль ні через дві години, ні через чотири ні до самого її кінця з адміністрації президента ніхто так і не вийшов бодай вислухати активістів і делегацію. Отже більшість слів, думок і емоцій полетіло просто з вітром і десь розчинились у заможних грубокам'яних київських кварталах.

Та ні, шанс почути, а скоріше почитати те, про що ми (активісти і ті, хто

виступав) хотіли повідомити президента, все ж під натиском «Айдарівців» надали. Нас, про кого уже зауважив запросили у громадську приймальню, та не забезпечивши елементарно листочками паперу, запропонували написати все, що кожен сказав, чи хотів сказати. Все це для того, щоб потім згідно закону про звернення громадян було розглянуто. Ось так доки десь... іде війна, гинуть під російськими ракетами наші солдати без бронезилетів, ми були сіли і почали писати. Щоправда не всі, бо більшість знаючи бюрократичну сутність роботи по зверненню громадян, просто гонорово пішли геть. Та четверо «Айдарівців», я і двоє організаторів акції, що встигли у тих умовах, то все ж написали. Та попереду було найцікавіше. Кожен з нас мав усе написане ще й прочитати перед керівництвом громадської приймальні президента та представником МОУ. Саме у цьому процесі я почув таке від чого у мене військової людини, що й на війні була волосся ставало дибки. Солдати після контузій і поранень почали послідовно розповідати про те, що часто доводиться приймати ящики з холостими патронами, багато патронів заіржавілі, техніка, яку надають їхати не може бо несправна, гранатомети старі залежані на складах, а гранати сучасну захисну броню не пробивають. Кадровики, що є штатними посадовцями, зокрема в батальйоні «Айдар», бажаючих самостійно повністю екіпірованих добровольців

не приймають, а відсилають додому і це тоді, коли треба замінювати втрачені, коли конче потрібні сапери, механіки водії танків, БМП і БТР.

Хлопці просто просили нормальну «броню», тобто техніку з якою реально можна не просто з автоматом піти проти ворога, а наступати. Вони неодноразово зауважували, що саме через погане технічне і збройне забезпечення, вони безглуздо втрачають своїх побратимів, що замість БМП, вони змушені перевозити бойові відділення на автомобілях УАЗ (модель швидкої допомоги). Вони просили забезпечити радіозв'язком, бо мобільне покриття часто не працює і бійці часто стають «відрізані» навіть від свого підрозділу, каски ж, які були надані не захищають від куль, тобто вони не якісні, або призначені для спортивних тренувань. Це я описав по пам'яті тільки те, що довелось почути. Уявіть чого ще не вистачає і спробуйте задати запитання про те, хто ж у всьому винен!?

Мої записи з вимогами надати конкретні відповіді щодо забезпечення вертолітних екіпажів з відповідною емоційною подачею теж були викладені, та ось чи будуть почуті, розглянуті і чи приймуться відповідні рішення?.. Адже в перемир'я з хитрим і підступним москальським ворогом я не вірю, а щоб його перемагати треба терміново озброюватись і підніматись, підніматись всією Україною, сотнями тисяч, мільйонами!..

5 вересня 20014 р.

Олександр САПРИКІН,
доцент кафедри документознавства
та управління соціальними комунікаціями
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ТА ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ

У статті здійснюється спроба визначення нових форм і технологій інформаційної війни путінського режиму проти України. Описані деякі інструменти і системи інформаційної війни, їх використання на інформаційному просторі України. Запропоновані деякі міри запобігання і безпеки.

Ключові слова: інформаційна експансія, інформаційна війна, фейк, «міністерство правди», симулякр.

INTERNET RESOURCES AS A TOOL OF INFORMATION WAR AND INFORMATION SECURITY OF UKRAINE

This article is an attempt to identify new forms and technology of information war Putin regime against Ukraine. Describe some of the tools and information warfare systems, their use in the information space of Ukraine. The proposed some measures of prevention and safety.

Keywords: a information expansion, a information warfare, a fake, the «Ministry of Truth», a simulacrum.

Зважаючи на драматичні події на Сході України, ведення проти України військових дій сусідньою державою, ігнорування нею основних положень міжнародного права і своїх зобов'язань, не можна не проаналізувати хоча б дея-

кі моменти у цій війні, визначити нові її форми і принципи ведення інформаційної війни проти України.

І в минулі часи, і зараз викликають інтерес публікації вчених, практиків, політиків, в яких здійснювалася і здійс-

нюються спроба осмислити процеси в інформаційній галузі, які спостерігаються кілька останніх десятиріч. Нові методи ведення інформаційної війни викликали до застосування нові інструменти її реалізації, які потребують ретельного вивчення, як і різновиди інформаційної війни, характерні особливості тощо.

Елементи інформаційної війни можна знайти навіть в добіблейських джерелах (звернення давніх греків до своїх богів з метою закликання громадян на захист міст. Великий Франсіско Гойя малював звірства французьких солдат тощо.

Основні принципи ведення інформаційної війни сформувалися під час Другої світової війни (ДСВ). Всі сторони намагалися, з одного боку, вплинути на власне населення з метою підвищення його мотивації, продуктивності праці, ентузіазму, закликати стійкості, героїзму тощо, а з другої – вплинути на армію і цивільне населення супротивника.

Гітлеризм зробив ставку на руйнування ідентифікації людей. Деякі народи гітлерівці визнали «неповноцінними» і такими, що підлягали знищенню. На окупованих територіях населення під страхом втрати не мало права слухати радіопередачі. В самій гітлерівській Німеччині населення мало використовувати малопотужні радіоприймачі, не здатні приймати інформацію з-за кордону.

Міністром пропаганди Третього рейху Й. Геббельсом були сформульовані основні принципи ведення інформаційної війни. В першу чергу – знищення національних культур і роз'єднання спільнот. Ведення інформаційної війни, на думку Й. Геббельса, передбачає відмову від гуманізму і естетики, відмову від об'єктивності заради суб'єктивності, спрямованість на маси, а не на культурну еліту, використання чуток, фальсифікованих документів, відвертої брехні.

Після Другої світової війни інформаційні війни набули певного імпульсу, стали інструментом «холодної війни», отримали суттєве технологічне озброєння.

Сторони, які додержувалися різних ідеологічних принципів, використовували інформаційний простір іншої сторони для пропагування своїх ідей, і оберігання власного простору від впливу ззовні – використовувалися т.зв. «глушилки» – шумотрони, генератори радіохвиль надвисокої частоти, державна цензура, спеціальні інформаційні технології. Інший приклад – Директива Ради національної безпеки США 20/1 від 18 серпня 1948 р., у якій зазначалося, що її «мета стосовно Росії в мирний час – інформаційною активністю й будь-якими іншими наявними ... засобами підірвати міф, за допомогою якого люди віддалені від російського військового впливу утримуються в підпорядкуванні Москві» [8].

Як зазначив У. Черчіль «У воєнний час правда є настільки дорогоцінністю, що її повинен охороняти цілий загін брехні» [7, 237].

Сучасні автори відзначають, що інформаційна війна стала не просто складовою протистояння або «гарячої» війни, а й самостійним явищем.

Відомий український фахівець, радник Президента України, директор Національного інституту стратегічних досліджень, академік НАН України, професор В.П. Горбулін вважає, що проти України використовуються абсолютно новітні технології інформаційної війни. Ці технології академік В.П. Горбулін називає «війною смислів». Для ретрансляції цих смислів задіяна вся множина каналів донесення інформації. Цією інформацією і одночасно основним структурним елементом у інформаційній війні і є симулякри.

Серед прикладів таких симулякрів академік В.П. Горбулін наводить такі програмуєчі пропагандистські штампи, як «фашисти в Києві», «звірства каральних батальйонів», «розіп'яті хлопчики», використання Україною заборонених озброєнь. Стратегічна мета експлуатації цих симулякрів – замінити об'єктивне уявлення цільових груп про характер конфлікту «інформаційними фантомами», необхідними агресору.

При цьому інформаційний фронт ... розгортається відразу на декількох напрямках: 1) серед населення в зоні конфлікту; 2) серед населення країни, проти якої здійснюється агресія, проте територія якої не охоплена конфліктом; 3) серед громадян країни-агресора і 4) серед міжнародної спільноти [6].

Іншим інструментом інформаційної війни є дегуманізація супротивника, використання пропагандистських штампів і принижуючих визначень («київська хунта», «укропи»). Дегуманізація євроспрямованої України – характерний прийом сучасного режиму в Російській Федерації, спрямованого на формування позитивного ставлення у громадян до державного терору. Влада таким чином домагається того, щоб населення не відчувало до репресованих противників режиму ніякої жалості і інших людських почуттів. Адже, які можуть бути людські почуття до «нелюдів», «п'ятої колони», «націонал-зрадників». Досить згадати, що Голокост в Німеччині випереджало формування ставлення до євреїв, як до «недолюдів»; терор 37-38 років у СРСР супроводжувався пропагандистською кампанією проти «ворогів народу», «троцькістсько-зінов'євських банд» – використовувалися такі визначення, як «виродки», «павуки», «змії» тощо [4, 3].

З урахуванням історії та географічного розташування України можна певнено передбачити інформаційну ек-

спансію з боку Російської Федерації (наявність багатьох російських друкованих видань, телепрограм на інформаційному ринку України), а в деяких випадках і з боку інших країн. Відомий український учений і журналіст В.Карпенко попереджав, що «українське телебачення і радіо та московське про одну і ту саму подію нерідко розповідають по-різному. Ні дивуватися з цього, ні тим більше обурюватися цим не варто: українське телебачення має виражати інтереси української держави, московське ж – російської, а вони, як відомо, не збігаються. А от дивуватися та обурюватися тим, що чужоземний інформатор використовує наш національний інформаційний простір в інтересах своєї держави, варто і потрібно» [2].

Сучасність підтверджує розробку і використання нових методів ведення інформаційної війни і використання вже відомих і апробованих.

Наприклад, російський вчений, доктор психологічних наук, професор Британської школи соціально-економічних досліджень Ю.В. Громико говорить про «війни за свідомість», де головний удар знову, як і в роки Другої світової війни, наноситься по ідентичності людей, і інформаційний вплив направлено на підірив ідентичності, єдності, довіри в середині спільноти, єдності людей і влади, довіри людей до влади. Ю.В. Громико, аналізуючи дослідження інших вчених, доводить, що в сучасному інформаційному суспільстві управління ідентичністю людей стає турботою генеральних штабів, спецслужб, розвідувальних мереж і т.д.

Останнього року ведення інформаційної війни відчула на собі Україна, причому в особливо цинічній і неправдивій формі.

Причиною є, з одного боку, невдала, іноді відверто зрадницька національна

політика в Україні, впроваджена вітчизняним політикумом: поділ України на Схід і Захід, недалекоглядне ставлення деяких політиків в Україні до мов національних меншин, відверті спекуляції щодо вживання російської мови на Сході України, політичні ігри з ідентифікацією громадян держави, корупція, загальна бідність і відсутність перспектив, ігри з європейським вибором України.

З іншого боку, бажання путінського режиму в Росії повернути до України до власної зони впливу, підтримка екстремістських угруповань в Україні, шалена і абсолютно безпардонна пропаганда. Недарма В. Путін визначив нацистського злочинця Й. Геббельса як талановиту людину, яка досягала свого [3].

Не секрет, що сьогодні методи ведення інформаційної війни перетнули онлайніві форми реалізації і опанували Інтернет: Інтернет-ЗМІ, соціальні мережі, блоги, спеціально створені Інтернет-ресурси з фальсифікованою інформацією.

Зважаючи, що Інтернет, в основному, відвідує молодь і люди, які зараз визначають євроінтеграційні намагання України, спецслужби Росії задіяли величезний апарат для створення інформаційного тиску на власне населення, на населення Сходу України, країн Євро-союзу.

Важливим транскордонним простором ведення інформаційного протиборства стала мережа Інтернет. Різні реальні та уявні «активісти», «кіберпартизани», «кіберополчення», а також спеціальні підрозділи різних відомств з ведення протистояння в Інтернет-просторі стають важливим елементом кібератак, а також проведення спеціальних психологічних операцій в соціальних мережах та мережі Інтернет в цілому.

З метою цілеспрямованого впливу в Петербурзі створено т. зв. Товариство

з обмеженою відповідальністю «Інтернет-Дослідження», яке серед працівників набуло назви «Міністерство правди» (за Оруелом).

Щодня численний апарат «Міністерства правди» здійснює цілодобову роботу за комп'ютерами: блоги в «Живому журналі», повідомлення (пости) в соціальних мережах, в основному – «ВКонтакте», як головному подібному місці збору персональної інформації для спецслужб. Відповідним чином влаштовано структуру «Міністерства правди»: відділи блогосфери, технічних завдань, коментування новин в російських і зарубіжних ЗМІ, підрозділ монтування графічних зображень. Подібні завдання виконують також «Невські новини», «Федеральне агентство новин», «Економіка сьогодні», «Народні новини» та ряд інших. Серед головних завдань подібних організацій – створення позитивного образу В. Путіна, С. Шойгу, Д. Медведева та інших російських чиновників і негативного – України, Америки, Європейського союзу та російської опозиції.

Принцип дії «Міністерства правди» – створення під кожною новиною в провідних видань значної кількості коментарів, де будь-яка думка, альтернативні владній, подається як провокація, фальсифікація тощо. Так, вбивство відомого російського опозиціонера Б. Немцова подавалося «Міністерством правди» як піар опозиції, потім – злочин спецслужб США, в подальшому йшлося про т. зв. «український слід». Відповідно до вимог наступного ТЗ, розхвалюється політика президента Путіна, повідомляється про його висловлення співчуття матері Бориса Немцова

Подібні установи працюють і з українськими громадянами. Наприклад, в соціальних мережах українськими Інтернет-ЗМІ і вітчизняними недоу-

гими «ентузіастами» створюється і поширюється фальсифікована інформація. Прикладом може бути повідомлення про надання Збройним Силам України (ЗСУ) значної кількості сучасних озброєнь та інформація на кшталт: «Одночасно з нанесенням військового удару Росія буде відключена від SWIFT, а рахунки всього вищого керівництва Росії і «довірих гаманців» будуть заморожені. Після нанесення військового удару по російських військах на Донбасі та в Ростові, Путіну буде висунутий ультиматум» [5] ... тощо. Іншим прикладом поширюваного Інтернет-ЗМІ симулякру може бути інформація про начебто здійснену заяву головнокомандувача військ НАТО про можливий удар по російським військам в Україні [1].

Як правило інформацію подібного роду розповсюджують або невідомі спільноті ресурси як Антикоруptionний портал з самопроголошеним статусом «Національний», або ресурси, DNS-адреса яких (<http://www.censuru.net>) май-

же не відрізняється від назви відомого і цитованого ресурсу (<http://www.censor.net>).

Для визначення подібних «вкидів» і «зливання» інформації, Інтернет-спільнота запропонувала і використовує термін «фейк» (від англ. fake – підробка, фальшивка) – фальсифікація, підробка, те, що виглядає як справжнє, хоча таким не є. Фейками можуть бути також можуть бути облікові записи в соціальних мережах, сторінки або сайти зі змістом, схожим на основний сайт.

Як видно з наведеного – інформаційна війна вже не є додатком до якихось агресивних дій – «холодної» чи «гарячої» війни. Цього разу ми маємо відповідати на виклик в основі якого не тільки реваншистська політика путінського режиму, а й новітні інформаційні, психологічні і маніпуляційні технології сучасності, на кшталт «гібридної війни». На сьогодні інформаційна війна є самостійним і достатнім процесом досягання цілей «іншими засобами».

Активно задіяні електронні медіа та соціальні мережі, де акцент зроблено не тільки на створення власного контенту, але й на створення фону повідомлення у Інтернет ЗМІ: Інтернет перенасичено політологами, експертами і їх висновками та коментарями.

З'являється нова термінологія. Якщо поняття «фейк» описано вище, то термін «російський бот» був вперше використаний в Україні в 2007 році для опису атаки на новини про демократичні партії європейського спрямування перед черговими виборами в Верховну Раду України. Експеримент був успішним і з 2009 року система почала працювати на постійній основі в режимі 24/7.

Ці і інші подібні недружні дії на українському інформаційному просторі вимагають від нашої держави не простого реагування або, навіть, передбачення подій. Сьогодні в навчальних закладах необхідно готувати фахівців з ведення інформаційної війни, впровадження контрмір, контрпропаганди. Українська держава повинна негайно наростити свою інформаційну присутність у інформаційному просторі інших країн, в першу чергу – Євросоюзі і прикордонних країнах.

Необхідно, щоб українські правові системи зверталися до міжнародних судів з звинуваченнями на розповсюдження неправдивої інформації; слід активно викривати політичну брехню з Росії, розповсюджувати інформацію про неї, виставляючи російські інформаційні структури в їх реальному світі.

Україні і українцям треба перестати бути жертвою і використовувати мирні, але наступальні акції і технології:

- максимально поширити, особливо у Російській Федерації, інформацію про загиблих росіян;
- максимально поширювати інформацію про нагороджених українсь-

ких військових, створення навколо них певного іміджу командира-захисника, солдата-захисника, створити «пантеон героїв» в Інтернеті «танкіст знищив три танки», «військові захопили Т-72 разом з екіпажем»);

- в першу чеченську кампанію керівництво Ічкерії ЗМІ змінили громадську думку, друкуючи списки полонених із зазначенням громадянства, влаштовувалися показові акції видачі полонених родичам на своїй території. Люди прийдуть в Україну і побачать ситуацію своїми очима. У випадку репресій з боку ФСБ, буде створений відповідний інформаційний привід для відповідних дій на інформаційному просторі;

- необхідно використовувати досвід інших країн: відчуваючи небезпеку застосування інформаційної війни проти себе, президент республіки Білорусь О.Г. Лукашенко запровадив прес-тури регіональних ЗМІ та мережевих ресурсів. Цей захід дав значний позитивний ефект при мінімальних витратах;

- необхідно через українські ЗМІ максимально створювати некомфортну психологічну атмосферу для путінського електорату. Ця аудиторія звикла відчувати себе громадянами «великої держави», «імперії», і, отже іронія, сарказм, критика російської влади створюють незручність, когнітивний дисонанс. Необхідно максимально поширювати інформацію про агресивність російської влади, її корумпованість, зневажливе ставлення до власного народу і міжнародного права, продажність влади. В даному випадку не можна розпорозуватися на значну кількість об'єктів висміювання та критики. Такі інформаційні заходи підривають віру росіян в успішність політики Путіна.

Головне – це наша активність, єдність, віра в успіх.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Главнокомандуючий групи військ НАТО заявив о можливості удара ВВС США по скопленню російських військ в Україні [Електронний ресурс] : Національний антикорупційний портал / Комітет по протидії корупції в органах влади – Електрон. дані, 2015. – Режим доступу: http://antikor.com.ua/articles/27213-glavnokomandujushchij_gruppu_vojsk_nato_zajavil_o_vozmozhnosti_udara_vvs_ssha_po_skopleniju_rossijski. – Назва з титул. екрана. – Коригується часто ; останнє оновлення : 15.02.2015. – Мова: рос.

2. Карпенко В. Інформаційний простір як чинник національної безпеки України [Електрон. ресурс] / В. Карпенко // Українознавство. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=76> – 22.03.2008. – Загол. з екрану. – Мова : рос. – Перевірено : 19.01.2012

3. Президент РФ розповідав представникам єврейських общин о своїй боротьбі с нацизмом [Електронний ресурс] : Офіц. сайт Російського новостного порталу Главред – Електрон. дані. – 2014. – Режим доступу: <http://glavred.info/mir/putin-pohvalil-gebbelsa-on-byul-talantlivym-chelovekom-i-dobivalsya-svoego-284610.html> /. – Названня с титул. екрана. – Оновлюється часто ; останнє оновлення : 17.03.2015. – Язика: рос.

4. Процесс троцкистско-зиновьевского центра // Правда. – №230 (6836). – 21.08.1936. – С. 3.

5. Решение о поставках оружия США принято. Оружия дадут очень много, гораздо больше, чем ожидалось ранее [Електронний ресурс] : офіц. веб-сайт ресурсу «Цензур.нет» / Цензур.нет – Електрон. дані, 2015. – Режим доступу: <http://censuru.net/politika/1995-reshenie-o-postavkah-oruzhiya-ssha-prinyato-oruzhiya-dadut-ochen-mnogo-gorazdo-bolshechem-ozhidalos-ranee.html>. – Назва з титул. екрана. – Коригується часто ; останнє оновлення : 15.02.2015. – Мова: рос.

6. Россия ведет против Украины «войну смыслов» с использованием симулякров – Горбулин [Електронний ресурс] : офіц. веб-сайт газети «Дзеркало тижня» / ЗН – Електрон. дані, 2015. – Режим доступу: http://zn.ua/UKRAINE/rossiya-vedet-protiv-ukrainy-voynu-smyslov-s-ispolzovaniem-simulyakrov-gorbulin-164981_.html. – Назва з титул. екрана. – Коригується часто ; останнє оновлення : 15.02.2015. – Мова: укр., рос., англ.

7. Черчилль У. Вторая мировая война: В 3 кн. Кн. 3. Т. 5: Кольцо смыкается; Т. 6: Триумф и трагедия / Уинстон Черчилль ; Сокр. пер. с англ. – С.: Альпина нон-фикшн, 2010. – 750 с. – 237.

8. Thomas H. Etzold and John Lewis Gaddis, eds., Containment : Documents on American Policy and Strategy, 1945-1950 / Thomas H. – NY: Columbia University Press, 1978.

Микола КОЗЛОВ,
зима, 2014 р.

НОТАТКИ МАЙОРА-ПРИКОРДОННИКА «МАТВІЯ» ІЗ ДОБРОВОЛЬЧОГО БАТАЛЬЙОНУ «ДОНБАС»

Козлов Микола Володимирович, псевдо «Матвій», 61 рік. Народився 24 липня 1953 року у Сибірі, служив у Грузії, згодом в Україні, де й залишився проживати після служби. Майор прикордонних військ у відставці, колишній начальник прикордонної застави. На початку травня 2014 року пішов добровольцем в батальйон «Донбас», після того, як сина призвали до Збройних сил України.

У складі взводу (25 бійців), вранці 23 травня 2014 року, пересуваючись колоною з легкових автомобілів і мікроавтобусів, зі стрілецьким озброєнням біля с. Карлівка, Мар'їнського району, Донецької області попали в засідку терористів батальйону «Восток» (100 осіб) і прийняли бій. Терористи з числа колишніх кримських «беркутівців» та чеченців, на трьох БТР-ах, були озброєні крупнокаліберними кулеметами та гранатометами. В ході бою терористам підвозилося підкріплення з Донецька. Кількість їх була доведена до 300 чоловік. Згідно повідомлень Семена Семенченка батальйон «Донбас» втратив 5 чоловік загиблими та 6 – раненими. Терористи – 11 загиблими, 6 – раненими.

Будучи пораним, «Матвій» прикривав відхід товаришів, наніс терористам значні втрати, затримав просування бронетехніки, та сам загинув, отримавши (зі слів доньки) п'ять кульових та осколочне поранення. Похований 27 травня з військовими почестями у Запоріжжі.

Герої не вмирають!

«Матвій», як мислячий і спостережливий офіцер-прикордонник, писав власні замітки, надсилаючи їх у соцмережі. Донька загиблого Олена надіслала до редакції «Воєнної історії» два листи батька з проханням опублікувати їх. Написані вони Миколою Козловим 18 та 19 квітня 2014 року, тобто через 5 днів після прийняття (13 квітня) рішення РНБО розпочати широкомасштабну антитерористичну операцію (АТО) із залученням Збройних Сил України. У листах Козлов висловлює підтримку 25-ї окремої аеромобільної бригади аеромобільних військ Збройних сил України. Йдеться про ганебний випадок здачі бригадою зброї на вимогу сепаратистів у Краматорську, що мав місце внаслідок злочинного рішення командира та психологічної неготовності вояками частини застосувати зброю. Він мав украй негативні наслідки для морально-бойового духу усього українського війська.

Початковий етап проведення АТО насправді мав значні проблеми в плануванні операцій, бойовій злагодженості, управлінні військами та координації дій залучених до АТО підрозділів. Непоодинокі були випадки несвоєчасного прибуття допомоги, потрапляння у засідки, загибель значної частини військовослужбовців через неналежну організацію питань всебічного забезпечення, охорони, розвідки та ін. Значні проблеми існували й через відсутність належного оснащення та озброєння підрозділів АТО. М. Козлов у своїх нотатках, можливо, не повною мірою усвідомлюючи складнощі початкового етапу АТО та з надмірно категоричними судженнями передає безпосереднє відчуття тодішньої ситуації, як кажуть, із середини, що, безперечно, має певну документальну цінність.

На прохання доньки подаємо нотатки мовою оригіналу.

НОТАТКИ «МАТВІЯ»

18.04.2014.

В Україні целенаправлено проводиться робота по уничтожению армии. Пример: 25 бригада ВДВ по преступному приказу была втянута на улицы Краматорска с целью сжечь эту бригаду гранатомётами «Муха». Солдатам был отдан приказ: «Стрелять только в случае - если тебя убьют». Даже из телевизионных картинок ясно, что ввод 25 бригады в город был бесцельным с военной точки зрения. Бригада въехала на городской рынок и встала – ждала, когда бригаду окружат и блокируют «зеленые человечки» с

гранатомётами за спиной. Технику не сожгли только потому, что собралось слишком много гражданского народа и солдаты не дали повода для стрельбы. Теперь за то, что они бестолково не умерли, им грозит срок до 15 лет и расформирование части. Я усматриваю в этом деле двух виновников. Первый – тот кто отдал преступный приказ ввести бригаду в город и второй – это командир части выполнявший этот приказ, кстати, сам почему-то оставшийся на базе. Возможно он знал, что его солдат живьем сожгут в машинах.

Объясняю действие гранатомёта «Муха». При ударе о броню граната прожигает её и внутрь влетает стальной пар, мгновенно превращающий экипаж в кучки пепла.

Теперь правительство решило за трусость расформировать бригаду. Т.е. по любому уничтожить боеготовое соединение. Интересно, кто будет останавливать российские танки в случае вторжения? Национальная гвардия с одними автоматами или народное ополчение бутылками с зажигательной смесью? Кто-то явно разыгрывает Кремлёвскую карту. Объясняю как проводится расформирование части. Строится весь личный состав. Выносятся Боевое Знамя части. Срывается с древка и сжигается на глазах у всех, как опозоренное. Затем

у всех офицеров спарываются погоны. Затем у всех сержантов спарываются лычки с погон. Снимаются с каждого солдата голубые береты – как опозоренный символ десантника. Им будет запрещено одевать голубой берет, как трусам. Кому-то хочется видеть слёзы этих мужиков от горя и позора. Или хочется увидеть как будут стреляться офицеры этой части, не желающие позора? В чём их вина? В том что они умеют бить врага в поле и не умеют воевать в толпе гражданских лиц? Правильно спецоперация проводится примерно так. В захваченное здание входит бабулька или дед и обходит всё здание, считает бандитов с оружием. Выходит и рисует схему их расположения. Затем в здание по одному в течении одного – двух дней

входят 10 – 15 оперативников и по команде в упор из пистолетов расстреливают всех вооруженных лиц. Это – спецоперация. Тащить же в город бронетехнику, да ещё без кон-

кретной цели - это преступление. За него должны ответить те кто отдал приказ, а не Двадцать пятая бригада ВДВ.

Майор погранвойск в отставке
Козлов Н.В.

19.04.2014

Судя по отзывам на мою статью, в защиту Двадцать пятой бригады ВДВ, я на правильном пути. Дискредитация и уничтожение Украинской Армии продолжается, только продолжается с криком «Ура». Вчера 25 бригада ВДВ провела операцию и отбила две БМД. Вопрос – зачем? Всем было объявлено, что вооружение машин приведено в негодность, т.е. боевые машины превращены в тракторы. Зачем через половину области тащить колону бронетехники, ставить под угрозу жизнь солдат и офицеров и тех, кто лезет под гусеницы, ради двух тракторов? Зачем давать повод для поросычьего визга российских каналов? Зачем превращать солдат 25 бригады в монстров в глазах всей Донецкой области??? Почему в данном месте и в данное время оказываются съёмочные группы России, если операцию проводит Украинская Армия? Граждане Украины из Донецкой и Луганской области, раздающие подстрекательные интервью российским каналам, утверждают, что власть из Киева их не слышит.

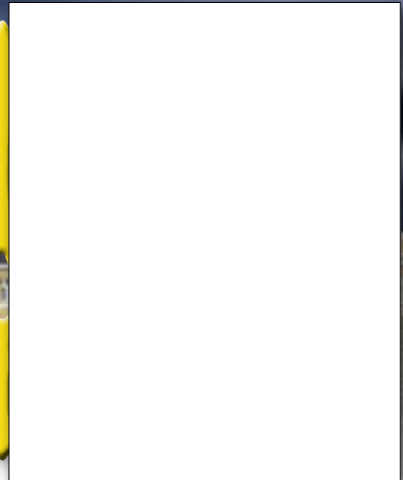
У меня вопрос к прокуратуре Украины – почему вы их действи-

тельно не слышите? Пора услышать и принять меры. В отношении захваченных БМД – если есть угроза, что их могут использовать «зелёные человечки» в своих целях, не проще ли их уничтожить? Давно на них должны быть установлены «маячки», чтобы они не ушли бесконтрольно. Установить за ними тщательное наблюдение. Свозить не место лётчиков, чтобы они на месте посмотрели, как и что своими глазами и однажды ранним утром, когда возле БМД останутся только нужные люди точечным ударом с воздуха навести порядок.

Если в антитеррористической операции не планируется уничтожение и захват террористов - эта операция дискредитирует армию и правительство Украины, даёт повод России на вторжение. Надо привлечь к антитеррористической операции блогеров и автомайдан. Пусть они ищут «зелёных человечков», проводят разведку и после этого на вертолётах является карающая десница закона в виде десантников 25 бригады ВДВ. Бронетехника же должна быть только на подстраховке где-то далеко в стороне.

Майор погранвойск в отставке
Козлов Н.В.

Валерій ПЕКАР,
*журналіст,
Центр стратегій ГОШ,
для «Хвилі», 15.09.2014.*

СІМ РІВНІВ ВІЙНИ: СТРАТЕГІЧНА РАМКА ДЛЯ УКРАЇНИ

Понимание сущности нынешней войны в значительной степени затрудняется ее многоуровневостью. Наличие множества скрытых уровней не позволяет достаточно глубоко понять мотивы участников и их стратегии, затрудняет интерпретацию текущих событий и сценирование будущего. В данной статье мы предпринимаяем попытку разобраться в уровнях войны, без чего невозможно эффективно ее вести и победить (собственно, невозможно даже понять, что считать победой).

1. Украина – «ДНР/ЛНР». Сепаратизм.

Значительная часть украинцев еще недавно, а подавляющее большинство граждан России даже и сейчас убеждены, что на территории Донецкой и Луганской областей идет вооруженный конфликт между Украиной, с одной стороны, и ДНР/ЛНР, с другой стороны. Украинским регулярным силам и добровольческим батальонам противостоит «народное ополчение» Донбасса, возможно, разбавленное «патриотами русского мира». Цель «ДНР/ЛНР» вроде бы состоит в отделении от Украины, а цель украинского правитель-

ства — в недопущении этого отделения. И те, кто считает украинское правительство законным, а «ДНР/ЛНР» — террористическими организациями, и те, кто считает украинское правительство «киевской хунтой», а «ДНР/ЛНР» — борцами за независимость, в большинстве своем изначально видели конфликт именно так.

Однако эта простая картинка была испорчена наплывом российских спецназовцев и наемников, «казаков» и боевиков с Северного Кавказа, а также массовыми поставками военной техники. В дополнение к этому лидеры «сепаратистов» (кстати, сплошь граждане РФ)

неоднократно делали заявления: о нежелании местных жителей воевать, вследствие чего основная ударная сила состоит из российских граждан; о поставке российской техники и вооружений; наконец, о том, что вовсе не отделение Донбасса от Украины является целью, а присоединение его к России. Это не мы сепаратисты, говорили они, а украинцы — поскольку хотят отделить Украину от Великой России.

Наконец, прямое вторжение регулярной армии РФ поставило точку в спорах. Если ранее о российско-украинской войне в Украине и в мире говорили многие, но не все, то теперь вышеописанный первый уровень войны практически не принимается во внимание.

2. Украина – Россия. Война за независимость.

О российско-украинской войне аналитики начали говорить еще с начала аннексии Крыма. Ни для кого не были секретом ни происхождение «зеленых человечков», ни деятельность диверсионно-разведывательных групп, ни личности хозяев «пятой колонны». История подтверждает: война без объявления войны всё равно является войной.

Сущность российско-украинской войны и цели сторон интуитивно понятны, но нуждаются в обсуждении. Ведь слишком много ошибок сделано из-за мифа о намерении России захватить и присоединить часть украинской территории. Этот миф, созданный и распространяемый ФСБ, служит не только целям сбить с толку украинское руководство и граждан, но и привлечь на свою сторону жителей востока и юга Украины, жаждущих сильной руки, высоких пенсий и освобождения от необходимости учить мову.

Правда же состоит в том, что Россия не имеет (и никогда не имела) намерения присоединить какую-либо часть

украинской территории — ни дотационный Донбасс, ни хронически несамостоятельный Крым, ни даже мощные индустриальные Днепропетровск и Харьков, ни Киев — «мать городов русских», колыбель православия. Декларация намерений и реальное намерение — разные вещи, особенно во время войны, которая, согласно Сунь Цзы, представляет собой «путь обмана». Во-первых, за пределами Донбасса оккупация невозможна по причине немедленного возникновения мощного партизанского и подпольного движения, справиться с которым просто не хватит сил. Во-вторых, присоединяя территорию, оккупант принимает на себя ответственность за ее население — экономически несамостоятельное, патерналистски настроенное. Нет никаких резоннов для такой ошибки.

Еще в начале декабря 2013 мы писали, что стратегическая цель России состоит вовсе не в присоединении части украинской территории — большой или маленькой. Стратегическая цель России состоит в установлении на украинской территории долгосрочного управляемого хаоса.

Управляемый хаос имеет три основных цели. Во-первых, можно использовать нужные ресурсы без необходимости брать ответственность и даже без особых процедур. Например, вывозить полезные ископаемые или ценное оборудование, не платя за них, или переселять людей в собственные депрессивные регионы. Во-вторых, зона управляемого хаоса на границе Евросоюза необходима для постоянного давления на него: просто подкидывая время от времени дрова в костёр украинского хаоса, Россия может добиваться от ЕС разнообразных уступок. Сценарии в отношении Украины разрабатывали те самые стратеги, которые уже реализовали подобное в Приднестровье, Абхазии и Осетии. Третья (возможно, важная) цель со-

стоит в недопущении «майданизации» России, в искоренении позитивного прецедента. Именно так в свое время Московия поступила с Новгородом, но об этом чуть позже.

Иными словами, цель России — не украинская территория, а конец украинского проекта. Именно поэтому не было и не предполагалось попыток присоединить Донбасс (Кремль «слил» «Новороссию» не сейчас, это было запланировано с самого начала). Именно поэтому так и не установлена российская вертикаль власти в Крыму: полуостровом правят местные бандиты, права собственности никем не охраняются, гражданство неполноценное и т.д. Фактически, формальное присоединение Крыма к РФ понадобилось лишь для стимулирования ДНР/ЛНР: «Вот как мы умеем, и у вас будет то же самое!» — нужен был пример, чтобы получить поддержку сепаратистов из других регионов. Иначе Крым уже превратился бы в упомянутую Абхазию.

С этой точки зрения становится понятно, почему российские боевики и диверсанты взрывают мосты и железные дороги, обстреливают города и мародерствуют на заводах. Оккупанты так не поступают. Например, нацисты планировали эксплуатировать ресурсы оккупированных территорий, поэтому не уничтожали их.

Обратите внимание: «ДНР/ЛНР», казавшиеся на первом уровне войны воюющей стороной, на втором уровне оказываются лишь площадкой войны. Это важное замечание понадобится нам в будущем.

Целью войны для России является недопущение украинского государства как такового. Целью же Украины является закрепление существования этого государства. Таким образом, по сути,

Украина ведет Войну за независимость. Антагонизм интересов сторон в этой войне не позволяет найти политическое решение, а значит, в поисках понимания и решения нам придется идти дальше вверх по уровням войны. Чтобы нащупать вышестоящий уровень, будет достаточно вспомнить: большинство россиян убеждено, что они ведут в Украине борьбу не с самими украинцами (по мнению многих, и народа-то такого нет), а с США. Украина выступает в ней не как игрок, а лишь как площадка, на которой разворачивается противостояние двух сверхдержав (хотя, как мы знаем, одна из них бывшая, только немногие россияне это понимают).

И действительно, уровень войны США — Россия существует. Но нам важно не проскочить скрытый промежуточный третий уровень, поскольку он очень важен.

3. «Майдан» — «Гидра» (Украина — СССР). Война систем.

Несмотря на высокий уровень патриотизма, как абстрактного, так и конкретного (воплощенного в добровольческом и волонтерском движении), Украина не может одержать быстрых побед, поскольку ведет войну на два фронта. Второй фронт в тылу невозможно описать простой схемой «пятая колонна России», так как силы, воюющие против Украины на втором фронте, во все не хотят победы России. Они хотят своей победы.

Кто же эти парадоксальные противники Украины, являющиеся в то же время сторонниками Украины? Это противники новой страны, сторонники старой страны.

Политико-экономическая система, сложившаяся на украинской территории после распада Советского Союза,

по сути, недалеко от него ушла. Это еще не была Украина, это была УССР с желто-голубым флагом и трезубцем, которая несла на себе все пороки советского наследия. Эта система невероятно живуча и имеет множество голов, поэтому мы называем ее Гидрой (по имени существа, с которым сражался Геракл). Но сегодня эта Гидра начинает умирать. Система, основанная на коррупции и разворовывании национального богатства, система с закрытыми социальными лифтами и советским мышлением населения более не может существовать по двум причинам. Во-первых, против этой системы восстала активная часть общества (это восстание мы назвали Майданом), и, в отличие от 2005 года, она уже не успокоится, пока не победит. Во-вторых, старая система не может существовать в полностью разграбленной, воюющей стране.

На одной территории сосуществуют две страны — старая и новая. Старая опирается на существующие схемы и социальные связи, на остатки репрессивной правоохранительной системы и награбленные активы. Новая черпает свою жизненность в энергии массовых движений, в зачатках новой экономики, в молодом поколении, в надеждах и романтике. Граница проходит не по Донбассу и не по Днепру, а через лестничные клетки и, порой, даже кухни по всей территории.

Почему это война? Потому что две системы уже не смогут мирно сосуществовать, одна из них должна уничтожить другую. Или возврат к старому — и тогда аватаров нового нужно посадить или уничтожить. Или прыжок к новому — и тогда аватарам старого придется, в лучшем случае, убраться из страны с набитыми чемоданами. Первые из них пошли еще в конце февраля, но осталь-

ные окопались и пока держат оборону. (Заметим, что, следуя С.Б.Переслегину и В.К.Тарасову, войной мы называем конфликт, в котором одна из сторон не рассматривает выживание другой стороны необходимым условием и готова нанести ей необратимый физический ущерб. Иные конфликты войной не являются.)

Гидра так просто не сдается. Она восстанавливает утерянные органы и отращивает новые головы. Укушенный гидрой сразу становится ее частью. Гидра живет в болоте, и поэтому превращает в болото всё вокруг себя. Ее не победить одним молодецким ударом. Радует только то, что все ее победы — временные, ибо число и зрелость новых людей растёт. Гидра — это прошлое, и это прошлое рано или поздно закончится, уступив место будущему. А пока прошлое и будущее перетягивают между собою канат, на котором подвешены наши жизни.

Важно заметить, что первые два уровня войны (Украина — «сепаратисты» и Украина — Россия) являются геополитическими, а третий (Майдан — Гидра), в отличие от них, геоэкономический. Геополитическая война («война Ареса», то есть Марса, по классификации С.Б.Переслегина) ведется за приватизацию пространства, за ресурсы и территорию. Геоэкономическая война («война Афины») ведется за приватизацию времени, за контроль над потоками и системой норм и правил. Это более высокий вид войны, и поэтому мы разместили геоэкономическую войну между старой и новой Украиной на более высоком, третьем уровне. Исход войны третьего уровня определит исход войны второго уровня — Войны за независимость.

Теперь можем перейти к четвертому уровню войны, который мы уже нащупали.

4. США – Россия (СССР). Осколок холодной войны.

Это очень странная война. Россия ведет с США геополитическую войну: за контролируемые территории, ресурсы, зоны интересов. В то же время США ведет с Россией войну геоэкономическую. Получается фантом: Россия стреляет в точку, где США уже нет. Невозможно победить в геополитической войне того, кто ее с тобой не ведет. Именно так закончилась холодная война: США победили СССР не силой оружия, а надорвав его в гонке. Получается, мы наблюдаем попытку реванша: накачавшись нефтяными деньгами, СССР в лице нынешней России (заметьте сходство по многим параметрам) пытается отыграть в игру, в которую с ним никто не хочет играть. Примерно так уже избитый и брошенный на землю хулиган «поднимается с колен», предпринимает последнюю попытку с ревом устремиться на противника. Такие сцены хороши для кино, а в реальной жизни приводят к неисчислимым бедствиям.

Именно поэтому Россия боится того, чем США ее уже даже не пугают: военных баз НАТО, ибо они означают геополитические флажки, за которые нельзя выходить. Именно поэтому Америка не спешит: геоэкономическая война медленная и часто незаметная. Именно поэтому упор делается на санкции, а не на военную помощь.

Заметим странную вещь: экономическая мощь России могла бы позволить ей также сыграть в геоэкономику. Но руководство страны не учло итогов холодной войны и продолжает готовиться к прошлой войне. Впрочем, на геоэкономической войне нечего украсть и нельзя получить новые звезды, поэтому генералам она не интересна.

Однако холодная война давно закончилась, и попытки её реанимировать

просто смешны. История, по Гегелю, повторяется дважды: первый раз как трагедия, второй как фарс. Что, впрочем, не мешает фарсу быть трагедией для вовлеченных в него людей.

Очевидно, геополитическая стрельба в никуда заканчивается геополитическим же поражением с той стороны, куда стоишь спиной. Китай вполне готов к геополитической войне против России и только ждет своего часа. Когда тигр и леопард бьются на земле, умная обезьяна сидит на дереве, гласит китайская мудрость. Однако в данном случае обезьяне не нужно гадать, кто из двоих выйдет победителем из схватки.

Это позволяет нам определить участников шестого уровня войны — войны полностью геоэкономической, войны за мировое господство. Пятый же уровень войны — скрытый, неявный, как и в случае с войной Майдана и Гидры, но настолько же важный.

5. Сирийский сценарий — южнокорейский сценарий.

Война сценариев, борьба двух Европ.

Предыдущий уровень войны (США — Россия) был фантомным: одна сторона воюет геополитикой, вторая геоэкономикой. Такая странная ситуация порождает еще один уровень войны, между собственно геополитикой и собственно геоэкономикой: кто из них возьмет верх? Какая война в результате будет вестись?

На первый взгляд, такая постановка вопроса противоречит утверждению, что геоэкономическая война — более высокая и совершенная форма войны по сравнению с геополитической, а следовательно, она превалирует. Дело в том, что две формы войны ведутся в разном времени: геополитическая длится месяцы и годы, геоэкономическая годы и

десятилетия. На достаточно длинном промежутке времени геоэкономика выигрывает, но на коротких отрезках геополитика может стать основным дискурсом. Так, США победили СССР в геоэкономической холодной войне, однако, например, Карибский кризис вполне мог закончиться совершенно конкретной геополитической мировой ядерной войной. Поэтому задача геоэкономических игроков — не допустить скатывания игры в геополитику, где они могут быстро проиграть, не дождавшись возврата своих длинных инвестиций в геоэкономическую победу.

Запущенный Кремлем сценарий установления долгосрочного хаоса на территории Украины выгоден мировой экономике как инструмент «пожирания» лишних денег. Очевидно, территорией Украины хаос не ограничится. Зона нестабильности на территории бывшего СССР разрастется, и все страны, включая Россию, деградируют путем длительного опустошительного вооруженного конфликта. Назовем этот путь «сирийский сценарий».

Однако возможен и другой путь. Украина получает собственный «план Маршалла» и выходит из зоны нестабильности, совершая экономический рывок, аналогичный южнокорейскому. Условно говоря, те деньги, которые могла поглотить война, «закапываются в землю» в масштабных проектах развития украинской инфраструктуры. Этот позитивный пример ускоряет либо трансформацию, либо деградацию России, в зависимости от выбора российских элит. Формируется «пояс сдерживания зоны нестабильности» с Украиной в качестве сильного звена. Назовем этот путь «южнокорейский сценарий».

Стоимость обоих сценариев для мировой экономики примерно одинакова, и, как это ни ужасно звучит для украин-

цев, оба они для сообщества ведущих держав мира одинаково приемлемы в среднесрочной перспективе. Ключевой фактор номер один в «перетягивании каната» между двумя сценариями — то, что издержки разных сценариев ложатся на разные группы стран. «Сирийский» сценарий невыгоден Новой Европе — странам от Балтийского до Черного моря, во главе с Польшей, а также Турции и странам Закавказья, ибо все они становятся «прифронтовыми». «Южнокорейский» сценарий невыгоден Старой Европе, во главе с Германией и Францией, поскольку им придется поступиться своими интересами.

Таким образом, этот уровень войны, оформленный как «война сценариев», по сути, является перетягиванием каната (или, скорее, одеяла) между Старой и Новой Европой. США заинтересованы в поддержке Новой Европы, но, в то же время, не хотят слишком ослабить Старую Европу как своего нынешнего основного союзника.

Ключевой фактор номер два в «перетягивании каната» между двумя сценариями — субъектная позиция Украины. Украина должна четко заявить о том, чего она хочет: не геополитической, а геоэкономической победы (или даже геокультурной, см. ниже). К сожалению, заявления в этом ключе украинских политиков воспринимаются запутавшейся публикой как пораженческие.

Конечно, Украина сегодня только выходит на международную арену в качестве субъекта, но выходит неплохо. Собственная сильная позиция в этой игре, безусловно, опирается на военные успехи и на силу гражданского общества. Консолидация общества вокруг видения будущей Украины является сильным аргументом в пользу «южнокорейского сценария», против «сирийского сценария» хаоса и войны. Кроме того,

нам нужно опираться на сторонников выгодного для нас сценария — страны Восточной и Центральной Европы, Турцию и страны Закавказья.

Когда Европейский союз давит на Россию, чтобы она прекратила войну с Украиной, здесь присутствует не только страх разрушения мирового порядка и системы коллективной безопасности, установившихся после Второй мировой войны, и не только готовность подчиниться заокеанскому союзнику. Здесь присутствует явный страх перед «сирийским сценарием», который затронет все страны континента, но некоторые из них — слишком явно и слишком сильно. Заметим, что реализация именно этого сценария является стратегической целью России в войне второго уровня.

Подчеркнем: война сценариев не является войной двух Европ, поскольку они нуждаются друг в друге. Две Европы не сражаются, а борются за выгоды в несмертельной схватке (химерной войне), в которой на данном уровне побеждённым будет один из сценариев. Битва эта происходит в «головах» мировых финансовых институтов, влиятельных инвесторов и политиков. Главное, чтобы исход этой схватки не оказался смертельным для Украины.

Рассмотрев химерную войну между геополитикой и геоэкономикой, поднимаемся на уровень чистой геоэкономической войны.

6. США – Китай. Медленная война за мировое господство.

Внешнеполитическая доктрина США более 150 лет состоит в том, чтобы не допустить возникновения силы, могущей бросить вызов в борьбе за мировое экономическое господство. Сделать это может только Китай, и этот вызов, по сути, уже брошен и принят. Это реальное столкновение гигантов — но, как и все геоэкономические схватки, очень

медленное. Поэтому ожидать быстрого развертывания событий здесь не стоит. Примечательно, что на этом уровне и в этих временных рамках Украина уже не фигурирует. Россия же, являвшаяся на предыдущих уровнях игроком, здесь всего лишь площадка, ресурс, который играющие стремятся наилучшим способом использовать для своей победы.

Война США и Китая также носит химерный характер — в силу накопленных взаимосвязей два борца настолько соединены друг с другом, что взаимно проросли. Чтобы отразить этот факт, шотландский историк Найялл Фергюсон ввел в обиход слово «Химерика» (Chimerica = China + America).

Мировая геоэкономическая война объясняет, почему США опасаются быстрого распада России: слишком много ресурсов сразу попадет в руки Китая. Поэтому США дают Россию осторожно.

Однако сила Америки не только в том, что она мощнее в экономическом и военном отношении. Мы уже говорили, что геоэкономические войны («войны Афины») выше войн геополитических («войн Ареса»). Но еще выше есть геокультурная, или онтологическая война («война Аполлона» по той же классификации, в других источниках называемая также «война Христа»). Это война за истину, за доминирующую парадигму мышления. И такая война идет в мире постоянно.

7. Мир границ – Мир дорог. Онтологическая война.

Мы не можем подробно описывать в данном тексте онтологическую войну между Миром границ и Миром дорог, этому посвящен отдельный ранее опубликованный материал. Рекомендуем его прочесть, а тем, кто читал, напомним: эта война ведется уже тысячи лет. В наше время открытый Мир дорог пред-

ставлен євроатлантичної цивілізації (Євросоюз, США, Канада, Австралія, Нова Зеландія), а також окремими якими аватарами — Японією, Південної Кореї, Сінгапуром. Закритий Мир границь представлений Росією, Китаєм, значущою частинною ісламського суспільства, а також визначеними силами всередині США, Європи і інших країн. По суті, два протилежних Мира не персоніфіковані країнами — вель і в Росії є сторонники Мира дорог, тільки вони не у владі. Протилежність миров відображається в боротьбі доллара і золота на мировому фінансовому ринку, а також бросает конспірологічну тінь в історію боротьби міфических кланів Ротшильда і Рокфеллера.

Откритий, розпозаючийся во всі сторони подібне кляксе, зв'язуючий всі со всім і простраиваючий міриади горизонтальних зв'язей, Мир дорог веде бескомпромиссну війну за істину с Миром границь — закритим, ієрархічним, жорстким. Вони сражаються як два спортсмени з різних видів спорту: сила і техніка боксера нічого не вирішує проти швидкості і пружності легкоатлета. Не вирішує, поки не поймал.

Прошло час, коли прапор Мира границь в онтологічній війні жорстко держал Советський Союз. Сьогодні цей прапор піднімає радикальний ісламизм. Однак нинішні битви на Донбасі є відгомін цього тисячолітнього протилежності. І ось чому.

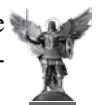
Україна народилася в Мирі дорог, почавшись як Київська Русь на перехресті великих торгових шляхів, далі формуючись в мирі фронтира і Дикого Поля. Пізніше вона була захоплена, поділена і оприходована Миром границь, двома великими імперіями. Однак духовно залишилася в Мирі дорог, і зараз намагається повернутися додому, вирватися з цепей.

В протилежність Україні, Московія народилася в Мирі границь і завжди залишалася там. Ізначально на північних славянських землях з'явилися дві альтернативні моделі державності: ординська самодержавна Московія і ганзейський вечовий Новгород. Перше, що зробила Москва, як тільки набрала сил, — знищила Новгород, вирізав жителів і спалив місто. Надобилося ще публічно «казнити» великий вечовий колокол, вирвавши йому язик. Символічна кара підкреслює, що мова не йде про геополітику або геоeкономіку: це була онтологічна війна, принципова битва моделей державності, а в такій війні плених не беруть.

Україна продовжила протилежність з Московією в онтологічній війні і проиграла. Це майже завершилося повним знищенням українського проекту: ударишли не тільки по культурі, але і на рівні геноциду. Сьогодні — по суті, остання схватка цієї війни на території Східної Європи. Перемога Мира дорог означає повернення України в рідний дім. Перемога Мира границь означає повернення в Советський Союз — ненадовго (за мірками історії), але з трагічними наслідками.

Заключення

Ми вже відзначали, що гравці різних рівнів на наступних рівнях стають тільки площадкою для гри або, в кращому випадку, фігурою. Другий великий закон війн ми також уже розглянули: геополітичні війни завжди рівнем нижче, ніж геоeкономічні, а ще вище йдуть онтологічні (геокультурні). Залишилося згадати третій закон: війна більш високого рівня завжди йде повільніше і триває довше, ніж війна більш низького рівня.

Так, конфликт на уровне псевдоре-спублик [1] был фактически исчерпан за достаточно короткое время. Война за независимость [2] может затянуться еще на долгие месяцы. Война систем [3] займет, в лучшем случае, пару лет. Случайно зацепившийся за настоящее осколок прошлой холодной войны [4] закончится не более чем за 10 лет, а скорее всего, раньше. Война сценариев [5] продлится лет 20-25, до окончательной победы одного из них. Большая геоэкономическая война [6] будет идти медленно, не меньше полувека, а то и больше. Наконец, война миров [7] длится столетия.

Поэтому в рамках войны более высокого уровня война низкого уровня является просто эпизодом, отдельным сражением. Исход этого сражения влияет на исход всей войны, но лишь частично: ведь есть и другие сражения. Театр войны более высокого уровня всегда шире. Так, например, российско-украинская война [2] — это не только Донбасс [1], но и Крым. В войне Майдана и Гидры [3] можно проиграть Донбасс, но выиграть всё остальное (конечно, хочется выиграть всё без исключения). Проросшая из прошлого холодная война [4] вполне может затронуть Казахстан и Азербайджан. Химерная война сценариев [5] охватывает всю Европу, а также юго-восток черноморского бассейна. А ареной онтологической войны [7] явля-

ется весь мир, и в рамках этой войны балтийско-черноморский пояс является лишь отдельным театром военных действий, вряд ли более важным, чем ближневосточный.

Зато исход войны более высокого уровня твёрдо определяет победителя на более низком уровне. Победа Украины в Войне за независимость [2] снимает вопрос сепаратизма [1], а победа Майдана над Гидрой, то есть новой Украины над старой [3], дает безусловное преимущество в Войне за независимость. Распад России в результате новой холодной войны [4] вовсе не означает ничего хорошего для Украины, где возможны разные сценарии [5], но победа «южнокорейского» сценария [5] однозначно определяет победителя в фантомной холодной войне [4], хотя имеются варианты для России — либо неконтролируемый распад, либо контролируемое перерождение в новую Россию, свободную и демократическую.

Понимание многослойности нынешнего конфликта, разного характера и длительности его уровней, принципиального различия целей участников позволяет не только понять причины тех или иных событий, но и проводить стратегическое моделирование будущего. Этому будут посвящены последующие публикации.

(<http://hvylya.net/analytics/geopolitics/sem-urovney-voynyi-strategicheskaya-ramka-dlya-ukrainyi.html>)

Світлана АЛЕКСІЄВИЧ,
білоруська письменниця і журналіст.

ПРАВДА ПРО ЖІНОК НА ВІЙНІ, ПРО ЯКУ НЕ ПИСАЛИ В ГАЗЕТАХ...

**(Спогади жінок-ветеранів з книги Світлани Алексієвич
«У войны не женское лицо».**

**Джерело: Інтернетресурс - сайт Майдан від 15 лютого 2015 р.
Подаємо мовою оригіналу)**

«Ехали много суток... Вышли с девочками на какой-то станции с ведром, чтобы воды набрать. Оглянулись и ахнули: один за одним шли составы, и там одни девушки. Поют. Машут нам – кто косынками, кто пилотками. Стало понятно: мужиков не хватает, полегли они, в земле. Или в плену. Теперь мы вместо них... Мама написала мне молитву. Я положила ее в медальон. Может, и помогло – я вернулась домой. Я перед боем медальон целовала...».

«Один раз ночью разведку боем на участке нашего полка вела целая рота. К расвету она отошла, а с нейтральной полосы послышался стон. Остался раненый. «Не ходи, убьют, – не пускали меня бойцы, – видишь, уже светает». Не послушалась, поползла. Нашла раненого, тащила его восемь часов, привязав ремнем за руку. Приволокла живого. Командир узнал, объявил сгоряча пять суток ареста за самовольную отлучку. А заместитель командира полка отреагировал по-другому: «Заслуживает награды». В девятнадцать лет у меня была медаль «За отвагу». В девятнадцать лет поседела. В девятнадцать лет в последнем бою были прострелены оба легких, вторая пуля прошла между двух позвонков. Парализовало ноги... И меня посчитали убитой... В девятнадцать лет... У меня внучка сейчас такая. Смотрю на нее – и не верю. Дите!».

«У меня было ночное дежурство... Зашла в палату тяжелораненых. Лежит капитан... Врачи предупредили меня перед дежурством, что ночью он умрет... Не дотянет до утра... Спрашиваю его: «Ну, как? Чем тебе помочь?» Никогда не забуду... Он вдруг улыбнулся, такая светлая улыбка на измученном лице: «Расстегни халат... Покажи мне свою грудь... Я давно не видел жену...». Мне стало стыдно, я что-то там ему отвечала. Ушла и вернулась через час. Он лежит мертвый. И та улыбка у него на лице...».

«И когда он появился третий раз, это же одно мгновение – то появится, то скроется, – я решила стрелять. Решилась, и вдруг такая мысль мелькнула: это же человек, хоть он враг, но человек, и у меня как-то начали дрожать руки, по всему телу пошла дрожь, озноб. Какой-то страх... Ко мне иногда во сне и сейчас возвращается это ощущение... После фанерных мишеней стрелять в живого человека было трудно. Я же его вижу в оптический прицел, хорошо вижу. Как будто он близко... И внутри у меня что-то противится... Что-то не дает, не могу решиться. Но я взяла себя в руки, нажала спусковой крючок... Не сразу у нас получилось. Не женское это дело – ненавидеть и убивать. Не наше... Надо было себя убеждать. Уговаривать...».

«И девчонки рвались на фронт добровольно, а трус сам воевать не пойдет. Это были смелые, необыкновенные девчонки. Есть статистика: потери среди медиков переднего края занимали второе место после потерь в стрелковых батальонах. В пехоте. Что такое, например, вытащить раненого с поля боя? Я вам сейчас расскажу...».

Мы поднялись в атаку, а нас давай косить из пулемета. И батальона не стало. Все лежали. Они не были все убиты, много раненых. Немцы бьют, огня не прекращают. Совсем неожиданно для всех из траншеи выскакивает сначала одна девчонка, потом вторая, третья... Они стали перевязывать и оттаскивать раненых, даже немцы на какое-то время онемели от изумления. К часам десяти вечера все девчонки были тяжело ранены, а каждая спасла максимум два-три человека. Награждали их скупой, в начале войны наградами не разбрасывались. Вытащить раненого надо было вместе с его личным оружием. Первый вопрос в медсанбате: где оружие? В начале войны его не хватало. Винтовку, автомат, пулемет – это тоже надо было тащить. В сорок первом был издан приказ номер двести восемьдесят один о представлении к награждению за спасение жизни солдат: за пятнадцать тяжелораненых, вынесенных с поля боя вместе с личным оружием – медаль «За боевые заслуги», за спасение двадцати пяти человек – орден Красной Звезды, за спасение сорока – орден Красного Знамени, за спасение восьмидесяти – орден Ленина. А я вам описал, что значило спасти в бою хотя бы одного... Из-под пуль...».

«Что в наших душах творилось, таких людей, какими мы были тогда, наверное, больше никогда не будет. Никогда! Таких наивных и таких искренних. С такой верой! Когда знамя получил наш командир полка и дал команду: «Полк, под знамя! На колени!», все мы почувствовали себя счастливыми. Стоим и плачем, у каждой слезы на глазах. Вы сейчас не поверите, у меня от этого потрясения весь мой организм напрягся, моя болезнь, а я заболела «куриной слепотой», это у меня от недоедания, от нервного переутомления случилось, так вот, моя куриная слепота прошла. Понимаете, я на другой день была здорова, я выздоровела, вот через такое потрясение всей души...».

«Меня ураганной волной отбросило к кирпичной стене. Потеряла сознание... Когда пришла в себя, был уже вечер. Подняла голову, попробовала сжать пальцы – вроде двигаются, еле-еле продрала левый глаз и пошла в отделение, вся в крови. В коридоре встречаю нашу старшую сестру, она не узнала меня, спросила: «Кто вы? Откуда?». Подошла ближе, ахнула и говорит: «Где тебя так долго носило, Ксения? Раненые голодные, а тебя нет». Быстро перевязали голову, левую руку выше локтя, и я пошла получать ужин. В глазах темнело, пот лился градом. Стала раздавать ужин, упала. Привели в сознание, и только слышится: «Скорей! Быстрей!». И опять – «Скорей! Быстрей!». Через несколько дней у меня еще брали для тяжелораненых кровь».

«Мы же молоденькие совсем на фронт пошли. Девочки. Я за войну даже подросла. Мама дома померила... Я подросла на десять сантиметров...».

«Организовали курсы медсестер, и отец отвел нас с сестрой туда. Мне – пятнадцать лет, а сестре – четырнадцать. Он говорил: «Это все, что я могу отдать для победы. Моих девочек...». Другой мысли тогда не было. Через год я попала на фронт...».

«У нашей матери не было сыновей... А когда Сталинград был осажден, добровольно пошли на фронт. Все вместе. Вся семья: мама и пять дочерей, а отец к этому времени уже воевал...».

«Меня мобилизовали, я была врач. Я уехала с чувством долга. А мой папа был счастлив, что дочь на фронте. Защищает Родину. Папа шел в военкомат рано утром. Он шел получать мой аттестат и шел рано утром специально, чтобы все в деревне видели, что дочь у него на фронте...».

«Помню, отпустили меня в увольнение. Прежде чем пойти к тете, я зашла в магазин. До войны страшно любила конфеты. Говорю:

– Дайте мне конфет.

Продавщица смотрит на меня, как на сумасшедшую. Я не понимала: что такое – карточки, что такое – блокада? Все люди в очереди повернулись ко мне, а у меня винтовка больше, чем я. Когда нам их выдали, я посмотрела и думаю: «Когда я дорасту до этой винтовки?». И все вдруг стали просить, вся очередь:

– Дайте ей конфет. Вырежьте у нас талоны.

И мне дали».

«И у меня впервые в жизни случилось... Наше... Женское... Увидела я у себя кровь, как заору:

– Меня ранило...

В разведке с нами был фельдшер, уже пожилой мужчина. Он ко мне:

– Куда ранило?

– Не знаю куда... Но кровь...

Мне он, как отец, все рассказал... Я ходила в разведку после войны лет пятнадцать. Каждую ночь. И сны такие: то у меня автомат отказал, то нас окружили. Просыпаешься – зубы скрипят. Вспоминаешь – где ты? Там или здесь?».

«Уезжала я на фронт материалисткой. Атеисткой. Хорошей советской школьницей уехала, которую хорошо учили. А там... Там я стала молиться... Я всегда молилась перед боем, читала свои молитвы. Слова простые... Мои слова... Смысл один, чтобы я вернулась к маме и папе. Настоящих молитв я не знала, и не читала Библию. Никто не видел, как я молилась. Я – тайно. Украдкой молилась. Осторожно. Потому что... Мы были тогда другие, тогда жили другие люди. Вы – понимаете?»

«Формы на нас нельзя было напасть: всегда в крови. Мой первый раненый – старший лейтенант Белов, мой последний раненый – Сергей Петрович Трофимов, сержант минометного взвода. В семидесятом году он приезжал ко мне в гости, и дочерям я показала его раненую голову, на которой и сейчас большой шрам. Всего из-под огня я вынесла четыреста восемьдесят одного раненого. Кто-то из журналистов подсчитал: целый стрелковый батальон... Таскали на себе мужчин, в два-три раза тяжелее нас. А раненые они еще тяжелее. Его самого тащишь и его оружие, а на нем еще шинель, сапоги. Взвалишь на себя восемьдесят килограммов и тащишь. Сбросишь... Идешь за следующим, и опять семьдесят-восемьдесят килограммов... И так раз пять-шесть за одну атаку. А в тебе самой сорок восемь килограммов – балетный вес. Сейчас уже не верится...»

«Я потом стала командиром отделения. Все отделение из молодых мальчишек. Мы целый день на катере. Катер небольшой, там нет никаких галюнов. Ребятам по необходимости можно через борт, и все. Ну, а как мне? Пару раз я до того дотерпелась, что прыгнула прямо за борт и плаваю. Они кричат: «Старшина за бортом!». Вытащат. Вот такая элементарная мелочь... Но какая это мелочь? Я потом лечилась...»

«Вернулась с войны седая. Двадцать один год, а я вся беленькая. У меня тяжелое ранение было, контузия, я плохо слышала на одно ухо. Мама меня встретила словами: «Я верила, что ты придешь. Я за тебя молилась день и ночь». Брат на фронте погиб. Она плакала: «Одинаково теперь – рожай девочек или мальчиков».

«А я другое скажу... Самое страшное для меня на войне – носить мужские трусы. Вот это было страшно. И это мне как-то... Я не выражусь... Ну, во-первых, очень некрасиво... Ты на войне, собираешься умереть за Родину, а на тебе мужские трусы. В общем, ты выглядишь смешно. Нелепо. Мужские трусы тогда носили длинные. Широкие. Шили из сатина. Десять девочек в нашей землянке, и все они в мужских трусах. О, Боже мой! Зимой и летом. Четыре года... Перешли советскую границу... Добивали, как говорил на политзанятиях наш комиссар, зверя в его собственной берлоге. Возле первой польской деревни нас переодели, выдали новое обмундирование и... И! И! И! Привезли в первый раз женские трусы и бюстгальтеры. За всю войну в первый раз. Ха-а-а... Ну, понятно... Мы увидели нормальное женское белье... Почему не смеешься? Плачешь... Ну, почему?».

«В восемнадцать лет на Курской Дуге меня наградили медалью «За боевые заслуги» и орденом Красной Звезды, в девятнадцать лет – орденом Отечественной войны второй степени. Когда прибывало новое пополнение, ребята были все молодые, конечно, они удивлялись. Им тоже по восемнадцать-девятнадцать лет, и они с насмешкой спрашивали: «А за что ты получила свои медали?» или «А была ли ты в бою?». Пристают с шуточками: «А пули пробивают броню танка?». Одного такого я потом перевязывала на поле боя, под обстрелом, я и фамилию его запомнила – Щеголевых. У него была перебита нога. Я ему шину накладываю, а он у меня прощения просит: «Сестричка, прости, что я тебя тогда обидел...».

«Замаскировались. Сидим. Ждем ночи, чтобы все-таки сделать попытку прорваться. И лейтенант Миша Т., комбат был ранен, и он выполнял обязанности комбата, лет ему было двадцать, стал вспоминать, как он любил танцевать, играть на гитаре. Потом спрашивает:

- Ты хоть пробовала?
- Чего? Что пробовала? – А есть хотелось страшно.
- Не чего, а кого... Бабу!

А до войны пирожные такие были. С таким названием.

– Не-е-ет...

– И я тоже еще не пробовал. Вот умрешь и не узнаешь, что такое любовь... Убьют нас ночью...

– Да пошел ты, дурак! – До меня дошло, о чем он.

Умирили за жизнь, еще не зная, что такое жизнь. Обо всем еще только в книгах читали. Я кино про любовь любила...».

«Она заслонила от осколка мины любимого человека. Осколки летят – это какие-то доли секунды... Как она успела? Она спасла лейтенанта Петю Бойчевского, она его любила. И он остался жить. Через тридцать лет Петя Бойчевский приехал из Краснодара и нашел меня на нашей фронтовой встрече, и все это мне рассказал. Мы съездили с ним в Борисов и разыскали ту поляну, где Тоня погибла. Он взял землю с ее могилы... Нес и целовал... Было нас пять, конаковских девчонок... А одна я вернулась к маме...».

«Был организован Отдельный отряд дымомаскировки, которым командовал бывший командир дивизиона торпедных катеров капитан-лейтенант Александр Богданов. Девушки, в основном, со средне-техническим образованием или после первых курсов института. Наша задача – уберечь корабли, прикрывать их дымом. Начнется обстрел, моряки ждут: «Скорей бы девчата дым повесили. С ним поспокойнее». Выезжали на машинах со специальной смесью, а все в это время прятались в бомбоубежище. Мы же, как говорится, вызывали огонь на себя. Немцы ведь били по этой дымовой завесе...».

«Перевязываю танкиста... Бой идет, грохот. Он спрашивает: «Девушка, как вас зовут?». Даже комплимент какой-то. Мне так странно было произносить в этом грохоте, в этом ужасе свое имя – Оля».

«И вот я командир орудия. И, значит, меня – в тысяча триста пятьдесят седьмой зенитный полк. Первое время из носа и ушей кровь шла, расстройство желудка наступало полное... Горло пересыхало до рвоты... Ночью еще не так страшно, а днем очень страшно. Кажется, что самолет прямо на тебя летит, именно на твое орудие. На тебя гаранит! Это один миг... Сейчас он всю, всю тебя превратит ни во что. Все – конец!».

«И пока меня нашли, я сильно отморозила ноги. Меня, видимо, снегом забросало, но я дышала, и образовалось в снегу отверстие... Такая трубка... Нашли меня санитарные собаки. Разрыли снег и шапку-ушанку мою принесли. Там у меня был паспорт смерти, у каждого были такие паспорта: какие родные, куда сообщать. Меня откопали, положи-

ли на плащ-палатку, был полный полушубок крови... Но никто не обратил внимания на мои ноги... Шесть месяцев я лежала в госпитале. Хотели ампутировать ногу, ампутировать выше колена, потому что начиналась гангрена. И я тут немножко смалодушничала, не хотела оставаться жить калекой. Зачем мне жить? Кому я нужна? Ни отца, ни матери. Обуза в жизни. Ну, кому я нужна, обрубок! Задушусь...».

«Там же получили танк. Мы оба были старшими механиками-водителями, а в танке должен быть только один механик-водитель. Командование решило назначить меня командиром танка «ИС-122», а мужа – старшим механиком-водителем. И так мы дошли до Германии. Оба ранены. Имеем награды. Было немало девушек-танкисток на средних танках, а вот на тяжелом – я одна».

«Нам сказали одеть все военное, а я метр пятьдесят. Влезла в брюки, и девочки меня наверху ими завязали».

«Пока он слышит... До последнего момента говоришь ему, что нет-нет, разве можно умереть. Целуешь его, обнимаешь: что ты, что ты? Он уже мертвый, глаза в потолок, а я ему что-то еще шепчу... Успокаиваю... Фамилии вот стерлись, ушли из памяти, а лица остались...».

«У нас попала в плен медсестра... Через день, когда мы отбили ту деревню, везде валялись мертвые лошади, мотоциклы, бронетранспортеры. Нашли ее: глаза выколоты, грудь отрезана... Ее посадили на кол... Мороз, и она белая-белая, и волосы все седые. Ей было девятнадцать лет. В рюкзаке у нее мы нашли письма из дома и резиновую зеленую птичку. Детскую игрушку...».

«Под Севском немцы атаквали нас по семь-восемь раз в день. И я еще в этот день выносила раненых с их оружием. К последнему подползла, а у него рука совсем перебита. Болтается на кусочках... На жилах... В кровянице весь... Ему нужно срочно отрезать руку, чтобы перевязать. Иначе никак. А у меня нет ни ножа, ни ножниц. Сумка телепалась-телепалась на бок, и они выпали. Что делать? И я зубами грызла эту мякоть. Перегрызла, забинтовала... Бинтую, а раненый: «Скорей, сестра. Я еще повоюю». В горячке...».

«Я всю войну боялась, чтобы ноги не покалечило. У меня красивые были ноги. Мужчине – что? Ему не так страшно, если даже ноги потеряет. Все равно – герой. Жених! А женщину покалечит, так это судьба ее решится. Женская судьба...».

«Мужчины разложат костер на остановке, трясут вшей, сушатся. А нам где? Побежим за какое-нибудь укрытие, там и раздеваемся. У меня был свитерочек вязаный, так вши сидели на каждом миллиметре, в каждой петельке. Посмотришь, затошнит. Вши бывают головные, платяные, лобковые... У меня были они все...»

«Под Макеевкой, в Донбассе, меня ранило, ранило в бедро. Влез вот такой осколек, как камушек, сидит. Чувствую – кровь, я индивидуальный пакет сложила и туда. И дальше бегаю, перевязываю. Стыдно кому сказать, ранило девчонку, да куда – в ягодицу. В попу... В шестнадцать лет это стыдно кому-нибудь сказать. Неудобно признаться. Ну, и так я бегала, перевязывала, пока не потеряла сознание от потери крови. Полные сапоги натекло...».

«Приехал врач, сделали кардиограмму, и меня спрашивают:

- Вы когда перенесли инфаркт?
- Какой инфаркт?
- У вас все сердце в рубцах.

А эти рубцы, видно, с войны. Ты заходишь над целью, тебя всю трясет. Все тело покрывается дрожью, потому что внизу огонь: истребители стреляют, зенитки расстреливают... Летали мы в основном ночью. Какое-то время нас попробовали посылать на задания днем, но тут же отказались от этой затеи. Наши «По-2» подстреливали из автомата... Делали до двенадцати вылетов за ночь. Я видела знаменитого летчика-аса Покрышкина, когда он прилетал из боевого полета. Это был крепкий мужчина, ему не двадцать лет и не двадцать три, как нам: пока самолет заправляли, техник успевал снять с него рубашку и выкрутить. С нее текло, как будто он под дождем побывал. Теперь можете легко себе представить, что творилось с нами. Прилетишь и не можешь даже из кабины выйти, нас вытаскивали. Не могли уже планшет нести, тянули по земле».

«Мы стремились... Мы не хотели, чтобы о нас говорили: «Ах, эти женщины!». И старались больше, чем мужчины, мы еще должны были доказать, что не хуже мужчин. А к нам долго было высокомерное, снисходительное отношение: «Навоюют эти бабы...».

«Три раза раненая и три раза контуженная. На войне кто о чем мечтал: кто домой вернуться, кто дойти до Берлина, а я об одном загадывала – дожить бы до дня рождения, чтобы мне исполнилось восемнадцать лет. Почему-то мне страшно было умереть раньше, не дожить даже до восемнадцати. Ходила я в брюках, в пилотке, всегда оборванная, потому что всегда на коленках ползешь, да еще под тяжестью раненого. Не верилось, что когда-нибудь можно будет встать и идти по земле, а не ползти. Это

мечта была! Приехал как-то командир дивизии, увидел меня и спрашивает: «А что это у вас за подросток? Что вы его держите? Его бы надо послать учиться».

«Мы были счастливы, когда доставали котелок воды вымыть голову. Если долго шли, искали мягкой травы. Рвали ее и ноги... Ну, понимаете, травой смывали... Мы же свои особенности имели, девчонки... Армия об этом не подумала... Ноги у нас зеленые были... Хорошо, если старшина был пожилой человек и все понимал, не забирал из вещмешка лишнее белье, а если молодой, обязательно выбросит лишнее. А какое оно лишнее для девчонок, которым надо бывает два раза в день переодеться. Мы отрывали рукава от нижних рубашек, а их ведь только две. Это только четыре рукава...».

«Идем... Человек двести девушек, а сзади человек двести мужчин. Жара стоит. Жаркое лето. Марш бросок – тридцать километров. Жара дикая... И после нас красные пятна на песке... Следы красные... Ну, дела эти... Наши... Как ты тут что спрячешь? Солдаты идут следом и делают вид, что ничего не замечают... Не смотрят под ноги... Брюки на нас засыхали, как из стекла становились. Резали. Там раны были, и все время слышался запах крови. Нам же ничего не выдавали... Мы сторожили: когда солдаты повесят на кустах свои рубашки. Пару штук стащим... Они потом уже догадывались, смеялись: «Старшина, дай нам другое белье. Девушки наше забрали». Ваты и бинтов для раненых не хватало... А не то, что... Женское белье, может быть, только через два года появилось. В мужских трусах ходили и майках... Ну, идем... В сапогах! Ноги тоже сжарились. Идем... К переправе, там ждут паромы. Добрались до переправы, и тут нас начали бомбить. Бомбежка страшнейшая, мужчины – кто куда прятаться. Нас зовут... А мы бомбежки не слышим, нам не до бомбежки, мы скорее в речку. К воде... Вода! Вода! И сидели там, пока не отмокли... Под осколками... Вот оно... Стыд был страшнее смерти. И несколько девчонок в воде погибло...».

«Наконец получили назначение. Привели меня к моему взводу... Солдаты смотрят: кто с насмешкой, кто со злом даже, а другой так передернет плечами – сразу все понятно. Когда командир батальона представил, что вот, мол, вам новый командир взвода, все сразу взвыли: «У-у-у...». Один даже сплюнул: «Тьфу!». А через год, когда мне вручали орден Красной Звезды, эти же ребята, кто остался в живых, меня на руках в мою землянку несли. Они мной гордились».

«Ускоренным маршем вышли на задание. Погода была теплая, шли налегке. Когда стали проходить позиции артиллеристов-дальнобойщиков, вдруг один выскочил из траншеи и закричал: «Воздух! Рама!». Я подняла голову и ищу в небе «раму». Никакого самолета не обнаруживаю. Кругом тихо, ни звука. Где же та «рама»? Тут один из моих саперов попросил разрешения выйти из строя. Смотрю, он направляется к тому артиллеристу и отвечает ему оплеуху. Не успела я что-нибудь сообразить, как артиллерист закричал: «Хлопцы, наших бьют!». Из траншеи повыскакивали другие артиллеристы и окружили нашего сапера. Мой взвод, не долго думая, побросал щупы, миноискатели, вещмешки и бросился к нему на выручку. Завязалась драка. Я не могла понять, что случилось? Почему взвод ввязался в драку? Каждая минута на счету, а тут такая заваруха. Даю команду: «Взвод, стать в строй!». Никто не обращает на меня внимания. Тогда я выхватила пистолет и выстрелила в воздух. Из блиндажа выскочили офицеры. Пока всех утихомирили, прошло значительное время. Подошел к моему взводу капитан и спросил: «Кто здесь старший?». Я доложила. У него округлились глаза, он даже растерялся. Затем спросил: «Что тут произошло?». Я не могла ответить, так как на самом деле не знала причины. Тогда вышел мой помкомвзвода и рассказал, как все было. Так я узнала, что такое «рама», какое это обидное было слово для женщины. Что-то типа шлюхи. Фронтное ругательство...».

«Про любовь спрашиваете? Я не боюсь сказать правду... Я была пэпэже, то, что расшифровывается «походно-полевая жена». Жена на войне. Вторая. Незаконная. Первый командир батальона... Я его не любила. Он хороший был человек, но я его не любила. А пошла к нему в землянку через несколько месяцев. Куда деваться? Одни

мужчины вокруг, так лучше с одним жить, чем всех бояться. В бою не так страшно было, как после боя, особенно, когда отдых, на переформирование отойдем. Как стреляют, огонь, они зовут: «Сестричка! Сестренка!», а после боя каждый тебя стережет... Из землянки ночью не вылезешь... Говорили вам это другие девчонки или не признались? Постыдились, думаю... Промолчали. Гордые! А оно все было... Но об этом молчат... Не принято... Нет... Я, например, в батальоне была одна женщина, жила в общей землянке. Вместе с мужчинами. Отделили мне место, но какое оно отдельное, вся землянка шесть метров. Я просыпалась ночью от того, что махала руками, то одному дам по щекам, по рукам, то другому. Меня ранило, попала в госпиталь и там махала руками. Нянечка ночью разбудит: «Ты чего?». Кому расскажешь?».

«Мы его хоронили... Он лежал на плащ-палатке, его только-только убило. Немцы нас обстреливают. Надо хоронить быстро... Прямо сейчас... Нашли старые березы, выбрали ту, которая поодаль от старого дуба стояла. Самая большая. Возле нее... Я старалась запомнить, чтобы вернуться и найти потом это место. Тут деревня кончается, тут развилка... Но как запомнить? Как запомнить, если одна береза на наших глазах уже горит... Как? Стали прощаться... Мне говорят: «Ты – первая!». У меня сердце подскочило, я поняла... Что... Всем, оказывается, известно о моей любви. Все знают... Мысль ударила: может, и он знал? Вот... Он лежит... Сейчас его опустят в землю... Зароют. Накроют песком... Но я страшно обрадовалась этой мысли, что, может, он тоже знал. А вдруг и я ему нравилась? Как будто он живой и что-то мне сейчас ответит... Вспомнила, как на Новый год он подарил мне немецкую шоколадку. Я ее месяц не ела, в кармане носила. Сейчас до меня это не доходит, я всю

жизнь вспоминаю... Этот момент... Бомбы летят... Он... Лежит на плащ-палатке... Этот момент... А я радуюсь... Стою и про себя улыбаюсь. Ненормальная. Я радуюсь, что он, может быть, знал о моей любви... Подошла и его поцеловала. Никогда до этого не целовала мужчину... Это был первый...».

«Как нас встретила Родина? Без рыданий не могу... Сорок лет прошло, а до сих пор щеки горят. Мужчины молчали, а женщины... Они кричали нам: «Знаем, чем вы там занимались! Завлекали молодыми п... наших мужиков. Фронтовые б... Сучки военные...». Оскорбляли по-всякому... Словарь русский богатый... Провожает меня парень с танцев, мне вдруг плохо-плохо, сердце затарахтит. Иду-иду и сяду в сугроб. «Что с тобой?» – «Да ничего. Натанцевалась». А это – мои два ранения... Это – война... А надо учиться быть нежной. Быть слабой и хрупкой, а ноги в сапогах разносились – сороковой размер. Непривычно, чтобы кто-то меня обнял. Привыкла сама отвечать за себя. Ласковых слов ждала, но их не понимала. Они мне, как детские. На фронте среди мужчин – крепкий русский мат. К нему привыкла. Подруга меня учила, она в библиотеке работала: «Читай стихи. Есенина читай».

«Ноги пропали... Ноги отрезали... Спасали меня там же, в лесу... Операция была в самых примитивных условиях. Положили на стол оперировать, и даже йода не было, простой пилой пилили ноги, обе ноги... Положили на стол, и нет йода. За шесть километров в другой партизанский отряд поехали за йодом, а я лежу на столе. Без наркоза. Без... Вместо наркоза – бутылка самогонки. Ничего не было, кроме обычной пилы... Столярной... У нас был хирург, он сам тоже без ног, он говорил обо мне, это другие врачи передали: «Я преклоняюсь перед ней. Я столько мужчин опе-

рировал, но таких не видел. Не вскрикнет». Я держалась... Я привыкла быть на людях сильной...».

«Подбежав к машине, открыла дверку и стала докладывать:

– Товарищ генерал, по вашему приказанию...

Услышала:

– Отставить...

Вытянулась по стойке «смирно». Генерал даже не повернулся ко мне, а через стекло машины смотрит на дорогу. Нервничает и часто поглядывает на часы. Я стою. Он обращается к своему ординарцу:

– Где же тот командир саперов?

Я снова попыталась доложить:

– Товарищ генерал...

Он наконец повернулся ко мне и с досадой:

– На черта ты мне нужна!

Я все поняла и чуть не расхохоталась. Тогда его ординарец первый догадался:

– Товарищ генерал, а может, она и есть командир саперов?

Генерал уставился на меня:

– Ты кто?

– Командир саперного взвода, товарищ генерал.

– Ты – командир взвода? – возмутился он.

– Так точно, товарищ генерал!

– Это твои саперы работают?

– Так точно, товарищ генерал!

– Заладила: генерал, генерал...

Вылез из машины, прошел несколько шагов вперед, затем вернулся ко мне. Постоял, смерил глазами. И к своему ординарцу:

– Видал?».

«Муж был старшим машинистом, а я машинистом. Четыре года в теплушке ездили, и сын вместе с нами. Он у меня за всю войну даже кошку не видел. Когда поймал под Киевом кошку, наш состав страшно бомбили, налетело пять самолетов, а он обнял ее: «Кисанька милая, как я рад, что я тебя увидел. Я не вижу никого, ну, посиди со мной. Дай я тебя поцелую». Ребенок... У ребенка все должно быть детское... Он засыпал со словами: «Мамочка, у нас есть кошка. У нас теперь настоящий дом».

«Лежит на траве Аня Кабурова... Наша связистка. Она умирает – пуля попала в сердце. В это время над нами пролетает клин журавлей. Все подняли головы к небу, и она открыла глаза. Посмотрела: «Как жаль, девочки». Потом помолчала и улыбнулась

нам: «Девочки, неужели я умру?». В это время бежит наш почтальон, наша Клава, она кричит: «Не умирай! Не умирай! Тебе письмо из дома...». Аня не закрывает глаза, она ждет... Наша Клава села возле нее, распечатала конверт. Письмо от мамы: «Дорогая моя, любимая доченька...» Возле меня стоит врач, он говорит: «Это – чудо. Чудо!! Она живет вопреки всем законам медицины...». Дочитали письмо... И только тогда Аня закрыла глаза...».

«Пробыла я у него один день, второй и решаю: «Иди в штаб и докладывай. Я с тобой здесь останусь». Он пошел к начальству, а я не дышу: ну, как скажут, чтобы в двадцать четыре часа ноги ее не было? Это же фронт, это понятно. И вдруг вижу – идет в землянку началь-

ство: майор, полковник. Здравуются за руку все. Потом, конечно, сели мы в землянке, выпили, и каждый сказал свое слово, что жена нашла мужа в траншее, это же настоящая жена, документы есть. Это же такая женщина! Дайте посмотреть на такую женщину! Они такие слова говорили, они все плакали. Я тот вечер всю жизнь вспоминаю... Что у меня еще осталось? Зачислили санитаркой. Ходила с ним в разведку. Бьет миномет, вижу – упал. Думаю: убитый или раненый? Бегу туда, а миномет бьет, и командир кричит: «Куда ты прешь, чертова баба!». Подползу – живой... Живой!».

«Два года назад гостил у меня наш начальник штаба Иван Михайлович Гринько. Он уже давно на пенсии. За этим же столом сидел. Я тоже пирогов напекла. Беседуют они с мужем, вспоминают... О девчонках наших заговорили... А я как зареву: «Почет, говорите, уважение. А девчонки-то почти все одинокие. Незамужние. Живут в коммуналках. Кто их пожалел? Защитил? Куда вы подевались все после войны? Предатели!!». Одним словом, праздничное настроение я им испортила... Начальник штаба вот на твоём месте сидел. «Ты мне покажи, – стучал кулаком по столу, – кто тебя обижал. Ты мне его только покажи!». Прощения просил: «Валя, я ничего тебе не могу сказать, кроме слез».

«Я до Берлина с армией дошла... Вернулась в свою деревню с двумя орденами Славы и медалями. Пожила три дня, а на четвертый мама поднимает меня с постели и говорит: «Доченька, я тебе собрала узелок. Уходи... Уходи... У тебя еще две младших сестры растут. Кто их замуж возьмет? Все знают, что ты четыре года была на фронте, с мужчинами...». Не трогайте мою душу. Напишите, как другие, о моих наградах...».

«Под Сталинградом... Тащу я двух раненых. Одного протащу – оставляю, потом – другого. И так тяну их по очереди, потому что очень тяжелые раненые, их нельзя оставлять, у обоих, как это проще объяснить, высоко отбиты ноги, они истекают кровью. Тут минута дорога, каждая минута. И вдруг, когда я подальше от боя отползла, меньше стало дыма, вдруг я обнаруживаю, что тащу одного нашего танкиста и одного немца... Я была в ужасе: там наши гибнут, а я немца спасаю. Я была в панике... Там, в дыму, не разобралась... Вижу: человек умирает, человек кричит... А-а-а... Они оба обгоревшие, черные. Одинаковые. А тут я разглядела: чужой медальон, чужие часы, все чужое. Эта форма проклятая. И что теперь? Тяну нашего раненого и думаю: «Возвращаться за немцем или нет?» Я понимала, что если я его оставлю, то он скоро умрет. От поте-ри крови... И я по-ползла за ним. Я продолжала тащить их обоих... Это же Сталинград... Самые страшные бои. Самые-самые. Моя ты бриллиантовая... Не может быть одно сердце для ненависти, а второе – для любви. У человека оно одно».

«Кончилась война, они оказались страшно незащищенными. Вот моя жена. Она – умная женщина, и она к военным девушкам плохо относится. Считает, что они ехали на войну за женихами, что все крутили там романы. Хотя на самом деле, у нас же искренний разговор, это чаще всего были честные девчонки. Чистые. Но после войны... После грязи, после вшей, после смертей... Хотелось чего-то красивого. Яркого. Красивых женщин... У меня был друг, его на фронте любила одна прекрасная, как я сейчас понимаю, девушка. Медсестра. Но он на ней не женился, демобилизовался и нашел себе другую, посмазливее. И он несчастлив со своей женой. Теперь вспоминает ту, свою военную любовь, она ему была бы другом. А после фронта он жениться на ней не захотел, потому что четыре года видел ее только в стоптанных сапогах и мужском ватнике. Мы старались забыть войну. И девчонок своих тоже забыли...».

«Моя подруга... Не буду называть ее фамилии, вдруг обидится... Военфельдшер... Трижды ранена. Кончилась война, поступила в медицинский институт. Никого из родных она не нашла, все погибли. Страшно бедствовала, мыла по ночам подьезды, чтобы прокормиться. Но никому не признавалась, что инвалид войны и имеет льготы, все документы порвала. Я спрашиваю: «Зачем ты порвала?» Она плачет: «А кто бы меня замуж взял?» – «Ну, что же, – говорю, – правильно сделала». Еще громче плачет: «Мне бы эти бумажки теперь пригодились. Болею тяжело». Представляете? Плачет».

«Мы поехали в Кинешму, это Ивановская область, к его родителям. Я ехала героиней, я никогда не думала, что так можно встретить фронтовую девушку. Мы же столько прошли, столько спасли матерям детей, женам мужей. И вдруг... Я узнала оскорбление, я услышала обидные слова. До этого же кроме как: «сестричка родная», «сестричка дорогая», ничего другого не слышала... Сели вечером пить чай, мать отвела сына на кухню и плачет: «На ком ты женился? На фронтовой... У тебя же две младшие сестры. Кто их теперь замуж возьмет?» И сейчас, когда об этом вспоминаю, плакать хочется. Представляете: привезла я пластиночку, очень любила ее. Там были такие слова: и тебе положено по праву в самых модных туфельках ходить... Это о фронтовой девушке. Я ее поставила, старшая сестра подошла и на моих глазах разбила, мол, у вас нет никаких прав. Они уничтожили все мои фронтовые фотографии... Хватило нам, фронтовым девчонкам. И после войны досталось, после войны у нас была еще одна война. Тоже страшная. Как-то мужчины оставили нас. Не прикрыли. На фронте по-другому было».

«Это потом чествовать нас стали, через тридцать лет... Приглашать на встречи... А первое время мы таились, даже награды не носили. Мужчины носили, а женщины нет. Мужчины – победители, герои, женихи, у них была война, а на нас смотрели совсем другими глазами. Совсем другими... У нас, скажу я вам, забрали победу... Победу с нами не разделили. И было обидно... Непонятно...».

«Первая медаль “За отвагу”... Начался бой. Огонь шквальный. Солдаты залегли. Команда: «Вперед! За Родину!», а они лежат. Опять команда, опять лежат. Я сняла шапку, чтобы видели: девчонка поднялась... И они все встали, и мы пошли в бой».

Юрій ВОЗНЮК,
*старший викладач
кафедри суспільних дисциплін
Київської державної
академії водного транспорту
імені гетьмана
П. Конашевича-Сагайдачного
(м. Київ)*

Олександр ЗОРЬКА,
*кандидат педагогічних наук,
проректор з наукової роботи
Київської державної
академії водного транспорту
імені гетьмана
П. Конашевича-Сагайдачного
(м. Київ)*

ЄВРОМАЙДАН 2013–2014 РОКІВ ЯК ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ТА ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИБІР УКРАЇНЦІВ

Вознюк Юрій. Зорька Олександр. Євромайдан 2013-2014 років як геополітичний та цивілізаційний вибір українців.

У статті зроблено спробу концептуального аналізу Євромайдану 2013-2014 років як складного, багатовимірного світового соціокультурного і політичного феномену, а також геополітичного і цивілізаційного вибору українців. Розкриває природу та характер Революції гідності як демократичної, національно-визвольної та антиімперіалістичної революції.

Ключові слова: *Євромайдан, Асоціація та зона вільної торгівлі, Європейський Союз, геополітичний та цивілізаційний вибір, клептократія, Революція гідності, мислячий клас, Небесна сотня.*

Voznyuk Yuri, Zorka Alexander. Euromaidan in 2013-2014 as a geopolitical and civilizational choice of Ukrainians.

Article attempts to conceptual analysis Ukrainian Euromaidan in 2013-2014 as a complex, multi-dimensional global of socio-cultural and political phenomenon, as well as geopolitical and civilizational choice of Ukrainians. Describe the nature and character of the Revolution of dignity as a democratic, national liberation and anti-imperialist revolution.

Keywords: *Euromaidan Association and free trade zone, the European Union, the geopolitical and civilizational choice, kleptocracy, Heavenly hundred.*

Буремні події, які відбувалися у центрі великого сучасного європейського мегаполіса – столиці незалежної України, міста Києва, на Майдані Незалежності з вечора 21 листопада 2013 року по 15 серпня 2014 року, що були викликані офіційною нотою Кабінету Міністрів України на чолі з М.Я. Азаровим про відмову України підписувати Угоду про асоціацію з Європейським Союзом і дістали в українській та світовій громадськості назву «Євромайдану» або «Революції гідності» були складним, багатограним, багатоаспектним суспільно-політичним, соціокультурним та ментальним феноменом, що мав багато-

вимірний характер, який виходив далеко за межі звичайного, буденного соціального протесту проти режиму В.Ф. Януковича!

Ці виміри – прояв складного, тісно зав'язаного «гордієвого» вузла геополітичних, світових, планетарних, цивілізаційних та національних протиріч, які знайшли свій вислід на початку XXI століття у глобальній, системній соціокультурній кризі доби постмодерну та сфокусувалися в 2013–2014 роках у географічному центрі Європи – Україні, яка завжди (так історично склалося) знаходиться на перехресті геополітичних інтересів великих європейських і світових мілітарних потуг (зокрема РФ та

Майдан-це вся Україна.

НАТО) і яка зараз об'єктивно опинилася в епіцентрі світових подій!

Метою даної статті є спроба концептуального аналізу Київського Євромайдану 2013–2014 років як складного, багатогранного та багатовимірного світового соціокультурного і політичного феномену, а також геополітичного і цивілізаційного вибору українців.

Для того, щоб зрозуміти суть феномену Київського Євромайдану 2013–2014 років потрібно зробити екскурс в історію сучасної незалежної України. Необхідно зауважити, що шлях України до Європи був непростим і тернистим та починався ще за правління Президента Л.Д. Кучми. Ще у 1997 році було започатковано пар-

тнерство Україна–НАТО. Природному бажанню України «повернутися» до Європи відчайдушно опиралася Росія, яка оцінювала «український проект» як тимчасове явище та геополітичне «непорозуміння», розглядаючи Україну як сферу своїх особливих «інтересів».

Процес геокультурного, цивілізаційного вибору на користь Європи актуалізувався під час президентських виборів 2004 року, де більшість електоральних симпатій українців були на боці проєвропейського та прозахідного кандидата у президенти України В.А. Ющенко. Спроба проросійського кандидата В.Ф. Януковича при активній підтримці Кремля сфальшувати вибори призвели до суспільно-політичної кризи в Україні та жорсткого соціального протистояння у Києві на Майдані Незалежності з 23 листопада 2004 року, що дістало назву «Помаранчевої революції».

Активне втручання Заходу, зокрема США, привело до нейтралізації «силового» сценарію придушення громадянського протесту та розгону «помаранчевого» Майдану 2004 року. У кінцевому підсумку «електоральна революція» перемогла і президентом України став В.А. Ющенко. Загалом можна стверджувати, що «революція» пройшла мирно, без людських втрат, що продемонструвало зростлу громадянську зрілість сучасного українського суспільства, зокрема її активної проєвропейської частини, що також засвідчило успішність процесу формування новітньої політичної української нації як складової частини Європейської цивілізації. [1]

Саме за президентства В.А. Ющенко (2005 – 2010 р.р.) була здійснена найбільш послідовна та настирна спроба євроатлантичної інтеграції України, але відсутність консенсусу між українськими елітами з цього ключового питання загальмували цей поступ до Європи. А заява новоспеченого прем'єр-міністра

України В.Ф. Януковича, який презентував партію Регіонів після Універсала національної єдності 2006 року, під час візиту в Брюссель, про те, що Україна «відмовляється!» від євроатлантичної інтеграції, не сприяла порозумінню між Європейським Союзом та Україною у цьому драматичному процесі.

Активну протидію євроатлантичній інтеграції України організував Кремль, який під час Бухарестського саміту НАТО 2008 року руками президента Франції Н. Саркозі та федерального канцлера Німеччини А. Меркель, а також маленької Ісландії (якій перед самітом надали декілька мільярдів російського кредиту для порятунку від фінансового колапсу) заблокував вступ до НАТО України та Грузії. Це була очевидна поступка Європи геополітичному тиску з боку Москви.

Як «втішний заїзд» Україні запропонували альтернативу – шлях до Асоціації та зони вільної торгівлі з Євросоюзом. Цей європейський «шлях» дістався у спадок вже новому президенту України В.Ф. Януковичу (2010 – 2014 р.р.). Прийшовши до влади, В.Ф. Янукович пробував провадити «багатовекторну» політику в стилі Л.Д. Кучми, демонструючи зовнішньополітичні «реверанси» як у бік Заходу, так і у бік Кремля. Це проявилось у відмові від зберігання запасів плутонію (бо так дуже хотіли США) та підписанням ганебного та капітулянтського для України Харківського договору з РФ про пролонгацію терміну оренди Севастополя як бази російського ЧФ ще на 25 років (від 2017 до 2042 року). При цьому нова адміністрація Януковича весь час підтримувала риторика про «шлях» до Європи, що створювало ілюзію у ЄС про «щирі» наміри партії Регіонів підписати у перспективі Угоду про асоціацію та зону вільної торгівлі.

Важливо наголосити, що українська економіка з 2008 року перебувала у

Територія волі кличе до волі України.

стагнації. Золотовалютні резерви України в розмірі 33 млрд. доларів, що залишив В.А. Ющенко, поступово «розтанули» як весняний сніг на сонці і склали на початок 2014 року лише 16 млрд. доларів. І все це на тлі імітації «реформ» авторитарного «клептократичного» режиму президента В.Ф. Януковича та майже тотальної загальнонаціональної корупції, що мала системний, суспільно-економічний та політичний характер!

Цей достатньо кризовий стан речей і активізував у 2013 році політичну риторику правлячої партії Регіонів щодо підписання угоди з Європейським Союзом про Асоціацію та зону вільної торгівлі. Серйозність цих «намірів» було озвучено очільниками України, зокрема В.Ф. Януковичем 20-21 вересня 2013 року під час 10 Міжнародного саміту у Лівадії (так

званий YES – «ялтинська європейська стратегія») за участю світового політичного бомонду та міжнародної фінансово-економічної еліти, яка всерйоз сприйняла наміри України зробити «рішучий» перший крок до європейської економічної інтеграції.

Як показав подальший хід подій, правлячий режим В.Ф. Януковича хотів використати демонстрацію та імітацію своїх «європейських намірів» для зовнішньополітичних спекуляцій та геополітичного «шантажу» як Євросоюзу, так і Кремля для можливості запозичення дешевих, багатомільярдних кредитів, щоб відвернути фінансове банкрутство країни, яке є наслідком економічної «клептократії» Сім'ї Януковича, тобто звичайнісінького пограбування українського народу.

Цей геополітичний шантаж певною мірою досяг мети – Кремль пообіцяв 15 млрд. кредитів в обмін на відмову від Угоди про Асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС та вступ до Митного Союзу з РФ і перспективою Євразійського Союзу. Угоду з Московько було намичено підписати 17 грудня 2013 року.

Після офіційної заяви від 21 листопада 2013 року уряду М.Я. Азарова про відмову України підписувати Угоду про Асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС, поява президента України 28 листопада на Вільнюському саміті виглядала політично абсурдною та безглуздою, як і сама гротескна політична «постать» В.Ф. Януковича, який, і це було очевидно для всіх, «загрався» і перебував у статусі «голоного короля».

Соціальний вибух стався 1 грудня 2013 року, коли на Євромайдан у центрі Києва вийшло до 800 тисяч громадян України. Рішучу більшість склали кияни, як найбільш передова, прогресивна частина українського соціуму! Приводом до соціального вибуху був брутальний силовий розгін у ніч з 29 на 30 листопада 2013 року у 4-00 невеликої групи (близько 500) молодих активістів Євромайдану вишколеним «Беркутом» у кількості 600 чоловік. Практично це було банальне побиття до крові наших українських дітей і молоді, які щиро мріяли і прагнули кращої, більш справедливої «європейської» України, де не буде насилля, брехні та корупції. Ще 24 листопада 100 тис. українців вийшли на Віче мітингувати за європейський вибір, за перспективу членства України у Європейському Союзі.

Першого грудня 2013 року, прокинувшись від дев'ятирічної політичної апатії та соціальної депресії, вийшли на Майдан громадяни України вже з іншою метою – змінити ненависну «клептократичну» владу «сім'ї Януковича». З самого початку, і у цьому є принципова відмінність від Майдану 2004 року та «Помаранчевої» революції, події набули радикального змісту та безкомпромісного характеру. Необхідно констатувати, що ініціатором жорсткого, силового сценарію «вирішення» суспільно-політичної кризи в Україні виступила саме влада – авторитарний режим В.Ф. Януковича, за спиною якого стояла Москва. Відбулися криваві зіткнення на Банковій біля президентської адміністрації, що були явно спровоковані владою. Як наслідок 165 постраждалих, 109 ушпиталених та 39 затриманих МВС.[2] Провладні масмедіа відразу звинуватили у цьому протестувальників.

Нервова і політична витримка Президента В.Ф. Януковича зрадила йому і він під приводом офіційного візиту у Китай 3 грудня поїхав з Києва. Якщо підвести

короткий підсумок, то можна стверджувати, що на початок грудня 2013 року в Україні виникла революційна ситуація, що проявилася у класичній Ленінській формулі «верхи не можуть, а низи не хочуть жити по-старому» («Пам'яті Герцена»). Як всяка «типова» революційна ситуація – революційна ситуація в Україні мала об'єктивний характер і була наслідком, похідною від накопичених та невирішених проблем суспільно-політичного та економічного розвитку України.

Протиріччя, які спричинили виникнення революційної ситуації в Україні, були пов'язані з пануванням номенклатурного пострадянського, олігархічно-монополістичного капіталізму з одного боку. На іншому суспільно-економічному полюсі мільйони економічно знедолених громадян України, які ледве зводили «кінці з кінцями». Тобто Україна мала суспільний характер виробництва та приватновласницьку «монополістичну» форму присвоєння додаткової вартості, що вироблялася у економіці господарського комплексу країни. Це протиріччя має діалектичний характер і вимагає негайного «зняття», треба підкреслити, «революційного» зняття цього протиріччя. До цього треба додати «канібальську» фінансову «політику» «сім'ї Януковича», рейдерство, відсутність хоч яких-небудь юридичних гарантій власності, що зачіпало економічні інтереси не лише малого та середнього бізнесу, а навіть і частини великої української олігархії, що не була пов'язана політичними узами з партією Регіонів.

Панування корупційної вертикалі, вмонтованої в офіційну вертикаль влади, призвело до тотальної загальнонаціональної «клептократичної» моделі соціально-економічного «існування» країни, і було чи не найголовнішою перешкодою на шляху поступального розвитку України. Цей соціально-економічний «резонанс», тобто накладання

економічної стагнації, детермінованої кризою 2008 року, на економічну «клептократію», або корупційну модель функціонування суспільства, неминуче повинно було призвести до ентропії цієї ганебної суспільно-економічної та політичної ситуації у країні. Тому соціальний вибух – то було питання часу! Таймер був включений після «перемоги» на президентських виборах 2010 року. При чому, «бомба» уповільненої дії була запущена руками «сім'ї Януковича» та їхніх приспівників.

Події 21–30 листопада 2013 року, що були викликані відмовою від асоціації з ЄС авторитарного режиму В.Ф. Януковича та силової «зачистки» Майдану в ніч на 30 листопада – це привід, поштовх, який визвав суспільний вибух, протестна енергія якого поволі накопичувалася в надрах Українського суспільства з 2010 року.

Прийшовши за кордоном до тями від політичного шоку, Янукович при неофіційній підтримці Кремля, вирішив перейти в контрнатуп. Не дивлячись на присутність помічника Держсекретаря США Вікторії Нуланд та Високого представника ЄС з міжнародних зносин Кетрін Ештон, які були у якості міжнародних спостерігачів на Євромайдані, в ніч о першій годині 11 грудня 2013 року, режим Януковича зроби спробу «сило-

Казан-запорука сили майданівців.

вої» зачистки «Беркутом» (близько 1000 чоловік) Євромайдану. У відповідь на заклики активістів Євромайдану (зокрема співачки Руслани Лижичко: «Київ вставай!») з трибуни на Хрещатику, миттєво з'їхалося тисячі небайдужих киян, які врятували Євромайдан від brutального силового розгону силами спецпризначенців. Після цієї невдалої акції влади з розгону Євромайдану виникає певний баланс сил між громадянськими активістами та режимом Януковича. Влада не може перемогти Майдан, але й Євромайдан не може перемогти владу!

В передноворічні дні 2014 року Євромайдан перетворюється на святку-

ючий, співаючий політичний «карнавал», де виступали відомі артисти, зірки української естради, зокрема, Руслана Лижичко, «Океан Ельзи» з Святославом Вакарчуком, «С.К.А.Й.» та багато інших колективів та митців. Постійно лунав Гімн України «Ще не вмерла України!» Модератором Євромайдану виступав актор київського Українського театру ім. Івана Франка Євген Ніщук. Все це нагадувало постмодерністський хепенінг, традицію яких започаткувала студентська революція у Франції 1968 року [3.]

Де в чому Євромайдан у Києві нагадував площу Тахрір у Каїрі, пов'язану з «Арабською весною» 2011 року, яка привела до падіння режиму президента Хосні Мубарака у Єгипті. Якщо провести компаративний аналіз, то за формою організації протесту є схожість, але смисли та зміст закладені інші. Бо українці прагнуть свободи, демократії, захисту людської гідності та інтеграції в Європейську цивілізацію. Тоді як феномен «площі Тахрір» породив радикально-ісламістський режим новообраного на революційній хвилі президента Мохамеда Мурсі, який був вороже налаштований до західних ліберальних цінностей та реставровував консервативні традиції ісламу.

Євромайдан напинає намети, організовує пункти обігріву, захищається імпровізованими барикадами з підручних засобів (парканів, дощок, снігу та шин), захоплює приміщення громадських споруд на Хрещатику, зокрема будівлю Української Ради профспілок, Український дім, Жовтневий палац та Київську міськраду. Створює внутрішню структуру, ділиться на 39 сотень, зокрема одна з них «жіноча» сотня. Головним комендантом стає Андрій Пару бій [4].

Українській владі складно перемогти Євромайдан. На відміну від владної вертикалі, яку очолював В.Ф. Янукович, Майдан побудований як мережа [5]. Він

складається з багатьох груп активістів, зокрема, «Правий сектор», МГО «Сокіл», «Спільна справа», С14 («Січ»), «Білий молот», студентська Свобода, «козацькі сотні» та сотні колишніх «афганців» тощо.[6] У нього немає центру, вождя чи головного комітету. Намагання створити щось подібне не має сенсу.

Лідерський триумвірат офіційної парламентської опозиції (О. Тягнибок, В. Кличко та А. Яценюк) відіграв швидше символічну роль і був даниною минулого. Спроба опозиційних лідерів зненацька, знасоку відправити 3 грудня 2013 року уряд М.Я. Азарова у відставку наткнувся на твердий опір депутатів КПУ і партії Регіонів на чолі з В.В. Рибачком, що становили парламентську більшість, та зазнала невдачу.

Євромайдан неможливо було інституціоналізувати (були спроби створити політичну партію з метою піти у владу). Бо це означало його смерть як унікального соціокультурного феномену українського народу. Євромайдан – це злет українського духу, який високо підняв власну самооцінку українців! Триумф свободи після десятиріччя мороку. Головною дійовою особою, суб'єктом суспільного протесту є нове покоління, нова генерація сучасних українців. І це логічно, адже молодь і бунт – синоніми. Теперішня молодь (покоління Інтернету та соціальних мереж) докорінним чином відрізняється від своїх попередників – активістів Майдану 2004 року в своїх прагненнях та соціальній психології. Змінився тип мислення: із суто нігілістського на конструктивний, який прагне щось здобути.

У нового покоління формується європейська свідомість та базові європейські цінності. Нагадаємо чотири базові цінності європейської цивілізації, чотири основних принципи, які забезпечили їй успіх, процвітання і світове цивілізаційне домінування. А саме: 1). особисті

Сила влади - ніщо проти сили народу.

права і свободи індивідуума; 2).непо-рушність приватної власності; 3). повага до чесної праці; 4). ефективна правова система.

Без реалізації цих принципів неможливо повернути українцям людської гідності. Саме «гідність» стала інтегруючим етичним лейтмотивом, дефініцією, що дала символічну назву революційному демократичному руху. Євромайдан як форма демократичної народної самоорганізації співзвучний Народному Віче доби Київської Русі та «Чорним» Радам запорізьких козаків, на яких обирали гетьманів та вирішували політичні питання на «злобу дня».

Спираючись на класичні поняття із суспільних наук, в науковому дискурсі «Революцію гідності» часто класифікують як типово буржуазну, апелюючи до марксистської парадигми. Внаслідок чого соціальним рушієм призначається

«середній клас». Насправді завдяки пануванню ФПГ та «клептократії» Сім'ї Януковича середній клас в Україні знаходиться у нерозвинутому стані. Українську «Революцію гідності» некоректно називати «буржуазною» через те, що соціально-економічні проблеми хоч і були важливими, але аж ніяк не домінуючими для повсталого народу. Загроза втрати державної незалежності, національної ідентичності, громадянських свобод та власної безпеки були найважливішими пунктами порядку денного для абсолютної більшості протестувальників!

Якщо взяти до уваги твердження Зігмунта Баумана, що історія – постійний маятник між свободою і захистом (у сенсі соціальних гарантій), то Революція гідності була зумовлена боротьбою саме за свободу, а не за роботу чи зарплату [7]. Визначаючи рушійну силу суспільних перетворень в Україні не зовсім пра-

вильно оперувати категорією «середній клас».

Можна пристати до раціональної пропозиції Михайла Басараба по-іншому іменувати суспільний кластер, що виконує функції, які наполегливо приписують так званому середньому класові. Сутності такого кластера значно краще відповідає найменування «мислячий клас». Його межі неможливо окреслити звичними класовими мірками: рівнем доходів, типом зайнятості, місцем у суспільній ієрархії чи відношенням до засобів виробництва. Мислячий клас - це постмодерний феномен, який творить волелюбна й небайдужа частина суспільства [8]. Її етичними максимами є Гідність, Сумління та Самоорганізація. Це саме ті люди, які не стали терпіти клептократію Януковича та вийшли на Євромайдан.

Важливо підкреслити, що Євромайдан - це боротьба «постмодерністських» сил з пострадянським режимом, який сповідував ще доперебудовчі «цінності» доби брежнєвського «застою». Це зіткнення постіндустріального світу з пострадянським індустріальним світом, де людина є коліщатком в технократичній бездушній машині посттоталітарної системи з секулярною свідомістю, в якій немає місця Богу! Відвідання самим В.Ф. Януковичем православної церкви мало лише ритуальний характер офіційного президентського протоколу на релігійні свята.

Євромайдан породив свою протилежність – «Антимайдан». Безумовно в створення «чорносотенного» антимайдану приклала свої зусилля «партія влади». Але в Україні багато залишалось і залишається маргіналів з пострадянською секулярною свідомістю, готових за 200 – 500 гривень підтримувати владу та бити активістів Євромайдану. Причому вони не лише зі Сходу України (чого вартий сумнозвісний харківський

*Герой Майдану -
козак Михайло Гаврилюк.*

«Оплот»). Пострадянська Україна породила «унікальний» феномен Вадима Тітушка, спортсмена, вихованого в бійцівському клубі МВС Білої Церкви з кримінальною субкультурою «гопника». Його ім'я навіть попало у «Вікіпедію» та є синонімом «крутого» хлопця, готового за гроші виконувати брудні справи і бити кого завгодно. Така собі доморощена початку ХХІ століття українська «чорна сотня» (як у революції 1905-1907 років, коли вона зажила сумної «слави» антисемітськими погромами та вбивствами революціонерів!).

Треба підкреслити, що «євромайдани» прибічників свободи та демократії виникли як гриби після дощу у більшості областей України. Найбільш успішними були у Західній та Наддніпрянській Україні, зокрема, у Львові, Луцьку, Тернополі, Вінниці та Дніпропетровську. Їхня боротьба з режимом Януковича надала суттєву підтримку київському Євромайдану, відтягнувши на себе увагу і

ресурси партії влади та надавши «Революції гідності» загальнонаціонального розмаху.

Якщо підходити до Євромайдану з філософським виміром з позиції синергетики, то цей феномен ламає традиційні, усталені погляди на революцію.

Синергетика є сучасною теорією самоорганізації, новим світобаченням, пов'язаним з дослідженням феноменів самоорганізації, нелінійності, нерівноваженості, глобальної еволюції, з вивченням процесу встановлення Порядку через Хаос, біфуркаційних змін, незворотності часу, нестійкості як основоположної характеристики процесів еволюції. (На думку бельгійського вченого Іллі Пригожина, одного з батьків-засновників синергетики.) Проблемне поле синергетики концентрується навколо поняття «самоорганізації», орієнтуючись на осягнення сутності, принципів організації і еволюції останньої. [9]

Під самоорганізацією в синергетиці розуміють процеси виникнення макроскопічно-упорядкованих просторово-часових структур у складних нелінійних динамічних системах, що знаходяться в станах далеких від рівноважних, поблизу критичних точок (їх називають точками біфуркації або точками розгалуження), біля яких поведінка системи стає нестійкою. У цих точках система під впливом найменших малих дій або флуктуацій, може якісно змінити свій стан [10].

У нашому випадку українське суспільство останні 20 років є динамічною нерівноважною системою, яка поблизу особливих критичних точок (точок «біфуркації») або точок розгалуження, якими можна розглядати ситуацію цивілізаційного та геополітичного вибору українського суспільства восени-взимку 2013-2014 років між Європою та Росією привели до нестійкої поведінки системи, що проявилось у нестабільній та непередбачуваній поведінці українського

політичного істеблішменту (геополітичний «маятник» Захід-Схід). У цих точках система під впливом найменших поштовхів (малих дій українських «європрибичників») або флуктуацій через створення Євромайдану, якісно змінює свій стан. Це якісний перехід можна охарактеризувати як виникнення нового демократичного порядку з старого пострадянського «клептократичного» хаосу часів правління В.Ф. Януковича. Євромайдан виступає як «синергетична» самоорганізація українського соціуму в критичних точках («біфуркаціях»), а дії київських мітингарів є «флуктуаціями», які й привели до зміни якісного стану системи.

Прийняття після Різдвяних свят на початку 2014 року 16 січня «диктаторських» законів Колісниченка-Олійника з грубим порушенням Регламенту Верховної Ради («голосування» руками) та прав людини, зафіксованих у Конституції України, зіграла роль детонатора нового суспільного вибуху, який порушив і без того хитку політичну рівновагу між «партією влади» та Євромайданом. Як наслідок – спалах насильства – бойовище на Водохрещення, так звана «Кривава Водохрещка», що призвело до силового протистояння Євромайдану та МВС, «Беркуту» і внутрішніх військ України на вулиці Грушевського з 19 січня 2014 року. Це різко загострило суспільну атмосферу в країні.

Як говорив один з батьків-засновників США Томас Джефферсон: «Древо свободи має час від часу зрошуватися кров'ю патріотів і тиранів». Протестувальники бажали пройти через вулицю Грушевського в урядовий квартал до Кабінету Міністрів та Верховної Ради. Шлях їм перегородили сили ВВ, МВС та «Беркуту». Активісти, які були озброєні палицями, відчайдушно атакували! В урядові сили полетіла бруківка, видовбана з настилу вулиці Грушевського,

а в автобусі МВС - «коктейлі Молотова». Силове зіткнення привело до нового фронту протистояння. Від стадіону «Динамо» через вулицю Грушевського до Інституту історії України НАНУ були наспіх вибудовані декілька рядів імпровізованих барикад. 22 січня відбулися криваві зіткнення між силами правопорядку та протестувальниками, з'явилися перші загиблі серед євромайданівців. Це молоді українські хлопці – вірмен Самвел Нігоян, білорус Михайло Жизневський, українець Роман Сенік. Було багато поранених та скалічених, з вибитими від пострілів снайперів очима, відірваними кистями рук. Почалося викрадення людей Євромайдану міліціонерами в співдружності з «тітушками». Так був викрадений лідер Автомайдану Дмитро Булатов, активіст Ігор Луценко, який дивом вижив. А львів'янин геофізик Юрій Вербицький був закатований у лісі під Києвом. Відбулися масові підпали авто в спальних мікрорайонах столиці, які організувала влада. Більше 300 протестувальників було затримано на основі диктаторських законів Колісниченка-Олійника. Центр Києва був затягнутий зловісною чорною хмарою диму від палаючих шин, яку було видно по всьому місту.

Саме 22 січня відбулася подія, що шокувала мільйони українців та всю світову громадськість, яка остаточно дискредитувала не лише «силовиків», а й режим Януковича. Бійці підрозділу «Ягуар» взяли в полон сотника козацької сотні Самооборони Євромайдану 34-х річного буковинця Михайла Гаврилюка, роздягнули його на 10-ти градусному морозі і варварськи познущалися над оголеним чоловіком на очах старших офіцерів ВВ. Все це було зафільмовано та сфотографовано, а потім з'явилося в соціальних мережах, що є ілюстрацією морального колапсу не лише спецпризначенців, а й самого авторитарного режиму Януко-

вича, який віддавав накази на жорстоке придушення протесту. Сам Михайло Гаврилюк став національним символом нескореності, незламності українського духу та потягу до свободи і гідного життя!

У загостренні суспільно-політичної ситуації в Україні відчувалася «рука» Москви, яка мріяла про імперський рванш та робила все для того, щоб придушити громадянський протест в Україні. Спроби парламентської опозиції, зокрема Віталія Кличко порозумітися з владою (поїздка Кличко в Межигір'я до Януковича), пошуки компромісу для вирішення суспільно-політичної кризи наштовхувалися на впертий опір та небажання влади йти на поступки Євромайдану. 14 лютого 2014 року в Києві з'явився кремлівський «куратор» України пан В.Сурков в супроводі «фахівців» російських спецслужб з метою «остаточного» вирішення «українського» питання. А саме з метою організації фізичного знищення Євромайдану. З подачі кремлівських емісарів, Янукович та його оточення набралось сміливості та почало готувати «антитерористичну» операцію. Ініціатива, а саме закон про «АТО» належить перу А. Портнова, близького «соратника» В.Ф. Януковича.

Розв'язка наступила 18 лютого, коли мітингувальники рушили до стін Верховної Ради. Проти них кинули «антимайданівців» та спецпризначенців МВС і ВВ. Почалося криваве побоїще. Маніфестація була потоплена в крові! 19 лютого «правоохоронці» почали наступ на Євромайдан, який ледь не закінчився його розгоном! Було підпалено спецпризначенцями СБУ будівлю Українських профспілок, де у полум'ю згоріло багато поранених майданівців. Кульмінація протистояння настала вранці 20 лютого 2014 року, коли снайпери спецпідрозділів «Беркут» і можливо СБУ почали розстріл найбільш активних та небезпечних для

влади практично озброєних протестувальників. В героїчному пориві багато молодих протестувальників пробували навіть атакувати «Беркут», наражаючи себе на смертельну небезпеку. Але сили були нерівні. Більше 100 чоловіків та жінок загинули на Майдані Незалежності та прилеглих вулицях. Схилимо голови перед світлою пам'яттю українських героїв Небесної сотні, які поклали своє життя на вівтар перемоги української політичної нації над силами реакції. [11] За неофіційними даними загиблих та пропавших безвісти: було понад 450 чоловік, а постраждалих від кривавих подій понад 1250 чоловік.

Щоб припинити кровопролиття при посередництві міністрів іноземних справ Польщі Радослава Сікорського, ФРН Франка Вальтер-Штанмайера та Франції Лорана Фабіуса, а також «спостерігача» від Росії Володимира Лукіна почалися перемовини між лідерами парламентської опозиції Віталієм Кличко, Олегом Тягнибоком і Арсенієм Яценюком та В.Ф. Януковичем про припинення кривавого протистояння. Була підписана угода про припинення протистояння та врегулювання внутрішньополітичної кризи в Україні.

У вечорі 20 лютого після розстрілу «Небесної сотні», коли Майдан був як «оголений нерв» та знаходився у траурі, стався емоційний виступ сотника В. Парасюка, де він звернувся до народу із закликом на слідуючий день захопити президентську Адміністрацію на Банковій та помститися В.Ф. Януковичу за загибель мітингарів на Майдані Незалежності!

Тому вранці 21 лютого 2014 року, злякавшись можливих негативних наслідків для себе, В.Ф. Янукович таємно тікає з Межигір'я, «добровільно» покинувши виконувати повноваження президента України. За ним почалася масова втеча його прибічників. Тільки 21 лютого було

зафіксовано 130 злетів чартерних літаків з аеропорту в Жулянах. Це свідчення паніки, яка охопила «партію влади». 21 лютого Верховна Рада відправила уряд М.Я. Азарова у відставку і призначила новим головою уряду А.Яценюка. Верховну Раду очолив О.Турчинов, що представляв партію Батьківщина. Пізніше його за сумісництвом обрали тимчасовим «Головою держави». Верховна Рада визволила політичного опонента режиму Януковича, колишню прем'єр-міністра України Ю. В. Тимошенко з в'язниці у Харкові (Качанівська жіноча колонія). Революція гідності перемогла!

Євромайдан спростував міф про громадянську пасивність і політичну байдужість українців та засвідчив величезний духовний потенціал українського народу. І хоча через тиждень почалася цинічна, нахабна анексія Криму путінською Росією та інтервенція на Донбасі у Східній Україні, це аж ніяк не применшує вагомість суспільно-політичного та історичного значення перемоги Євромайдану в протистоянні з силами політичної реакції та деспотизму, яких активно підтримувала Москва. Спроба імперського реваншу та ревізії перемоги Євромайдану тільки підкреслює «знак якості» Революції гідності, що це є «правдива» революція, міжнародних впливів якої так боїться Кремль (особливо у себе в Росії). Принципове питання, яке ставили перед суспільством радикальні активісти Євромайдану – зміна суспільно-політичної системи, люстрація влади залишається й донині відкритим і потребує подальшого вирішення у майбутньому!

Було б помилковим судженням зводити появу Євромайдану лише до зовнішньополітичних і геополітичних причин та «європейських» цивілізаційних очікувань українців, що вбачали у поступі до Європи нормалізацію життя та піднятті якісних людських стандартів до загальноєвропейського рівня. Євромайдан був

наслідком та похідною від попередніх суспільно-економічних і соціокультурних трансформацій пострадянського українського суспільства, що відбувалися в Україні після 1991 року. [12]

Одна з ключових системних, діалектичних причин, що зробили Євромайдан 2013–2014 років справжньою революцією – це існування в Україні олігархічно-люмпенської моделі суспільства [13] або монополістичного капіталізму, який був висвітлений ще у пріснопам'ятній роботі класика більшовизму В.І. Ульянова (Леніна) «Імперіалізм як вища стадія капіталізму» від 1916 року, написану у швейцарській еміграції [14]. І хоча автори цього тексту не є прибічниками ленінізму, неможливо не відзначити, що деякі «родові» риси, швидше вади, притаманні і сучасній моделі українського капіталізму. Це перш за все велика концентрація власності та капіталів у руках невеликої групи людей (буквально декілька сотень чоловіків та жінок), які контролюють 90 відсотків національного багатства України. На іншому полюсі 90 відсотків українського народу, які володіють лише 10 відсотками національного «багатства», тобто бідність та злидні! При чому інститут держави виступає у ролі «служниці» українського олігархату і повністю підконтрольний «бізнес-класу», як вони себе «делікатно» називають.

Витоки цієї моделі треба шукати у правлінні Л.Д. Кучми, який у 1994 році узяв курс на створення великих фінансово-промислових груп через «масову» номенклатурну приватизацію колишніх радянських промислових активів, проігнорувавши інтереси мільйонів українських громадян. Модель «народного капіталізму» була відкинута, хоча і задекларована у вигляді ідеї про «соціальну державу» у Конституції 1996 року. Через це в Україні «середній клас» знаходиться у нерозвиненому стані, тобто Л.Д. Куч-

му по праву можна вважати батьком-засновником олігархату України (до речі, частиною якого він залишається і зараз).

Отже, необхідно констатувати, що Україна була «вагітна» революцією ще з початку XXI століття, діалектичні протиріччя не усвідомлювалися і не розв'язувалися українською елітою, що неминуче штовхало українське суспільство до революції. Усі домисли про американське втручання чи «впливи» Євросоюзу є безпідставні і є продуктом міжнародної «клептократичної» пропаганди (зокрема кремлівської) і не мають серйозного підґрунтя. Моральна і частково політична підтримка Євромайдану Заходом не є підставою для звинувачення США та Євросоюзу в організації Євромайдану. Євромайдан є суто українським політичним продуктом, який є наслідком суспільно-економічних та соціокультурних трансформацій українського суспільства та засобом вирішення суспільних, діалектичних протиріч, які накопичувалися на протязі останніх 20 років у житті української спільноти.

Як цивілізаційний «євровибір», так і формування нової сучасної, притаманної XXI сторіччю, української ідентичності є лише похідними від складних «тектонічних» зрушень в надрах українського суспільства, а Євромайдан є їх проявом, а також формою революційної самоорганізації українців для вирішення накопичених проблем суспільного розвитку. [15]

За своїм характером «Революція гідності» була демократичною, національно-визвольною та антиімперіалістичною революцією! Внаслідок «Революції гідності» відбувся «квантовий стрибок» у суспільній свідомості українського народу. Відбувся розрив у більшості громадян України з психологією, архетипами «homo sovieticus» з пострадянською ментальністю. Сформувалася свідомість вільних громадян незалежної України

та громадянське суспільство. Особливо це стосується молоді – нової генерації українців, народжених після 1991 року, серед яких багато поклало свої голови за свободу України («Небесна сотня») на Євромайдані у Києві 18-20 лютого 2014 року. Схилимо голови перед їхньою жертовністю та героїзмом!

Наслідком перемоги Євромайдану або «Революції гідності» було повалення 21 лютого 2014 року «клептократії» В.Ф. Януковича та початок нового етапу в розвитку українського суспільства і Європейської цивілізації. У цьому полягає всесвітньо-історичне значення українського Євромайдану 2013-2014 років.

ДЖЕРЕЛА

1. Кульчицький С. Антикомуністична революція // Воєнна історія. – 2005. – № 1-2. – с. 34-35.
2. Столичний Євромайдан у цифрах//Український тиждень. – 2013. – №49. – с. 6-7.
3. Покальчук О., Буткевич Б. Крок уперед//Український тиждень. – 2013. – № 49. – с.12.
4. Парубій А. , Наливайко С. Свято вірив, що за Україну доведеться вести військову боротьбу//Країна. – 2014. – № 6 – с. 16-19.
5. Куриленко О. У всьому винен Янукович. Чому влада програла Майдану ще до його виникнення//Країна. – № 2 (205). – 2014. – с.20.
6. Бурлакова В. Генерали спальних районів//Український тиждень. – № 17-18. – 2014. – с. 32-33.
7. Басараб М. Партія мислячого класу//Український тиждень. – № 52. –2014. – с.29.
8. Так само с.30.
9. Грицанов А.А., Мезяная К.Н. Синергетика// Новейший философский словарь. – Минск: Наука. – 1999 – с. 618.
10. Позняков М.В. Синергетична інтерпретація етносуб'єктності Політологічний вісник (під ред. Кирилюк Ф.М. та Хілько М.І.) КНУ ім. Т.Г. Шевченка. Випуск 71. Київ. ВА-ДЕКС. – 2013. – с. 122-123.
11. Литвин С. «Ода до смутку» за Небесною сотнею//Воєнна історія. –2014. – № 1-2. – с.6-50.
12. Чуйко В. Світоглядний вибір України//Воєнна історія. – 2005. – № 1-2. – с. 42.
13. Олексієнко О. Зруйнувати фундамент олігархії//Український тиждень. – № 32. – 2012. – с. 25-26.
14. Ленин В.И. Империализм как высшая стадия капитализма. – М. ПСС, т. 27, изд. 5, 1969. с. 386-387.
15. Буткевич Б. Self-made країна//Український тиждень. – № 17-18. – 2014. – с. 4.

Юрій КАЛІБЕРДА,
кандидат історичних наук,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін
ДФ ВМУРоЛ «Україна», м. Дніпропетровськ

АРМІЯ ГРУЗИНСЬКОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ У 1918-1921 рр.

У статті розглядається історія створення Армії Грузинської Демократичної Республіки та її участь у збройній боротьбі за державну незалежність Грузії у 1918-1921 рр.

Ключові слова: Грузинська Демократична Республіка, Перша світова війна, Армія Грузинської Демократичної Республіки. Грузинський армійський корпус, Грузинський Легіон.

Калиберда Ю.Ю. *Армія Грузин ской Демократической Республіки 1918-1921 гг.*

В статье рассматривается история создания Армии Грузинской Демократической Республики и ее участие в вооруженной борьбе за государственную независимость Грузии в 1918-1921 гг.

Ключевые слова: Грузинская Демократическая Республика, Первая мировая война, Армия Грузинской Демократической Республики, Грузинский армейский корпус, Грузинский легион.

Kalyberda J. *Army of the Georgian Democratic Republic.*

The article considers the history of the Army of the Georgian Democratic Republic and its participation in the armed struggle for independence Georgian 1918-1921.

Keywords: *Georgian Democratic Republic, First World War, the army of the Democratic Republic of Georgia, Georgian Army Corps, Georgian Legion.* демократичної Республіки, Грузинський армійський корпус, Грузинський легіон..

Грузинська Демократична Республіка – незалежна суверенна грузинська держава була проголошена 26 травня 1918 року внаслідок розпаду Закавказької федерації. Включала у своєму складі території Кутаїської та Тифліської губерній, Батумської області та Сухумського округу колишньої Російської імперії.

Майже три роки за допомогою своєї новоствореної національної армії грузинський народ мужньо відстоював своє природне право на існування власного державного утворення від зазіхань своїх сусідів та великих світових держав.

Восени 1921 року, після окупації своєї території військами Червоної Армії, Грузинська Демократична Республіка припинила своє існування і на правах радянської республіки увійшла до складу Радянського Союзу.

Історія Грузинської Демократичної Республіки та досвід розбудови її Збройних Сил та їх участь у боротьбі за незалежність у 1918-1921 роках викликали заслужений інтерес серед дослідників на пострадянському просторі після розпаду у серпні 1991 року СРСР і постанови на його території незалежних суверенних держав.

Історія армії Грузинської Демократичної Республіки знайшла своє відображення в працях, наукових публікаціях сучасних науковців та спогадах сучасників [1-28].

Споконвіку грузинський народ мав глибокі військові традиції, що проявились у його багатовіковій боротьбі з арабськими, монгольськими, турецькими та іранськими завойовниками. Внаслідок складної міжнародної обстановки, після підписання 24 липня 1783 року Георгіївського договору, Грузія опинилася спочатку під протекторатом, а з 1800 року – у складі Російської імперії [5]. За часи російського панування грузинський народ зазнав чимало утисків з боку царизму. У той же час чимало грузинів на різних посадах проходили службу в російській

армії, беручи активну участь у її численних військових кампаніях.

Так, найвідомішим з них був видатний генерал і полководець Петро Багратіон (1769-1812), який відзначився у Вітчизняній війні 1812 року.

За підрахунками сучасного російського дослідника С. Волкова на початку ХХ століття (у 1902-1903 рр.) в офіцерському корпусі російської армії проходило службу декілька сотень генералів та офіцерів грузинської національності.

З початком Першої світової війни 1914-1918 років Грузія перетворюється у прифронтову територію, через яку проходив Кавказький фронт (створений 20 жовтня 1914 року, командувач – генерал від кавалерії І. Воронцов-Дашков).

За роки війни в країні сильно загострилися соціальні та національні питання. Перша світова війна принесла Грузії велику господарську розруху. Різко скоротилася загальна кількість посівної площі на селі, сильно постраждало тваринництво. Через брак сировини зупинилися деякі підприємства. Вийшов з ладу залізничний транспорт. Внаслідок нестачі товарів і продовольства різко подорожчало життя в містах.

За оцінкою сучасних дослідників в Першій світовій війні взяли участь 285 тис. жителів Грузії, тобто майже 43 відсотків її чоловічого населення [18].

Відомо, що у складі російської армії на фронтах Першої світової війни, воювали 57 генералів-грузин і сотні офіцерів. Серед них були два генерали із грузинського царського роду: Дмитро Петрович Багратіон (1863-1919) та Олександр Іраклійович Багратіон-Мухранський, розстріляний більшовиками 20 жовтня 1920 року [18].

У складі російської армії також існували сформовані ще у 18-19 ст. Грузинський 14-й гренадерський, 15-й гренадерський Тифліський та 16-й гренадерський

*Головнокомандувач
ЗС Грузинської Демократичної
Республіки
генерал Квінтадзе Г.І.*

Мінгрельський полки (під час Першої світової війни входили до складу 2-ї Кавказької армії). Щоправда, грузинськими вони були тільки за географічною назвою місця свого створення.

Проте в роки Першої світової війни (1914-1918) грузини служили не тільки в російській армії. Ознайомлення з історичною літературою означеного періоду свідчить, що основою армії Грузинської Демократичної Республіки стали старшини та вояки національних військових формувань ворогуючих армій часів Першої світової війни: Грузинського армійського корпусу, який перебував у складі російської Кавказької армії, та Грузинського легіону, який був створений у 1915 році німцями і до 1917 року дислокувався на території Туреччини.

З метою досягнення корінного перелому у Першій світовій війні російське військове керівництво почало використовувати національні військові частини. Упродовж 1914–1917 років на території

генерал Георгій Мазніашвілі.

імперії були створені чехословацькі, сербські, латиські, польські військові частини. Не оминув цей процес і народів Закавказзя.

У квітні 1915 року в складі російської імператорської армії головним чином з грузинів були сформовані Тифліська та Кутаїська добровольчі дружини. Ці національні частини непогано показали себе вже під час перших боїв з турками в Закавказзі [17, 37].

Згодом ці дружини були реорганізовані спочатку у Грузинський стрілецький батальйон, а з 19 березня 1916 року – у Грузинський стрілецький полк [17, 37].

Новостворені грузинські частини мали свої однострої та озброєння, які виділяли їх вояків від військовослужбовців інших частин російської армії. Так, відомо, що уніформа грузинських дружинників складалась з чорних національних кашкетів; скорочених черкесок сірого кольору з сірими газирями та погонами малинового кольору з літерою «Г»; малинових бешметів з обшивкою білого кольору: сірих шароварів, заправлених у

генерал Василь Габасшвілі

високі чоботи; чорні шкіряні пояси. Дружинники були озброєні гвинтівками та кавказькими кинджалами [17, 26].

Ініціатором широкого залучення кавалерійських грузинських військових формувань проти турецьких військ на Кавказькому фронті був його головнокомандувач Великий князь Микола Миколайович.

У квітні 1916 року військове керівництво Росії надало дозвіл на формування у складі військ Кавказького фронту Грузинського кінного полку, ядром якого стала кінна сотня Грузинського стрілецького полку [17, 37]. Повністю Грузинський кінний полк був сформований у жовтні 1916 року. Переважна більшість його офіцерського та солдатського складу були етнічні грузини або вихідці з Грузії [17, 37].

Крім штатного польового обмундирування та озброєння, передбаченого для драгунських полків російської армії, особовий склад Грузинського кінного полку мав додаткові елементи військового одягу: для офіцерів – малий кашкет з трьома білими облямітками, золотий металічний прибор, сукно малинового кольору, золоті

погони з малиновими просвітами і білими облямітками, такого ж кольору клапани на комірці пальто (шинелі для нижчих чинів), шифровка курсивом «ГрЗ», для рядових – малинові погони з білою обляміткою [17, 26].

Проте на цьому експерименти російського військового керівництва по створенню грузинських військових формувань не припинились. Воєнні дії російських військ на Кавказькому фронті вимагали від його керівництва залучення все більших національних військових формувань.

Наказом Головнокомандувача військами Кавказького фронту генерала від інфантерії М. Пржевальського 5 листопада 1916 року за № 128 почалася організація Грузинського армійського корпусу на базі як національних (грузинських) частин, так і доукомплектованих вояками-грузинами з російських частин Кавказького фронту [17, 37].

Формування корпусу відбувалось в Тифлісі (Тбілісі). У відповідності з вищезазначеним наказом у складі з'єднання планувалось створити дві стрілецькі дивізії, дві гірсько-артилерійські та кінну бригади, кінно-гірську батарею, інженерний батальйон, мортирний дивізіон та запасний полк [17, 37].

Частини Грузинського корпусу у взаємодії з новоствореним у той же час Вірменським корпусом повинні були зайняти ділянку російсько-турецького фронту від Чорного моря до м. Байбурт.

Штаб фронту склав оперативний план по формуванню та віддав необхідні розпорядження про обмін національними контингентами між частинами Кавказького фронту. Проте, через революційний хаос процес формування Грузинського корпусу наштотхнувся на реальні перешкоди. Нестача транспортних засобів для перекидання особового складу і техніки з інших ділянок фронту та зволікання військових чиновників у штабах фактично звели всі ці зусилля нанівець [3, 89].

Вояки російських частин, які повинні були увійти до складу майбутнього Грузинського армійського корпусу, на той момент були уражені більшовицькою агітацією, яка негативно позначилась на їх морально-психологічному стані та на військовій дисципліні.

Кульмінаційним моментом в процесі розбудови Грузинського корпусу стало прийняття навесні 1917 року рішення Виконавчого комітету робітничих депутатів Тифлісу про розпуск грузинських полків по домівкам, чим скористалась найбільш нестійка частина грузинських солдатів [3, 89].

Саме з цих причин в листопаді 1917 року штабові Кавказького фронту так і не вдалося закінчити процес формування Грузинського армійського корпусу. Подальші політичні події, які відбулись на теренах Російської імперії, лише ускладнили цей процес.

Лютнева революція 1917 року в Росії створила сприятливі умови для національного визволення поневолених народів колишньої Російської імперії. На території Грузії, як і в інших національних регіонах багатонаціональної Росії, у березні-квітні 1917 року встановилося двовладдя.

З одного боку тут існував, призначений Тимчасовим урядом Особливий Закавказький комітет (ОЗАК), очолюваний представником Російської конституційно-демократичної партії Харламовим. З іншого – на початку квітня 1917 року у Тифлісі почала функціонувати Національна інтерпартійна рада Грузії (голова – А. Чхенколі, керівник військової секції – Н. Рамішвілі), члени якої виступила за відновлення державної незалежності Грузії [5].

Інтерпартійна рада, до складу якої входили представники різних політичних партій та об'єднань (головним чином со-

Літак-розвідник та легкий бомбардувальник Ansaldo SVA-10 грузинських ВПС.

ціал-демократи та соціал-федералісти), не була легітимним органом грузинського народу, долю якого повинен був вирішити Перший національний з'їзд Грузії, який планувалось провести восени 1917 року.

Революційні події призвели до розгортання військового руху поневолених народів Російської імперії, які перебували на фронтах Першої світової війни. Не винятком цьому були і грузини, переважна більшість яких воювала на Кавказькому фронті. Разом з культурно-національними вимогами до Тимчасового уряду, його учасники активно виступали за створення в російській армії національних частин та надання широкій автономії Грузії у складі демократичної Росії.

Навесні 1917 року в Тбілісі створюється «Союз грузин-воїнів», який очолив військовий юрист генерал Чивадзе. Проте через розбіжність у поглядах щодо військового будівництва з членами Національної інтерпартійної ради Союз через деякий час припинив своє існування [20, 19].

Загально відомим є той факт, що переважна більшість членів Національної інтерпартійної ради Грузії належала до соціалістичних партій, серед діячів яких переважали антивоєнні настрої. Захоплені соціальними марксистськими експериментами, вони виступали проти формування регулярної армії в демократичній державі, намагаючись замінити її «народною міліцією» [8, 118].

Народна гвардія Грузинської Демократичної Республіки.

У жовтні 1917 року внаслідок петроградського перевороту до влади в Росії приходять більшовики під керівництвом В. Леніна. 24 листопада в Тифлісі був створений коаліційний уряд із представників правосоціалістичних та націоналістичних партій Закавказзя (Азербайджана, Вірменії та Грузії) – Закавказький комісаріат, який очолив меншовик Є. Гегочкорі [5].

Члени Закавказького комісаріату офіційно відмежовувались від більшовицької Росії і виступали за федералізацію земель своїх народів.

19 листопада 1917 року в Тбілісі відбувся 1-й Національний з'їзд Грузії. На форумі була обрана Національна рада на чолі з Н. Жорданія, а його делегати висунули ідею входження Грузії на правах окремої автономної одиниці до складу демократичної (небільшовицької) Росії [5].

У грудні 1917 року Національна рада Грузії створила власні Збройні Сили – Червону гвардію. Головними завданнями цієї воєнізованої структури були боротьба з контрреволюцією, «захист правопорядку, засад устрою демократичної республіки, а також території держави» [20, 48].

Не маючи політичної підтримки в Грузії, російські більшовики вирішили зрвати демократичні процеси, які відбувались на теренах Закавказзя.

У січні 1918 року Радянська Росія спробувала окупувати Грузію і Закавказзя за допомогою збільшовизованих частин російської Кавказької армії, які самостійно покинули фронт і вирушили на Тбілісі.

Важливу роль у боротьбі з більшовицьким заколотом відіграли частин Грузинського корпусу та Народної гвардії, які у станції Шахові завдали російським частинам нищівної поразки, примусивши демобілізованих вояків окружним шляхом оминати грузинську столицю [5].

Проте ця перемога так і не змогла відновити процес формування Грузинського армійського корпусу. Грузинське політичне керівництво не довіряло колишнім російським офіцерам-грузинам та збільшовиченим підрозділам національних частин.

Саме з цих причин на 25 лютого 1918 року, після значних зволікань, були сфор-

мовані: управління корпусу, піхотні та кінні частини, а також окремий гірський батальйон, кінна сотня та етапний батальйон. В березні-квітні почалось формування 3-ї стрілецької дивізії [17, 38].

Командиром Грузинського корпусу був призначений полковник С. Ахметелі, начальником штабу – капітана Й. Гедеванішвілі. Відповідно посади командирів дивізій обійняли: генерал Артмеладзе, полковник Каргаретелі та генерал Арджеванідзе, які на той момент мали бойовий досвід у битвах Першої світової війни [20, 20].

Призначення Національною радою на керівні посади Грузинського корпусу генералів та офіцерів за партійними квотами та політичними вподобаннями, недовіра лідерів цього революційного органу Грузії до значної частини офіцерського корпусу, яка зголосилась до служби в грузинських частинах, а також запровадження в цих частинах національних комітетів, дозвіл на діяльність політичних партій в армійських колективах викликало невдоволення серед частини тогочасних відомих грузинських генералів – Г. Квінітадзе, Цулукидзе, Маздіашвілі та ін. [20, 23].

Шляхом виходу із конфлікту стало призначення нового командного складу Грузинського корпусу. Так, посаду командира корпусу, після довгих обговорень військових з політичним керівництвом Грузії, обійняв колишній військовий командант Тифлісу, популярний серед во-

Валіко Джуґелі.

яків генерал-фронтовик Василь Габаєв (Габашвілі) (1853-1933). Начальником штабу став обраний за партійною квотою підполковник Закаріадзе.

«Весною 1918 року більшовизм сильно впливав на грузинські частини, що формувалися», – згадував пізніше на сторінках своїх спогадів колишній головнокомандувач Збройних Сил Грузії генерал Георгій Квінітадзе. Далі він підкреслював, що у лютому того ж року революційні

виступи солдатів прийняли форму «здирання погонів з офіцерів» [20, 45].

Щоб позбутися цього негативного явища військово керівництво Кавказького фронту вимушено було відмінити цей елемент однострою для офіцерів, а уражених більшовизмом вояків прийшлося розпустити по домівках [20, 111]. Тому погони для офіцерів в Грузинській армії з'явилися вже після проголошення незалежності Грузії.

Станом на 1 березня 1918 року Грузинський корпус у своєму складі мав 11281 осіб (924 офіцера, 9746 солдатів-піхотинців, 611 вершників) і перебував на Кавказькому фронті у підпорядкуванні Збройних Сил Закавказької Демократичної Федеративної Республіки (ЗДФР) [4, 149].

Його вояки, разом з іншими частинами Закавказької армії, безуспішно намагались протистояти інтервенції турецької армії, обороняючи бойову ділянку колишнього Кавказького фронту від Чорного моря до Ахалкалакі.

Червона Армія вступає в Тбілісі. 25 лютого 1921 р.

26 травня 1918 року управління Грузинського армійського корпусу було ліквідовано [3, 90].

Деяко відмінну історію серед грузинських формувань в роки Першої світової війни мав Грузинський легіон. Відомо, що легіон був створений у 1915 році німцями за ініціативою «Комітету незалежності Грузії» – націоналістичної організації, яка виступала за державну незалежність Грузії, із грузинських добровольців – військовополонених російської армії, що перебували в таборі в турецькому місті Самсун [5; 13; 26, 237].

Чисельність батальйону складала 1500 вояків, а до його складу крім етнічних грузин також входили горці-мусульмани з кавказького регіону [13].

Загальне керівництво Грузинським легіоном німецький Генеральний штаб доручив графу Фрідріху Вернеру фон Шуленбургу, який з 1911 року і до початку Першої світової війни перебував на посаді німецького консула при тифліському губернаторі.

Першим командиром легіону став німецький офіцер лейтенант Хорст Шліпхак. Найстаршими за рангом офіцерами серед грузинів у Грузинському легіоні були військовий, політичний діяч та журналіст Лео Кереселідзе (1885-1944) та

його старший брат – Георгій Кереселідзе (1878-1942) [13].

Під час воєнних дій між Росією і Османською імперією батальйон розташовувався на узбережжі Чорного моря, східніше міста Тиреболу. Німецьке військово керівництво безуспішно намагалось використати його для організації повстання та диверсійних акцій проти російських військ на території Грузії та Закавказзя. Безпосередньої участі в бойових операціях на Кавказькому фронті Легіон не брав і знаходився в резерві [13].

У 1917 році, внаслідок протиріч між турецьким урядом і «Комітетом за незалежність Грузії» Легіон був розпущений. Офіцери-грузини Грузинського легіону під керівництвом генерала Л. Кереселідзе перейшли на службу Армії Грузинської Демократичної Республіки [21, 6].

3 березня 1918 року у Брест-Литовську був підписаний урядами Радянської Росії та Туреччини договір, за умовами якого, Туреччина на правах союзника Німеччини, отримала від Росії Багумську, Карську та Ардаганську області [5]. Через невизнання більшовицькою Росією, Німеччиною та Туреччиною Закавказького комісаріату як легітимного органу влади на території Закавказзя, фактично, надало Туреччині юридичний привід для

агресії в регіоні, з метою зайняття нею означених умовами договору областей [3, 87]. Турецька армія розпочала воєнні дії, намагаючись всупереч Брестському договору, захопити як можна більше території в Закавказзі.

У квітні 1918 року турки зайняли Батумі, Озургеті, всю Месхетію і дійшли майже до Боржомі. На нетривалий час зупинити турецькі війська вдалося лише біля річки Чолокі [5].

Уряд Закавказької Демократичної Федеративної Республіки не мав у достатньої кількості військ та озброєння, щоб зупинити турецький наступ.

В умовах, що склалися, грузинська делегація офіційно звернулася до німецького представника в Батумі генерала Отто фон Лосова з проханням надати Грузії німецьку підтримку і протекцію. Таким чином грузинські національно-демократичні сили прагнули стримати турецьку агресію й не допустити поширення більшовизму в Грузії [23, 51].

26 травня 1918 року Закавказький сейм оголосив про свій саморозпуск. Того ж дня Національна рада Грузії, заручившись підтримкою німців, проголосила утворення незалежної Грузинської Демократичної Республіки. Згодом державну незалежність проголосили Азербайджан та Вірменія [5].

Опублікований того ж дня «Акт про незалежність Грузії» проголошував Грузинську Демократичну Республіку «повноправною, незалежною державою», а також гарантував «в країні громадянські свободи і рівність громадян перед законом, громадянські права та політичні права «незалежно від національності, віросповідання, соціального становища та статі» [5].

Функцію вищого законодавчого органу в державі виконувала Національна Рада (з березня 1919 – Установчі збори), головою якої був обраний Н. Чхеїдзе. Також було сформовано коаліційний

Мансурадзе Д.О.

уряд Грузинської Демократичної Республіки на чолі з меншовиком Н.Рамішвілі (з червня 1918 р. його замінив Н. Жорданія), першим військовим міністром – Григол Георгадзе (з травня 1919 р. – Ной Рамішвілі, з квітня. 1920 – Григол Лордкіпанідзе, з грудня 1920 р. – Пармен Чічнадзе) [3, 88].

Означені керівники Грузинської Демократичної Республіки належали до самої багаточисельної та популярної в країні меншовицької партії, яка жорстко відстоювала суверенітет нової держави та гегемонію своєї партії.

Діяльність більшовицької партії на території Грузії була заборонена, під заборону була і більшовицька преса.

28 травня 1918 року між Німеччиною і Грузією було підписано договір, за умовами якого на території останньої розміщувалися німецькі військові частини. Їх головним завданням було підтримання порядку й не допущення турецьких і більшовицьких військ в межі Грузинської Демократичної Республіки та надання допомоги останній у справі створення національної армії [20, 9]. Таким чином, німецьке командування встановлювало свій контроль над молодістю закавказькою республікою.

Для надання військової допомоги Грузії в червні 1918 року в грузинський порт Поті був перекинутий 3-тисячний німецький експедиційний корпус під керівництвом Фридриха Кресс фон Крессенштайна, який допоміг грузинським військам встановити міцний контроль над всією територією республіки та зупинити турків біля р. Чолокі [5].

10 червня 1918 року 5-тисячний німецький загін увійшов у Тбілісі [10, 1451]. Об'єднані німецько-грузинські гарнізони були дислоковані в різних частинах Грузії. Присутність німецьких військ дозволила ліквідувати у червні 1918 року загрозу Грузії з боку російських більшовиків, які проголосили радянську владу в Абхазії [12].

Грузинський уряд, хоча й завдячував Німеччині своєю територіальною цілісністю, проте, не бажав потрапляти в повну військово-політичну залежність від неї. Грузинське політичне керівництво прагнуло розширити свої міжнародні зв'язки та отримати визнання і підтримку інших держав.

Створення незалежної Грузинської держави сприяло національному підйому грузинів у всьому світі. Не винятком цьому була і Україна, на території якої в Києві та Одесі активно діяли грузинські громади.

Крім культурно-просвітницької діяльності, у січні 1918 року їхніми зусиллями у Києві був створений грузинський військовий загін [19, 239].

У січні 1918 року при Українській Центральній Раді була заснована посада комісара у військових справах Грузії.

У березні того ж року, після отримання дозволу від Української Центральної Ради, грузинські вояки без зброї повернулись на Батьківщину [19, 239-240].

Слід також зазначити, що в Українській армії у 1917-1921 роках проходило службу чимало військовослужбовців грузинської національності. Так, наприклад,

Лев Кереселідзе.

в армії Української Держави на посаді начальника штабу 5-ї дивізії (Одеса), перебував колишній підполковник російської армії грузин Дмитро Мансурадзе [25, 529].

Важливим здобутком українсько-грузинських відносин стала широкомасштабна угода, що була підписана представниками обох держав 5 грудня 1918 року у Києві. Положення договору стосувалися загальних прав громадян однієї держави на території іншої, налагодження консульських зносин, організація двосторонньої торгівлі, мореплавства й транзиту.

Таким чином, у квітні-грудні 1918 року урядом Української Держави було встановлено, хоч і не офіційні, дипломатичні та військово-політичні відносини з Грузинською Демократичною Республікою [23, 54].

Наприкінці 1918 року, після поразки у Першій світовій війні, Німеччина ввела свої війська із Закавказзя. У грудні важливі стратегічні пункти Грузії зайняли англійські війська, чисельність яких складала близько 25 тисяч вояків [12].

Військова присутність іноземних армій, затяжна економічна криза та відсутність єдиного погляду грузинських національно-демократичних сил щодо ролі та місця Грузинської армії в новому

Грузинська кавалерія. 1918 р.

демократичному суспільстві, в цілому негативно вплинули на тогочасний процес розбудови Збройних Сил незалежної Грузії.

Недовіра грузинського політичного керівництва до власного офіцерського корпусу, примусила уряд Грузинської Демократичної Республіки зосередити всю свою увагу на Червоній гвардії – військовій структурі, яка мало задовольняла потреби національної оборони, проте виявилась корисною для проведення каральних та поліцейських заходів всередині країни.

На відміну від більшовицької Росії, де після створення Червоної Армії, червоногвардійські загони припинили своє існування та увійшли до її складу, грузинська гвардія, на протигагу грузинській армії, мала привілейоване становище, весь час безперервно удосконалювалась та зростала кількісно.

Керівники Грузинської Демократичної Республіки в червоногвардійцях бачили надійну збройну та ідеологічно споріднену силу, яка виникла на хвилі національно-демократичного підйому в 1917 році. Тому Червона гвардія, по суті,

була державою в державі в незалежній Грузії [7, 226].

Проте під тиском німців відповідно до положень грузино-турецького мирного договору від 4 червня 1918 року Червона гвардія була перейменована на Народну гвардію [3, 90].

У 1920 році Народна гвардія будувалась за принципом територіально-міліцейських частин, які комплектувались з числа військовозобов'язаних або добровольців, що відслужили один рік.

На місцях керівництво здійснювали окружні та районні штаби Народної гвардії, яким підпорядковувались гвардійські батальйони та роти. Відповідно вся територія Грузії була поділена на 15 батальйонних округів, які за мобілізацією могли виставити 23 гвардійські батальйони. Отже, за своєю загальною чисельністю гвардія переважала кількісний склад Грузинської армії.

У розпорядженні гвардії було 7 артилерійських батарей чотирьохорудійного складу, інженерна, дорожня та автомобільна роти [3, 93].

Вищим органом керівництва Народної гвардії був Головний штаб, до складу якого входила 21 особа, що обирались на

Грузинська бронетехніка. Фото 1919 р.

з'їзді Народної гвардії. Постійним головою Головного штабу був популярний в Грузії революціонер Валіко Джугелі.

Чинів в Народній гвардії не було, командний склад іменувався відповідно займаним посадам – чотовий, старший офіцер тощо.

За рівнем бойової та військової підготовки гвардійські частини значно поступались армійським. В той же час вояки Народної гвардії мали краще озброєння, екіпіровку, обмундирування, харчове та грошове забезпечення [3, 93].

Характерно, що впродовж 1918-1921 років, армія і гвардія Грузинської Демократичної Республіки існували одночасно і незалежно одна від іншої. І, лише тільки у військовий час вони об'єднувались під керівництвом головнокомандувача грузинських Збройних Сил.

У мирний час Головний штаб Народної гвардії часто безцеремонно втручався у справи управління Грузинської армії та роботу військового відомства, що, призводило до чисельних конфліктів та непорозумінь, які безуспішно намагався регулювати голова уряду Грузинської Демократичної Республіки. Тому між цими двома структурами існував негласний ан-

тогонізм та бажання поглинути одна одну [3, 91].

Наслідком цього стала низька керованість частин Національної гвардії під час бойових дій, яка супроводжувалася фактами недисциплінованості, мародерствами та самовільними уходами гвардійців з поля бою, що спостерігалось впродовж всього періоду боротьби Грузії за державну незалежність у 1917-1921 роках [20, 8].

До створення регулярної армії грузинський уряд повернувся тільки влітку 1918 року. На той час Грузинська армія комплектувалася на основі загальної військової повинності молодих людей, яким на момент призову виповнилось 20 років. Термін військової служби в армії складав 1,4 роки для піхоти та 1,8 років – для інших родів військ [3, 91].

За законами Грузинської Демократичної Республіки на випадок війни передбачався достроковий призов молодших за віком призовників, а також призов на дійсну службу старших за віком військово-визволев'язаних. Після загальної мобілізації реальна чисельність грузинської армії могла нараховувати від 65 до 80 тис. вояків [3, 91].

Найбільшою гордістю Грузинської армії були її офіцери, загальна чисельність яких складала від 1300 до 1500 осіб. Більшість з них були кадровими російськими офіцерами колишньої Кавказької армії і мали бойовий досвід Першої світової війни [7, 232].

До 1919 року в Армії Грузинської Демократичної Республіки існували чини, які були перейняті від німецької армії: лейтенант, старший лейтенант, капітан, майор, полковник, генерал-майор, генерал-лейтенант [17, 40]. Після реорганізації офіцерські чини були відмінені і замість них були введені нові знаки відмінності за військовими посадами.

Законом грузинського уряду за № 129 від 31 липня 1919 року для Збройних Сил республіки були введені повсякденний, караульний та польовий однострої для офіцерів та солдатів [17, 40].

Так, наприклад, офіцерська повсякденна уніформа складалась із френча захисного сірого кольору. Такого ж кольору були грузинські черкески з погонами та двома нагрудними кишнями, а також короткі шаровари з лампасами з малинової тесьми.

Головний убір: папаху голубовато-сірого кольору з овечої шерсті; тушинський кашкет, а навесні – французьке кепі захисного кольору. Пальто захисного кольору [17, 40-41].

Офіцерський караульний однострій був такий же, як і повсякденний, додатково включав у себе поясний ремінь із сиром'ятної шкіри, револьверну кобуру та чоботи із високими голенищами.

Польовий офіцерський однострій відповідав караульному з ношенням польової сумки та шаблі.

Офіцерська кокарда мала круглу форму чорно-біло-крапового окрасів, які розходились від центру до краю, обрамленими жовтими фестонами, з випуклими концентрованими колами грузинських національних кольорів, які створювали

навколо самої кокарди «саяво». Аксельбанти для офіцерів Генерального штабу були також захисного кольору [17, 41].

Лікарі та військові чиновники носили френчі та черкески, але без посадових знаків відмінностей. На обох боках коміра військові лікарі пришивали червоні, а ветеринари – сині хрести [17, 42].

Повсякденна солдатська уніформа включала в себе черкеску, шаровари, папаху, шинель та поясний ремінь. Взуття – чоботи з високими голенищами, короткі шкарпетки, обмотки або краги.

На погонах військовослужбовців Грузинської армії була металеві емблеми за родами та видами військ: для піхоти – дві схрещені гвинтівки, в артилерії – дві схрещених гарматні стволи, для кінноти – дві схрещених шаблі. Для інженерних частин: у саперів – схрещені кирка-мотига та лопата, в автомобільних частинах – автомобіль, в авіації – аероплан, в топографічних частинах – циркуль та трикутник [17, 42].

В залежності від посади на обох рукавах пришивались: у генералів – золоті галуни шириною 0,5 см; у штабних офіцерів – шовкова тесьма такої ж ширини; у офіцера-піхотинця тесьма була малинового кольору, для кавалериста – синя, для спеціальних військ та Генерального штабу – чорна, для офіцерів штабів та топографів – темно-жовта, для прикордонних частин – зелена, для військових шкіл – червона [17, 42].

Для військовослужбовців піхотних батальйонів та батареї артилерійських дивізіонів на погонах знаходились металеві або суконні номери. Батальйони та батареї позначались арабськими цифрами, бригади – римськими [17, 43].

Молодший офіцерський та утер-офіцерський склад готувався у Тифліській військовій школі, яка складалась з 4-х відділень: піхотного, артилерійського, кавалерійського та інженерного з 2-річним терміном навчання [7, 232].

У той же час грошовий оклад грузинського офіцера був доволі скромний – 3-6 тис. крб., і значно поступався не лише гвардійському, але і окладам державних чиновників та службовців [7, 232].

У мирний час армією Грузинської Демократичної Республіки керував військовий міністр, а у військовий – головнокомандувач Збройними Силами Грузії.

У зв'язку з тим, що всі чотири грузинські військові міністри були людьми суто цивільними (адвокати, вчителі тощо) і виключно членами правлячої меншовицької партії, тому посада військового міністра у грузинському уряді за своїм характером була більш політичною ніж військовою [3, 91].

Іноді (як, наприклад, у випадку з Н. Рамішвілі), одна особа в уряді Грузії займала відразу декілька міністерських портфелів (міністр внутрішніх справ, військовий міністр та міністр народної освіти), тому на час війни головнокомандувачем ставав тільки професійний військовий [5].

При військовому міністрі перебувало два помічника зі стройової та господарської частини. Оперативним органом Військового міністерства був Генеральний штаб, який восени 1918 року очолив генерал Андронікашвілі, а у 1919-1921 роках – генерал Закаріадзе [20, 256].

Військовому міністерству Грузинської Демократичної Республіки підпорядковувалось господарське, військово-технічне управління та управління начальників артилерійських ті інженерно-технічних військ, а також управління начальника державної прикордонної варти та управління командувача флотом [3, 92; 28].

Як стверджує сучасний російський історик А. Безугольний, у мирний час вищою тактичною одиницею Грузинської армії була бригада, до складу якої входило чотири батальйони з легким артилерійським дивізіоном. У воєнний час бригада розгорталась у дивізію, відповідно батальйони – у піхотні полки.

Батальйон мирного часу складався з 5 рот (по 4 чоти у кожній). У батальйоні проходили службу 40 офіцерів, 617 вояків, 27 службовців, 41 кінь та 56 повозок. Загальна чисельний піхотного полку складала 2225 осіб при 32 кулеметах [3, 92].

На початку 1919 року чисельність Армії Грузинської Демократичної Республіки складала 8-10 тисяч вояків, які були зведені у дві піхотні дивізії та одну кавалерійську бригаду, з великою кількістю артилерії – до 100 орудій [16,276].

Наприкінці 1920 року у складі Грузинської армії перебувало 12 батальйонів, які створювали 3 бригади зі штабами в Горі, Кутаїсі та Тифлісі – разом 27 тисяч багнетів [3, 92].

Крім піхотних з'єднань у складі Збройних Сил Грузинської Демократичної Республіки знаходилося два кавалерійських полки та Окремий грузино-мусульманський кінний полк – разом близько 1500 шабель, а також три легких артилерійських дивізіони трьохбатарейного складу

Уніформа солдата Армії Грузинської Демократичної Республіки. 1918-1921.

та окремого трьохбатарейного змішаного гарматно-мортирного дивізіону – разом 52 гармати [3, 92].

За національним складом – 90 відсотків грузинської армії склали грузини, 5 відсотків – грузинські вірмени, 2 відсотки – росіяни (уродженці Грузії), 3 відсотки – мусульмани [7, 232].

Військовою міністру також підпорядковувались інженерно-саперні роти, радіотелеграфні частини, автобронетанковий загін (17 броньовиків та 2 танки), авіазагін (20 аеропланів: легкі італійські бомбардувальники «Ansaldo SV-10» та британські винищувачі «Sopwith Camel», 6 бронепотягів («Республіканець», «Робітник», «Смерть або перемога», «Фортеця свободи» та ін.) та 7 полків прикордонної варти [7, 232].

Військово-морські Сили Грузинської Демократичної Республіки у 1919 році знаходились у стадії формування і у своєму складі мали один контрміноносець, 4 катери-винищувачі, 4 мінних катерів та 10 пароходів, які дислокувались в портах Поті та Батумі. Посаду командувача грузинського ВМФ обіймав капітан 1-го рангу Токайшвілі [20, 329].

На озброєнні Грузинської армії знаходились: в піхоті – російські трьохлінійні гвинтівки зразку 1891 року, шаблі, револьвери системи «Наган» та кулемети системи «Максим», «Кольт» та «Льюїс»; в кавалерії – російські драгунські гвинтівки та карабіни, кавказькі кинжалі та шаблі, револьвери «Наган» та кулемети «Льюїс»; в артилерії – легкі російські гармати зразків 1900 та 1902 років, гірські гармати тих же років та 48-лінійні гаубиці зразку 1909 року, револьвери системи «Наган» та кулемети «Льюїс» [17, 39].

Головним джерелом постачання Грузинської армії були великі запаси військового майна та зброї російського зразку (гармати, автомобілі, кулемети), що зберігались на складах колишнього Кавказького фронту.

Окремі зразки нової військової техніки закупались за кордоном (як наприклад військові літаки були придбані в Італії), або поступали на озброєння у вигляді іноземної допомоги.

В той же час впродовж всього існування Грузинської Демократичної Республіки її Збройні Сили потребували палива для бойової техніки, набоїв для кулеметів та стрілецької зброї, взуття та обмундирування – для військовослужбовців [3, 92].

Впродовж 1918-1921 років грузинська армія брала активну участь у десяти війнах, збройних конфліктах та прикордонних сутичках, відстоюючи суверенітет та цілісність власної держави. Найвідомішою стала «двотижнева війна» з Вірменією, яка розпочалася у грудні 1918 року з причини територіального спору двох молодих закавказьких держав за прикордонні райони Ахалкалакі та Борчало (Північна Лорі) [3, 94].

Не дивлячись на те, що більшість населення цих областей склали вірмени, а з літа 1918 року ці території були окуповані Туреччиною, Грузія історично вважала їх своїми. 31 жовтня 1918 року Туреччина визнала свою поразку у Першій світовій війні і розпочала виводити свої війська з території Закавказзя.

Вірмено-грузинська війна розпочалася 7 грудня 1918 року, коли армія Вірменської Демократичної Республіки без оголошення війни перейшли грузинський кордон і вторглися на територію Борчалінського уїзду [3, 94].

Завдяки підтримці вірменського населення та порівняно кращій підготовці власних військ, вірмени доволі швидко перехопила стратегічну ініціативу і відтіснила грузинські частини аж до самого Тифлісу.

Позиція Грузії погіршувалась тим, що її союзник Німеччина, після поразки у Першій світовій війні вимушена була вивести свої війська із Закавказзя. У той же час Вірменія користувалась широкою

підтримкою Великобританії [2].

Поразки на фронті та затримка з мобілізацією негативно позначились на морально-психологічному стані грузинських військ, серед вояків яких мали місце випадки дезертирства [3, 94].

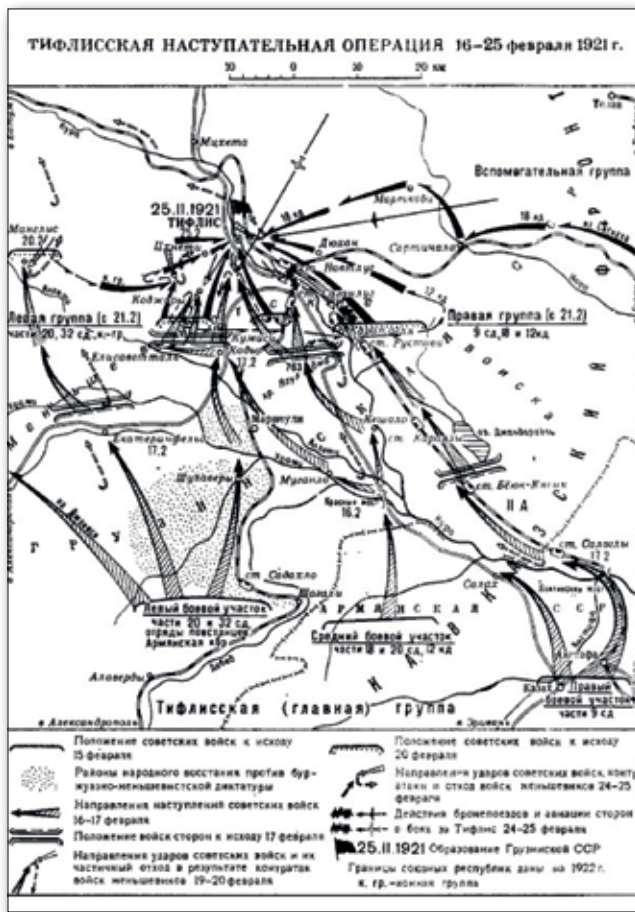
Ситуація стала критичною, коли Вірменія пред'явила уряду Грузії ультиматум з вимогою звільнити територію до Гори, включаючи Тифліс.

Безпосередня загроза захоплення грузинської столиці призвела до національного підйому серед її мешканців. Найзапекліші бої між грузинами та вірменами відбулися в середині грудня в районі німецької колонії Катеринфельд (сучасне селище Болнісі), яка розташовувалась на березі р. Храмі [3, 95]. 22 грудня 1918 року вірменські війська максимально наблизились до Тифлісу з Шулаверською напрямку [2].

Вранці 24 грудня грузинська кавалерія при вогневій підтримці з бронепотягу переправилась через р. Храмі і відбила станцію Ашагі-Саралью. Успіх кавалерії був підкріплений частинами грузинської піхоти, яка через декілька годин зайняла селище Малі Шували та залізничний міст в селищі Імір [2].

Успіх Грузинської армії, очолюваної генералом Георгієм Мазніашвілі (1872-1937), примусив вірменські частини перейти до оборони с. Шулавер, на захист якої вірменське військове керівництво вимушено було перекидати війська з інших ділянок грузино-вірменського фронту, та оголосити мобілізацію місцевих жителів.

29 грудня 1918 року грузинські частини, після масованої артилерійської підготовки, захопили Шулавер, відтіснивши вірменів на південь [2].

Остаточний перелом на грузино-вірменському фронті наступив 31 грудня 1918 року, коли грузинські війська (армійські частини та гвардія) під командуванням В. Джугелі та генерала Ахметелашвілі, після отримання підкрєплення, перейшли у загальний контрнаступ та захопили Болніс-Хачін.

На вимогу Великобританії вночі 31 грудня 1918 року між Вірменією та Грузією в с. Садахло був підписаний мирний договір, згідно якого Ахалкалакський район зберігався за Грузинською Демократичною Республікою [2].

Показово, що в ході цієї війни проявився військовий талант генерала Грігорія Івановича Кінітадзе (1874-1970), який, перебуваючи на посаді Головнокомандувача Збройними Силами Грузинської Демократичної Республіки безпосередньо

планував та здійснював всі військові операції підлеглих йому військ.

Проте Грузинська Демократична Республіка не завжди ставала об'єктом військової агресії з боку своїх сусідів, але і сама виступала ініціатором територіальних змін на власну користь. Наочним прикладом такої експансіоністської зовнішньої політики тогочасного грузинського меншовицького уряду слід вважати його зазіхання на сусідній Сочинський округ, значна територія якого, за винятком окремих прикордонних районів, ніколи не перебувала у складі етнічної Грузії.

Так, влітку 1918 року грузинська армія під керівництвом генерала Г. Мазніашвілі почала наступ на північ по узбережжю Чорного моря і вже на початку червня зайняла Адлер, Сомі та Туапсе [3, 95].

Успіх грузинських військ можна пояснити з одного боку тим, що їм протистояли доволі слабкі партизанські загони Кубано-Чорноморської радянської республіки, які зазнали поразки з боку Добровольчої армії, з іншого – 15 червня 1918 року в Тамані висадилися німецькі війська, дії яких були скоординовані з грузинською стороною [3, 95].

Підрозділи Кубано-Чорноморської республіки, відступаючи під ударами білих та грузинів на Кубань, згодом об'єдналися з червоною Таманською дивізією в районі Геленджика.

Спільними силами більшовики вирішили з боями пробиватись спочатку на південь до Туапсе, а звідти – через гори вийти до Армавіру для з'єднання з головними силами Червоної Армії на Кавказі [15].

Під час свого відходу в районі м. Туапсе 1-а колона Таманської дивізії нанесла поразку грузинській армії, захопивши 16 гармат та 10 кулеметів [3, 95].

8 вересня 1918 року Туапсе зайняли частини Добровольчої армії генерала А. Денікіна. Це призвело до погіршення відносин між добровольцями та грузинами.

Грузинський уряд був занепокоєний присутністю Добровольчої армії на грузинській території в безпосередній близькості від столиці. В район селища Лазаревське грузинське керівництво стягнуло значні сили: 6 тис. вояків, 18 гармат та 40 кулеметів [15].

Під час переговорів між представниками Грузинської Демократичної Республіки та командуванням Добровольчої армії (Збройних Сил Півдня Росії), які відбулись 25-26 вересня 1918 року в Катеринодарі, грузинська сторона відмовилась виконати вимоги білогвардійців і відвести свої війська за р. Бзибь. Між частинами Грузинської та Добровольчої армій розпочалися воєнні дії [15].

Частини білих доволі легко перейшли у наступ і зайняли Лазаревське. Конфлікт затягувався, проте через брак сил добровольці змогли розгорнути наступ на південь лише тільки на початку 1919 року. Найсерйозніші бойові сутички між обома арміями відбулися в районі Гагри [15].

В січні 1919 року у військовий конфлікт втручаються англійці, під тиском яких 9 січня білі вимушені були припинити воєнні дії і тимчасово замиритись з грузинами. Демаркаційна лінія між військами обох ворогуючих сторін була встановлена південніше Адлера, де встановлювалась нейтральна зона [3, 96].

Наприкінці січня 1919 року добровольці в односторонньому порядку порушили перемир'я, перейшли у наступ та зайняли Сочі. В полон до білих потрапив грузинський командувач генерал Конієв разом зі штабом, 43 офіцери та 700 солдатів [16, 283-284].

Присутність білогвардійських військ на Кавказі призвела до розгортання в їх тилу партизанського руху загонів «червоних» та «червоно-зелених» (переважна більшість їх вояків складала кубанські козаки, невдоволених шовіністичною політикою керівників Добровольчої армії щодо козацького руху), а також повстансь-

кі відділи з представників народів Північного Кавказу – чеченців, інгушів та ін.

Так, влітку 1919 року на території від Анапи до Адлера проти денікінців успішно діяли партизанські загони загальною чисельністю до 15 тисяч повстанців, фінансову та військову допомогу яким надавав грузинський уряд [3, 96; 27]. Завдяки такій підтримці впродовж кількох місяців партизани зуміли взяти під свій контроль майже все узбережжя Чорного моря від Абхазії до Новоросійська, чим зробили значний внесок у крах влади білих на Півдні Росії.

Остаточню грузинській стороні вдалося повернути Сочинський округ тільки на початку 1920 року, після розгрому військ генерала А. Денікіна Червоною Армією на Північному Кавказі [3, 96].

На початку 1920 року ситуація на фронтах кардинально змінилась на користь російських більшовиків. Червона Армія розбивши денікінські війська оволоділа територією Північного Кавказу.

У квітні 1920 року Радянська Росія силами своєї 11-ї армії під керівництвом С. Орджонікідзе утверджує свою владу в Азербайджані, а у листопаді того ж року червоні захопили Вірменію. Грузинський уряд, який мав союзницькі зобов'язання щодо Азербайджану, через стрімкий темп подій, не зміг прийти на допомогу своєму союзнику [3, 96].

З цього часу нависла загроза прямого радянського вторгнення і над Грузинською Демократичною Республікою. Підбурені радянськими агентами, наприкінці квітня 1920 року проти грузинської влади піднімають повстання осетинські більшовики у Даавському районі Грузії. С. Орджонікідзе запросив дозвіл на вторгнення червоних військ у Грузію у Голови радянського Раднаркому В. Леніна. Проте останній через події на радянсько-польському фронті коливався. Не дочекавшись відповіді з Москви, Орджонікідзе почав діяти самостійно [3, 96].

3 травня 1920 року грузинські більшовики підняли військовий заколот у Тбілісі, намагаючись вночі захопити територію військового училища. Проте, через рішучі дії генерала Г. Квінітанідзе та вояків столичного гарнізону, плани заколотників зазнали фіаско [14].

Через декілька днів частини 11-ї армії червоних, які були розташовані вздовж азербайджано-грузинського кордону, атакували грузинський прикордонний пост у Червоного Моста і вирушили в напрямок Тбілісі. Майже одночасно російсько-осетинські загони розпочали свій наступ на Цхінвали.

Проте ця військова агресія так і не переросла у широкомасштабну радянсько-грузинську війну. Не дивлячись на свою перевагу у чисельності (60 тис. вояків), підрозділи 11-ї армії були значно ослаблені у боях в Закавказзі, не мали належно забезпечення [3, 97].

До того ж 12-а армія червоних зазнала поразки від польських військ під Києвом. Все це значно ускладнювало задачу «триумфальної ходи радянської влади» територією незалежної Грузії.

Поява радянських військ на західних кордонах Грузії викликала патріотичний підйом серед населення республіки. Завдяки своєчасно проведеній військовій мобілізації та вмілому керівництву грузинського головнокомандувача генерала Г. Квінітанідзе, грузинські війська після низки боїв не тільки відбили наступ більшовиків, але і витіснили їх на азербайджанську територію [14].

Невдачі осетинських повстанців, провал столичного заколоту та невдалі воєнні дії радянських військ на азербайджано-грузинському кордоні примусили російських більшовиків піти на перемови з грузинською стороною.

7 травня 1920 року у Москві був підписаний радянсько-грузинський договір, згідно якого Радянська Росія визнала державний суверенітет та територіальну

незалежність Грузинської Демократичної Республіки і зобов'язувалась не втручатися у її внутрішні справи [6].

Проте через вісім місяців більшовицький уряд порушив підписаний ним же договір і 16 лютого 1921 року частини червоної Армії перейшли кордон з Грузинською Демократичною Республікою [3, 98]. Над незалежною Грузією нависла смертельна небезпека.

Формальним приводом до більшовицького вторгнення на грузинську територію стало «повстання грузинських трудящих» проти влади в Тбілісі, яке розпочалося 11 лютого 1921 року в Борчалинському уїзді Грузії, де більшість склали вірмени і росіяни, і запрошення її мешканцями допомоги військ 11-ї армії РСЧА [3, 98].

В наступні роки радянська пропаганда та історіографія буде постійно перекручувати цей історичний факт і представляти завойовницький похід Червоної Армії на Грузію у 1921 році та її подальшу семидесятирічну окупацію, як визвольну акцію, здійснену російськими більшовиками виключно «на підтримку повстанців в їх боротьбі за встановлення Радянської влади» [1].

16 лютого 1921 року частини Червоної Армії без оголошення війни на декількох ділянках перейшли кордон з Грузією і вторглися на її територію [3, 98]. Із прикордонних районів Вірменії та Азербайджану на Тбілісі наступала 11-а армія червоних (командарм А. Геккер, члени РВП Б. Михайлов та Ш. Еліава).

Майже одночасно із району Владикавказу у наступ на Кобі й Кутаїсі вирушила Терська група військ, а з району Гагр на Сухумі – 31-а стрілецька дивізія 9-ї армії червоних [1].

Задум більшовицького військового керівництва полягав у тому, щоб концентрованими ударами військ 11-ї армії (близько 40,2 тисяч багнетів та шабель, 1065 кулеметів, 196 гармат, 7 бронепо-

тягів, 8 танків та броневтомобілів, 50 літаків) з південного та південно-східного напрямків нанести військову поразку головним силам Армії Грузинської Демократичної Республіки (близько 50 тис. вояків, 1255 кулеметів, 122 гармати, 4 бронепотяги, 16 броневтомобілів та танків, 56 літаків), оточити та захопити грузинську столицю [1].

На війська Терської групи покладалась задача відволікти на себе частину сил противника, а на частини 9-ї армії – не допустити допомоги Грузії з моря з боку Антанти [1].

Частини 11-ї армії впродовж першої доби зайняли Червоний Міст на р. Храмі та с. Шулавери, а також нанесли поразку грузинським військам в Дорійському районі. Захоплені зненацька грузинські війська з боями вимушені були відступати до Тбілісі [3, 99].

З початком більшовицької агресії грузинський уряд, так і не знайшовши підтримки на міжнародній арені, оголосив загальну мобілізацію. Новопризначений головнокомандувач Грузинських Збройних Сил генерал Г. Квінітадзе розподілив частини Грузинської армії вздовж радянсько-грузинського фронту на три частини: лівий берег р. Кури (генерал Джиджіані); правий берег р. Кури до с. Табахмела (генерал Г. Мазнішвілі); від с. Табахмела до с. Коджори (генерал А. Андронікашвілі) [3, 99].

Головний удар червоних був спрямований по позиціях генерала Мазнієва (2500 солдатів, бронепотяг та 2 броневтомобілі) [2 4].

18 лютого група радянських військ М. Веліканова (3 стрілецьких й 1 кавалерійська дивізія) захопила грузинські бойові позиції на Коджарських та Ягулджинських висотах. Проте цей успіх червоних виявився короткотривалим. Вже наприкінці того ж дня грузинській стороні з боями вдалося відбити у противника втрачені ділянки [1; 13].

Через відсутність резерву та втрати, які грузинські війська понесли на початку війни, грузинській стороні так і не вдалося перехопити стратегічну ініціативу у противника у боях на підступах до Тбілісі.

19-20 лютого 1921 року біля с. Табахмелі частини 11-ї армії нашоствхнулися на героїчний спротив юнкерів Тбіліського військового училища (510 вояків, 4 гармати, 6 кулеметів), якими керував полковник Чхеїдзе. Після невдалої спроби захопити цей населений пункт, більшовики обійшли його і продовжили наступ на Тбілісі [13].

У ніч на 21 лютого російські більшовики двічі атакували частини грузинської армії та Народної гвардії в Коджорського районі. Грузини зуміли відбити обидві атаки, і навіть перейшли в контрнаступ [1; 33, 99].

24 лютого радянські війська розпочали бої на підступах до грузинської столиці, яка на той час була оточена ними з трьох сторін. Щоб, не опинитись у ворожому кільці, генерал Г. Квінітадзе віддав наказ про загальний відступ у напрямку Мцхета.

25 лютого частини 11-ї армії увійшли у Тбілісі. Уряд Грузинської Демократичної Республіки вимушений був покинути столицю і переїхати спочатку в Кутаїсі, а згодом у Батумі. Одночасно частини 8-ї армії червоних захопили Гагри та Гудаути, просуваючись вздовж чорноморського узбережжя у напрямку на Сухумі.

Відповідно частини 98-ї стрілецької бригади 33-ї стрілецької дивізії Червоної Армії перейшли Мамісонський перевал і продовжили загальний наступ на м. Оні [3, 99].

Ще 16 лютого 1921 року С. Орджонікідзе створив в Шулавері «Революційний Комітет Грузії», який складався виключно з членів РКП(б) (А. Гегечкорі, Б. Квіркелія, Ф. Махарадзе, А. Назаретян, М. Орахелашвілі, Ш. Еліава) [3, 99; 11, 159]. 18 лютого 1921 року була проголошена Грузинська Соціалістична Радянсь-

ка Республіка, уряд якої 25 лютого переїхав до Тбілісі.

Переслідуючи відступаючі грузинські війська, частини 11-ї армії просувались на північ, у напрямку Горі-Цхінвалі, та на захід – у напрямку на Кутаїсі.

12-14 березня, після невдалої спроби грузинських військ зупинити більшовицький наступ, частини 8-ї та 11-ї армій червоних з'єдналися в районі Поті [3, 99].

У конфлікт несподівано втрутилась Туреччина, яка висадила свої війська у Батумі з метою захопити місто до приходу більшовиків [24].

17 березня члени грузинського уряду на чолі з Н. Жорданія на пароплавах «Марія» та «Веста» під конвоєм французьких бойових човнів покинули Батумі, взявши курс на Константинополь.

17-18 березня на мирних переговорах, які відбулися у Кутаїсі між радянською та грузинською стороною була досягнута домовленість про припинення воєнних дій, а згодом – угода, яка дозволяла частинам Червоної Армії зайняти Батумі. Керівник грузинської делегації Г. Лордкіпанідзе категорично відмовився підписати запропонований більшовиками акт про капітуляцію [24].

18 березня 1921 року декілька тисяч грузинських вояків під керівництвом генерала Г. Мазніашвілі самочинно захопили батумський порт та більшу частину міста і розпочали вуличні бої з турецькими гарнізоном. На допомогу їм підійшли кавалерійська дивізія червоних під командуванням Д. Жлоби [24].

Наступного дня частини Грузинської армії та Народної гвардії вимушені були роззброїтись та передати владу Батумському ревкомові, який у свою чергу остаточно визнав владу російських більшовиків у місті.

З військовою поразкою у радянсько-грузинській війні 1921 року Грузинська Демократична Республіка на цілих сімдесят років припинила своє існування.

ДЖЕРЕЛА

1. Агеев. А. М. Тифлисская операция 1921 // Большая советская энциклопедия: В 30 т. – М.: «Советская энциклопедия», 1969-1978. Том 25. - 1976. – С. 585.
2. Армяно-грузинская война. Материал из Википедии — свободной энциклопедии — [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>.
3. Безугольный А.Ю. Демократическая республика Грузия и ее вооруженные силы. 1918–1921 // Вопросы истории, 2009. – № 10. – С. 87–101.
4. Ваган А. О формировании Армянского корпуса (1917–1918) // Русский сборник: Исследования по истории России / Ред. сост. О. Р. Айрапетов, Мирослав Йованович, М. А. Колеров, Брюс Меннинг. Пол Чейсти. Том VI. - М.: МОДЕСТ КОЛЕРОВ, 2009.. – С. 144-162. – Режим доступа: chrome-extension: //mhjfbmdgcfjbbpaeojofohoefgiehjai/index.html
5. Вачнадзе М., Гурули В., Бахтадзе М. История Грузии (с древнейших времен до наших дней) / М.Вачнадзе, В.Гурули, М.Бахтадзе. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/Vachn/index.php.
6. Волков С В. Русский офицерский корпус. – М.: Воениздат, 1993. – 368 с.
7. Ганин А.В. Советская военная разведка в Грузии в 1920-1921 годах. Миссия Павла Сытина // Государственное управление. Электронный вестник.– 2014.– № 43. –С. 207-251.
8. Гасымов З. Азербайджан и Грузия в период становления (1918-1921 гг.): военное строительство и сотрудничество в военной сфере // Кавказ и глобализация. – Том. 1(22), 2007. – С. 113-124.
9. Гражданская война в России: Черноморский флот / Составитель В. Доценко. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 544 с.
10. Гражданская война в СССР. – М.: Воениздат, 1980. – 368 с.
11. Гражданская война и военная интервенция в СССР. Энциклопедия/ Гл. ред. Хромов. – М.: Советская Энциклопедия, 1988. – 704 с.
12. Грузинская Демократическая Республика. – [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>.
13. Грузинский легион.– [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.ereading.ws/chapter.php/64294/42/Chuev_Proklyaty_e_soldatu_Predateli_na_storone_III_reiiha.html.
14. Грузия для всех– [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://travelgeorgia.ru/179/>.
15. Грузино-добровольческий конфликт– [Электронный ресурс]– Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
16. Деникин А. И. Очерки русской смуты. Том 4. Вооружённые силы юга России. Распад Российской империи. Октябрь 1918 — январь 1919. — Мн.: Харвест, 2002. — 560 с.
17. Дерябин А., Паласиос-Фернандес Р. Гражданская война в России 1917—1922. Национальные армии. – М.: АСТ, 2000. – 48 с.
18. Долидзе Л. Грузия и Первая мировая война // Аргументы и факты. Тбилиси, 2014. – № 8 (596).– 19 февраля.
19. Историчні традиції добросусідства Одещини / Одеська обласна організація вго «комітет виборців України». – Упоряд.: і. в. бринош, Е. П. Петровський. – Одеса, 2011 – 280 с.
20. Квинитадзе Г. И.. Мои воспоминания в годы независимости Грузии 1917-1921. – Париж:ИМКА-ПРЕСС, 1985. – 471 с.
21. Мамулиа, Г.Г. Грузинский легион вермахта / Г.Г. Мамулиа. – М. : Вече, 2011. – 416 с.
22. Минц И. И. Победа советской власти в Закавказье. – Мецниереба, 1971.–583 с.
23. Петренко І С. Дипломатичні та військово-політичні відносини Української Держави з Грузинською Демократичною Республікою (квітень-грудень 1918 року) / І. С. Петренко // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць.– К., 2013.– Випуск 69. – С.50-55.
24. Советизация Грузии– [Электронный ресурс]– Режим доступа:https://ru.wikipedia.org/wiki/Советизация_Грузии.
25. Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917-1921): Наукове видання. – К.: Темпора, 2007. – 536 с.
26. Уткин А. И. Первая Мировая война. – М.: Алгоритм, 2001. – 592 с.
27. Див.: Российский государственный военный архив (РГВА), ф. 109, оп. 3, спр. 118, арк. 110.
28. Див.: РГВА, ф. 4, оп. 5, спр. 86, арк.4.

Олександр ПАНЧЕНКО,
*адвокат,
 доктор права
 Українського Вільного Університету,
 м.Лохвиця Полтавської області*

ДАРІЯ РЕБЕТ – ПОЛУМЯНИЙ БОРЕЦЬ І ГЕНІАЛЬНИЙ ПУЛІЦИСТ

Дарія Ребет, уроджена Цісик, дружина відомого націоналістичного діяча професора доктора Лева Ребета, була родом з Кіцманя на Буковині, пізніше стала магістром права й чи не найвидатнішою українською громадсько-політичною діячкою в середині 20-го століття на Рідних Землях та на чужині.

Вона народилася 26 лютого 1913 року, померла 5 січня 1992 року. Між цими двома датами – вщент наповнене боротьбою за волю України життя жертвенної та мужньої жінки – дружини і матері – Дарії Омелянівни Ребет (Цісик). Повсякчас, поряд із сімейними турботами, Дарія Ребет завжди стояла занадто близько до політики, до визвольної боротьби українського народу

за власну державу. Скажу більше – вона завжди була в гущі найдраматичніших і у своїй більшості – доленосних подій цієї боротьби, починаючи з другої половини 1930-их років минулого століття. А в часі Другої світової війни вона стала єдиною жінкою-членкинею найвищого керівництва боротьбою: спочатку у складі Проводу Організації Українських Націоналістів на Українських Землях, а згодом, – від липня 1944 року, – також у складі Президії Української Головної Визвольної Ради.

Дарія народилася в родині пізнішого директора Кіцманської гімназії Омеляна і його першої дружини Олени (Лесі) Цісик (з дому Федорович). Її батько Омелян Цісик, син греко-католицького священника з Коломиї, германіст

і українціст, був автором книжки «Політичні твори Шевченка», виданої там же, у Коломиї. Він не був «буковинцем», але його дочка Дарія завжди гордилася своїм буковинським походженням. Мати Дарії була дочкою православного священника Єротея Федоровича, який у другій половині XIX століття на-

лежав до «пробудителів Буковини». До речі, якраз саме про нього і про велику родину Федоровичів писав у своїй книзі «Буковина» професор Аркадій Жуковський. Єротей Федорович, разом зі своєю українизованою дружиною румунського походження брав участь у похованні Тараса Шевченка у Каневі. Взагалі, отець Федорович займав високу посаду в Українській Православній Церкві тоді ще австрійській Буковини, дружив з письменницею Ольгою Кобилянською, у його помешканні бувала й Леся Українка. Дарія почувалася більше буковинкою, аніж галичанкою, тим більше, що згідно з легендою Федоровичів, – вони були козацького роду: вдома висів козацький герб, казали, що полковник Федорович служив під проводом Богдана Хмельницького.

Загалом, у сім'ї Цісіків була складна доля – коли після Першої світової війни Румунія окупувала Буковину, – Омелян Цісік, як, власне, і вся національно-свідома українсько-буковинська інтелігенція, опинився в румунській тюрмі. Згодом усю родину видворили до Галичини, де Омелян Цісік був

директором гімназій та учительських семінарій спочатку в Коломиї, а тоді довгі роки – в Стрию, зрештою, – під час війни – у лемківській Криниці, пізніше – у Мюнхені. Помер він 1970 року в Америці. Його перша дружина Олена з дому Федорович померла ще у 1938 році, коли її дочка Дарія вже сиділа

у польській в'язниці. У числі 5(277) журналу «Сучасність» за травень 1984 року Дарія Ребет писала: «... Протягом двох з половиною місяців я могла повнотою присвятитися моїй смертельно хворій матері. ...Це була... важка причина мого великого пригноблення під час ув'язнення. Мене арештували в середині березня 1939 року (мабуть, п'ятнадцятого)... Коли ми троє (О.П. – майбутній чоловік Лев Ребет та Гриць М. з підстрийської околиці) з двома сторожами безпеки опинилися в замкнутому купе, тоді з усією виразністю виринуло переді мною обличчя моєї мами у хвилину нашого прощання. Вона знала наше становище, отож знала, як і я, – що ми прощаємося востаннє. Вона не плакала, але її з легким блиском широко відкриті очі дивилися на мене спокійно, без реакції також на моє «запевнення», що все це тимчасове. І тепер у цьому купе найшла на мене хвилина, коли «самі сльози ллються». Мені було зовсім байдуже, що це мені не лчить у присутності польських поліціантів, що це не згідне з вимогами бойової гордості. І на цьо-

му довгому шлдяку між Стриєм і Львовом вилилася, мабуть, остання крапля моїх сліз, бо вже їх більше не було ані в самотній в'язничній камері, де можна було наплакатися досхочу, ані після повідомлення в тюрмі, що моя мама померла...».

У 15-річному віці, ще зовсім юною, Дарія Цісик стає членом визвольного підпілля – спочатку в рядах Української Військової Організації, а згодом – в Організації Українських Націоналістів. Виховниця Юнацтва ОУН Дарія також виховувалася в «Пласті», але свою приналежність до УВО й ОУН мусила протягом кількох років приховувати перед батьком, який підтримував зв'язки з легальними українськими партіями Галичини. У 1930-ті роки, попри активну підпільну й чільну діяльність в ОУН, вона студіювала право на Львівському університеті, але звідти її видворила польська влада. Ступінь магістра права вона здобула у католицькому університеті в Любліні.

У 1939 році Дарія заарештовується польською поліцією, однак згодом звільняється з-під арешту й знову включається в активне життя на окупованих територіях. На тлі сильного загострення між Краєвими Провідниками ОУН та Проводом Українських Націоналістів на еміграції у Львові, на думку Дарії Ребет, «визріла не тільки неспокійна, але й нездорова атмосфера різних інтриг, підозрінь, ферменту. У безпосередній перехресний вогонь попав Л.Ребет, який послідовно чинив опір крайній течії, стимульованій С. Бандерою з тюрми, що вимагала розриву з ПУН-ом. Перебравши керівництво Крайовою езекутивою, Мирослав Тураш пропонував мені дальшу участь у цьому проводі. Я відмовилася, – писала пані Дарія, – бо прямо чи посередньо таке весь час була об'єктом цієї кам-

панії тому, що відстоювала помірковане ладнання цих справ, а втім, як наречену Ребета «важко» було поминути мене у цих маніпуляціях. До речі, і Тураш відстоював лінію компромісу і правопорядку супроти двох сторін, але на нього, можливо, як на нову людину, не було скероване вістря львівського націоналістичного середовища...».

Назрівав розкол в ОУН, а світ тим часом поволі сповзав до війни. Було тоді зовсім непросто, треба було зайняти вивірену й виважену позиції не тільки в становищі до німців, але у внутрішньому протистоянні в Організації. Підтримавши позицію разом з чоловіком, яку зайняв у лютому 1940 року щойно створений Ст.Бандерою та його однодумцями Революційний Провід ОУН, Дарія Ребет стає учасником Другого Великого Збору Організації Українських Націоналістів, який відбувся у Кракові. Відомо, що після розколу в ОУН на еміграції на тлі тактичних, психологічних і персональних розбіжностей та створення РП ОУН бандерівці в квітні 1941 року відбули в Кракові II Великий Збір ОУН, який ухвалив «нелегальність» II Конгресу Українських Націоналістів у Римі, підтвердив основні програмові позиції I Конгресу Українських Націоналістів 1929 року, вибрав провідником ОУН Ст.Бандеру, виключив полк. Андрія Мельника і його співробітників з ОУН та закликав їх припинити всяку дію від імени ОУН. Це саме зробив ПУН щодо бандерівців.

Як відомо, 30 червня 1941 року ОУН з-під стягу Степана Бандери проголосила у Львові Акт відновлення Української Держави та створила тимчасове крайове державне правління, яке згодом дістало назву Українське Державне Правління (УДП). Це був рішучий й відчайдушний крок бандерівського від-

ламу ОУН. Лев Ребет призначається в УДП другим заступником голови цього Правління Ярослава Стецька, хоча Лев Ребет на той час вже не входив до складу РП ОУН і взагалі – був поза складом відповідальних органів Організації, очолюваної Степаном Бандерою, бо навесні 1939 був змушений передати керівництво Крайовою Екзекутивою ОУН Мирославу Турашеві.

Однак, у липні 1941 року УДП було розв'язано німцями, а чільні керівники УДП та ОУН(б) згодом були заарештовані окупантами за відмову відкликати Акті відновлення Української Держави від 30 червня 1941 року і у їх числі Лев Ребет. Щоправда, деякий час Лев Ребет ще виконував функції прем'єра УДП, коли Ярослава Стецька було вивезено гестапом зі Львова, він був уповноважений Я.Стецьком переставляти УДП на підпільну дію, «перебрати становище голови Уряду і вести з підпілля дальшу боротьбу від імені Уряду», бо за визначенням самого Ярослава Стецька, яке він приводить у своїй книжці «30 червня 1941» (1967), «Ребет був політично сильніший і для державного типу роботи безсумнівно більш відповідальний...».

Було ув'язнено німецькою окупаційною владою за участь в УДП та належність до ОУН(б) й Дарію Ребет. Щойно за тиждень перед народженням сина вона, завдяки клопотанням українських жінок-активісток Ірини Павликовської та Ольги Павловської, Дарія вже виходить на волю з гестапівської тюрми у Львові.

У буремному 1942 році у Львові народжується Андрій Ребет, син Лева та Дарії, але Дарія Ребет залишається у націоналістичному підпіллі. Вона буде змушена два з половиною роки сама виховувати свого первістка і власною працею забезпечувати умови для його

життя. Деякий час маленький Андрій перебуває в Стрию у знайомій Ребетам родини, а його мати продовжує підпільну боротьбу й політичну працю, з новою енергією вона включається у діяльність ОУН(б), що згодом дістала назву ОУН-СД (Самостійників-Державників), провід над якою з арештом Бандери та Стецька перебрав у ранзі Урядуючого (в значенні – діючого) Провідника ОУН Микола Лебедь і яка від вересня 1941 року, коли почалися арешти провідників та активу ОУН(б), перейшла на рейки двофронтової боротьби, проти німців та большевиків. Це був початок українського Руху Опору в часі Другої світової війни.

У своїй статті «Казка і дійсність (3 життя однієї матері)», що була видрукована у газеті «Сучасна Україна» 3 травня 1959 року (ч.9(214)), Дарія Ребет так змальовувала материнські почуття розлученої підпільною працею молоді учасниці українського визвольного руху в часі війни до її малолітньої дитини: «...Молода мама, що у вирі своєї роботи завжди жила думкою про свого маленького хлопчика, мусіла з ним розлучитися, щоб запезпечити його майбутнє. Він залишився далеко від неї і в пелюстки своєї, тільки що зміцнілої свідомости замикав образ якоїсь іншої, доброї, але завжди сумної, зажуреної «мами»... Для осамітненої справної матері час волівся черепашиними ходом від етапу до етапу, коли вона могла відвідати свого покинутого синка. Він не дивувався появі якоїсь молоді, милої «пані» і зовсім всім своїм еством прилипав до неї на весь час її короткої присутності. Вона годувала, одягала, пестила його, бавилася з ним, як молоденька школярка, і невтомно розказувала чудові дитячі казки. Всю свою мистецьку й романтичну душу, свою літературну начитаність, свій власний

талант і живу фантазію, а передусім своє, так тяжко на пробу виставлене серце вливала вона в ту дивну, небуденну зустріч, в якій губилася межа між казкою і дійсністю. Дві трагічно щасливі істоти серед лісу і піль поринали в буйний розквіт весни і на протязі одного краденого дня жили красою справжнього життя і казки...». Така була доля більшості жінок-учасниць організованої визвольної боротьби в часі Другої світової війни, матерів, що волею долі та за покликом сумління були вимушені покинути своїх дітей заради визволення свого народу, заради їхнього ж мабутнього.

Праця ОУН-СД проводилася в умовах суворої конспірації, хоча протягом перших неповних двох років війни на території вдалося провести три партійні конференції цієї ОУН, які остаточно устійнили та задокументували напрямні підпільної, а згодом і повстанської боротьби на два фронти. Продовжили свою працю на наддніпрянських теренах, Сході та Півдні України створені напередодні війни Похідні групи ОУН(б), а у жовтні 1942 року зародилася Українська Повстанська Армія, тоді ж активізувалися відділи Української Народної Самооборони та боївки ОУН-СД. На пропозицію Голови Бюро Проводу ОУН на Українських Землях (УЗ) Романа Шухевича, який змінив у травні 1943 року на керівному посту в ОУН-СД Урядуючого Провідника Микола Лебеда, було вирішено на одному із засідань Проводу ОУН на УЗ на початку 1944 року створити Підготовчу комісію Проводу ОУН на УЗ, завданням якої було в контакті з раніше створеним Ініціативним Комітетом для створення УГВР, що ним керував Лев Шанковський (псевда – Дзвін, Мартович), підготувати і провести установчий збір УГВР. До складу Комісії ввійшли Ва-

силь Охримович (псевда – Пилип, Грузин, Кузьма, Лелека), Мирослав Прокоп (псевда – Володимир, Орлович, Вировий, Садовий) і Дарія Ребет (псевдо – Орлян), – як керівник. Розвиток подій, наснаженість і динамізм підпільних акцій, а зокрема становище на воєнних фронтах, – примушували прискорити формування нового органу керівництва боротьбою.

Тут слід нагадати, що Дарія Ребет і Мирослав Прокоп були обрані на Третьому Надзвичайному Зборі ОУН членами Проводу ОУН на УЗ, а Василь Охримович був провідником ОУН на Західно-українських землях, й учасником Третього НВЗ ОУН.

Коротко окреслю сутність і значення цього дійсно надзвичайного і Великого Збору ОУН, який відбувся 21-25 серпня 1943 року в Бережанському районі Тернопільської області. З понад двадцятьох учасників цього Збору відомі лише дві жінки – Дарія Ребет та досі незієдентифікована особа – Зіна Л. із наддніпрянських теренів, яка пізніше була заангажована у роботі підпільної радіостанції ОУН «Самостійна Україна» («Афродіта»). Головою Збору був Ростислав Волошин, секретарем – Михайло Палідович. Це був і залишається єдиний (до здобуття Україною державної незалежності) Збір найвищого органу ОУН, який відбувся на українських землях. Місцем його проведення був не Відень, Рим чи Краків, а територія контрольована постанцями з УПА та підпільниками ОУН, які в обставинах німецької окупації вели відверту боротьбу проти займанців України.

III-й НВЗ ОУН поряд з окресленням напрямних стратегії й тактики проокупантської боротьби проти Берліну і Москви зробив рішучий крок у напрямі демократизації та ревізії окре-

мих положень в програмі та устрої Організації. У постановах Збору знайшло віддзеркалення питання: фундаментальних прав людини й громадянина в майбутній українській державі, а також національних меншин, а ще – питання політичного устрою, що мав бути повним запереченням тоталітарно-диктаторських режимів, на кшталт гітлерівського чи сталінського, заперечення і відкинення монопартійності у державному будівництві, утвердження громадянського суспільства, в центрі якого мала бути «вільна Людина».

В умовах німецької окупації українських земель далі дійшло до створення Української Головної Визвольної Ради (УГВР) – підпільного українського парламенту. На установчих зборах Ініціативного Комітету для створення УГВР було остаточно оформлено його склад з 5 осіб – Лев Шанковський, голова ІК, Дарія Ребет й інж. Ілля Сем'янчук (1895-1955) – заступники голови, адвокат д-р Михайло Степаняк (1905-1967) і Василь Охримович (1914-1954) – члени ІК. В нарадах Ініціативного Комітету брали активну участь Мирослав Прокоп (1913-2003) та Ростислав Волошин (1911-1944), члени Проводу ОУН на Українських Землях, а також ще – Микола Дужий (1901-1955), член ОУН, працівник УЦК і активіст “Просвіти” та Василь Потішко (1895-1991), член Центральної Ради перших скликань (1917-1918).

«До засідання Ініціативного комітету проект устрою УГВР ще не був зовсім готовий, тому я зреферувала зариси його позафракційної структури та намічені головні принципи демократичного поділу органів УГВР, що не викликало засадничих застережень. До скликання Збору вже не залишалось багато часу, і комітет, чи точніше його голова, діяв шляхом індивідуальних

контактів», – згадувала пізніше Дарія Ребет.

Учасники ВЗ УГВР ухвалили основні напрямні дії та перші законодавчі документи: «Плятформа УГВР», «Тимчасовий устрій УГВР», «Універсал УГВР до українського народу» та «Присягу вояка Української повстанчої армії», як також обрали керівні органи УГВР. До складу Президії УГВР ввійшли Кирило Осмак – президент, Василь Мудрий, о.Іван Гриньох та Іван Вовчук – віце-президенти, секретар – Микола Дужий, члени Президії – Зенон Пеленський, Мирослав Прокоп і Дарія Ребет. Було затверджено і склад Генерального секретаріату УГВР, головою якого став Роман Шухевич, а генсекретарями для окремих справ – Микола Лебець і Ростислав Волошин, Генеральним суддею було обрано Ярослава Біленького.

УГВР та ОУН послало до Відня Дарію Ребет. Пізніше, в жовтні 1944 року, Лев Ребет звільняється (до речі, наполегливими заходами віце-президента УГВР о.Івана Гриньоха) з Авшвіцу разом з Степаном Ленкавським, Миколою Климишиним, Ярославом Раком та іншими і з табору переміщених у місті Егері (чеська назва – Хеб) у Судетах прибуває до Кракова. Згодом вони, Лев та Дарія, після трирічної розлуки зустрічаються у Відні. Свого малолітнього сина Андрія Лев Ребет побачив лише у Братиславі і той довго називав його «вуйко Тато». У Австрії родина Ребетів попала під бомбардування, в результаті якої Дарія Ребет та її залітній син отримали тяжкі uszkodження. Дійсно, саме «для організаційних завдань, тобто по лінії самої ОУН, Провід ОУН в Україні вислав троє людей: Дарію Ребет, Мирослава Прокопа і Василя Охримовича. Делегацію ОУН очолювала Дарія Ребет, яка мала доручення перебрати керівництво ОУН за

кордоном. Ще у лютому-березні 1945 року у Відні відбулася низка менших нарад, які закінчилися спільною Віденською Конференцією ООН, в результаті якої було створено Закордонний Центр ООН із крайових і еміграційних делегатів, у якому “крайові делегати здають свої мандати для зарубіжжя. Так, Дарія Ребет здає свої повноваження як керівник ООН для еміграції, а головуство Закордонного Центру перебирає С.Бандера з умовою і зобов’язанням дотримуватися в цілому постанов III НВЗ ООН як в програмному, так і правно-організаційному відношенні.

Після приходу радянських військ до Відня Ребети переселяються до Німеччини, у Мюнхен, який на той час став своєрідною Меккою для усієї української політичної еміграції в Європі. Саме тут, в Мюнхені, опинилися майже всі керівники націоналістичного руху і ООН, включно з тими, що щойно вийшов з німецьких кадетів. Перші ширші наради провідних членів закордонних частин ООН відбулися, ймовірно, в останній декаді лютого 1946 року. Стали «вирисовуватися» дві відмінні, а то й навіть протилежні тенденції: по одному боці – Степан Бандера, Ярослав Стецько, Степан Ленкавський та їхні прихильники, по другому – Дарія Ребет, Микола Лебедь, о.Іван Гриньох, Мирослав Прокоп, Василь Охримович та інші «краєвики», до яких приєднуються деякі «кадетники», як, наприклад, Лев Ребет та Володимир Стахів. Першими відразу висловили серйозні застереження щодо ідейно-програмових і організаційно-устроєвих змін, що їх було прийнято на Третьому Надзвичайному Зборі ООН (1943), а також щодо концепції та побудови УГВР (1944) та цілого комплексу питань, які стосувалися ролі ООН у цілому визвольному русі, відношення ООН

до УПА і УГВР. Другі, - ясна річ, не хотіли, ба більше – просто не могли, з такою позицією погодитися, бо це стосувалося принципових засад демократизму, відкинення монопартійництва та відідеологізування програми самої ООН. Одним із основних речників т.зв. «опозиції» стала член Проводу ООН на УЗ й Президії УГВР Дарія Ребет.

В суспільно-політичній діяльності Дарії Ребет можна відмітити, здається, три важливіші дати – серпень 1943 року, коли на III-ому НВЗ ООН вона стала членом Проводу ООН на Українських Землях, липень 1944 року, коли вона була обрана членом президії Української Головної Визвольної Ради та жовтень 1979 року, коли Дарія Ребет обійняла посаду Голови Політичної Ради Організації Української Націоналістів за кордоном (ОУНз). Перші дві події відбулися на Рідних землях, відповідно – у Бережанському районі Тернопільської області та поблизу села Сприня Самбірського району Львівської області, на Великому Зборі УГВР, третя – на чужині, у Бранфорді (Велика Британія), в часі проведення 6-ої Делегатської конференції ОУНз.

Між цими трьома датами сповнене чинів життя; між обидвома останніми найтрагічніша подія – смерть внаслідок атентату большевицького агента Богдана Сташинського її чоловіка Лева Ребета та намагання ворожих агентур та політичних конкурентів у різний спосіб знищити або знеславити представників демократичного відламу ООН – ООН за кордоном. Якщо на мить проаналізувати лише видиме, незначну частину тих цькувань, переслідувань та протистоянь, то мимоволі починаєш думати про людське призначення й непохитність в боротьбі принципів. Чи був хтось у подібний для Дарії Ребет, жінці та політичному діячеві, ситуації

Дарія Ребет

українському націоналістичному середовищі в Краю та на чужині? І чи може хтось інший з більшим правом в цей час, як не вона, називатися українською Жінкою, Дружиною і Політичним Діячем?...

Мабуть, Дарія Ребет одна з небагатьох у повоєнні роки змогла все ж піднятися над непримиренними суперечками розсвареної української

політичної еміграції і над малістю тих спорів, чварів та крамоли та поставити понад усе любов до України і прихильність до демократії. Зрозуміти це дозволяє лише розуміння умов тієї доби, на тлі якої вдосконалювалися демократичні тенденції, започатковані в ОУН під час Другої світової війни.

Доповідь Дарії Ребет на брадфордській конференції ОУН з 1979 року на-

зивалася «Історія і дійсність – діяспора і материк (Замість вступу і підсумків)», зачіпала питання зв'язку еміграції і материка у різних відношеннях, у тому числі і збереження ідейних вартостей та морального обов'язку перед поневоленим народом. При цьому роль еміграції повинна здійснюватися в чесній та діловій орієнтації на підметність нації на Рідних Землях. І це мало бути засадничим. До того ж, згідно з демократичними заложеннями мав би беззаперечно визнаватись ідейний і політичний плюралізм, при умові чесних засобів суперництва. «Однак, в ім'я власне бажаної свободи, кожний переконаний демократ має право і обов'язок відкритими чесними методами поборювати всякі антидемократичні крайності. В такому дусі ОУНз зобов'язана бути в ідейному діалозі з інакшеслящими, також із земляками в Україні. Такий обмін думками, принаймні публіцистично-необхідний складник спільних спрямувань на зрілому щаблі політичної культури. Тільки під таким чином може визрівати вирівнювання і синтеза різного у здорову національну єдність та пошанування правості у державотворчому будівництві».

Однак, поруч з тим, що Дарія Ребет була конструктивісткою й демократкою в поглядах та діях, можна сказати, що вона поряд з цим була ще й жінкою, принциповою й всесторонньою людиною. Доказом цього, є, зокрема, й те, що вона маючи на руках маленького сина, не відмовилась від визвольної

боротьби, брала участь у заходах ОУН – засіданнях Проводу, Ініціативної Комісії ОУН для створення УГВР, підпільних та пропагандистських акціях і врешті – стала членом Проводу ОУН на Українських Землях і членом Президії УГВР. У повоєні роки Д.Ребет входила до складу ЗП УГВР та Політради ОУНз, а через деякий час після вбивства її чоловіка Лева Ребета – очолила

Організацію Українських Націоналістів за кордоном (ОУНз).

Крім того, вона часто дописувала до різних еміграційних часописів та видань.

На науковій конференції, присвяченій Леву та Дарії Ребет у жовтні 1997 року у Будинку Вчителя в Києві,

Ірина Козак, довголітній ветеран ОУН й активна учасниця бойових дій УПА, говорила, що «...життя Дарії Ребет не було легке. У відносно молодому віці вона втратила чоловіка, якого вбив 12 жовтня 1957 р. (сорок років тому) більшовицький агент Богдан Сташинський. Залишилась вона з 15-літнім сином і 6-літньою донькою. Вона мусила сама виховувати дітей і власною працею забезпечити екзистенцію для дітей і для себе. Проте вона не покинула ні політичної, ні громадської праці. Дарія Ребет належала до небагатьох політичних діячів, які не цуралися громадської праці, до тих, які розуміли, що в умовах еміграції громадська праця надзвичайно важлива, в часи, коли наш нарід був придушений тоталітарною системою, яка на доручення Москви старалася вбити в нашому народі все, що було виявом його

самобутності, його окремішності, його історії і його минулої слави. В тій ситуації треба було на еміграції зберігати ті вартості, які були нищені в Україні, які могли зберігати наш нарід від тотального знищення. Дарія Ребет займалася проблемами України, студіювала її дійсність в усіх ділянках життя народу, старалася пізнати і зрозуміти, в яких страшних умовах наш нарід борювався за своє біологічне і національне існування під російсько-більшевицьким режимом. Вона боліла тим, що денационалізація і русифікація набрали значних розмірів, але, попри все те, її віра в українську людину і український нарід, в його здорові нерви і непереможну силу будуть неситані».

У мене склалося враження, що кожен, хто знав Дарію Ребет зміг би з усією впевненістю сказати, що вона любила життя й хотіла мати його повноцінним. Вона не була замкненою в собі, а більше була в житті громади. Поряд з цим вона була спокійною, здисциплінованою, працювитою, мужньою, готовою виконувати взяті на себе обов'язки без галасу, без самореклами. Відійшла несподівано і не могла завершити взятих на себе обов'язків. Разом нею відійшов дуже важливий етап нашої історії.

Здавалось, що разом зі смертю Дарії Ребет її громадсько-політична та публіцистично-літературна спадщина назавжди пішла з життя української суспільності. Одиноким нагадуванням про життя і діяльність Дарії Ребет стала організована Демократичною партією України, Організацією Українських Націоналістів за кордоном та Середовищем Української Головної Визвольної Ради наукова конференція, яка відбулася 4 жовтня 1997 року у Будин-

ку Центральної Ради в Києві. Були короткі інтерв'ю про життя та діяльність подружжя Ребетів після проведення конференції в кількох українських виданнях.

Весь же зміст публіцистичних писань Дарії Ребет на громадсько-політичні, релігійні, літературознавчі теми засвідчує той незаперечний факт, що її інтерес до публіцистики впливає із сутності та подій українського організованого національно-визвольного руху, починаючи з другої половини 1930-их років аж до здобуття Україною державної незалежності у 1991 році, з її демократичних переконань, з бажанням активізувати визвольні прагнення українства та ввійти у живий контакт з кращими представниками народу. Те ж саме можна сказати і про практично-політичну дію Дарію Ребет в ОУН-ОУНз, редакціях часописів, в численних об'єднаннях українських жінок та Лізі Українських Політичних В'язнів. Її завжди обурював зайвий радикалізм, псевдореволюційність, тенденції до малоросійства. Свою власну позицію в українській політиці вона завжди намагалася спочатку теоретично осмислити, а тоді й подати власну теорію визволення українського народу. Це розуміли її соратники по боротьбі Мирослав Прокоп, Анатоль Камінський, Богдан Кордюк, Мирослав Болюх, Микола Галів, Зиновій та Ліда Марцюки, Ірина Козак, Святослав Василько, Василь Томків та інші. Беззаперечний авторитет, організаторський талант та самопосягання Дарії Ребет не завжди, здається, діяв автоматично, приходилось багато кого переконувати, комусь доводити здавалось би самозрозумілі речі. Але без цього немає повноцінного життя.

Більшість праць написана Дарії Ребет у повоєнні роки на еміграції. Період суспільно-політичної активності та творчого піднесення Дарії Ребет вимірюється майже півстоліттям. Спробую припустити, що лише одиниці з її сучасників в середовищі української політичної еміграції залишили по собі таке багатство статей, нарисів, есеїв у різних ділянках життя суспільності. Пані Дарія виявила себе справжньою інтелектуалкою, якщо хочете – віртуозом політичної публіцистики й вдумливим літературним критиком. В пошуках нових форм та підходів до вивчення тем вона вдало експериментувала, хоча її писання позначені часто великим набором складних речень, епітетів і порівнянь, але все написане нею

має свою, окрему ідейно-політичну й естетичну вагу, що стається у кожного справжнього творця.

І наостаннє.... Писати про Дарію Ребет у такій короткій статті, як про політичного і громадського діяча, людину, дружину й матір, – це значить не сказати майже нічого. Мною подано лише незначні штрихи із її життя, діяльності та поглядів. Вона завжди була активною у громадському житті, відповідальною і обов'язковою людиною у побуті та сім'ї. Найкраще про неї можуть сказати її практичні справи в українському організованому визвольному русі, творчий доробок із політичної публіцистики та її полум'яний життєвий шлях...

ДО ВІДОМА АВТОРІВ

Редакційна колегія журналу «Воєнна історія» запрошує Вас до активної співпраці!

Журнал розрахований на широкий загал науковців, викладачів воєнної історії та всіх, хто цікавиться українською історією. Він надходить до найвідоміших бібліотек країни, наукових установ і навчальних закладів.

До розгляду приймаються статті державною мовою загальним обсягом не більше 10 машинописних сторінок (формат А4, кількість рядків на сторінці - не більше 29, кегль - 14, друкування з одного боку аркуша).

Рукописи слід подавати у роздрукованому та електронному вигляді; вони мають супроводжуватися інформацією про автора (авторів): військове та вчене звання, науковий ступінь, прізвище, ім'я та по-батькові (повністю), місце роботи і посаду, яку обіймає автор, адреса для листування, номери телефонів, факсів, адреса електронної пошти, а також обов'язково додається фото автора (авторів).

Матеріали можна подавати безпосередньо у редакцію за адресою:

Україна, м. Київ, вул. Грушевського, 30/1, кім. 101, редакція журналу «Воєнна історія» (телефон головного редактора: (067) 974-15-82) або представникам журналу у регіонах, адреси яких подані на обкладинці журналу.

Електронна адреса: serlytyun@ukr.net

У науковій статті повинні бути такі елементи:

1. Загальна постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор; формулювання мети статті; виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у напрямку.

2. Мова публікації - українська.

3. До статті додається перелік ключових слів та анотація обсягом до 1/4 сторінки машинописного тексту (українською, російською та англійською мовами).

4. Усі скорочення при їх першому згадуванні мають бути розшифровані. Використання скорочень у назві та резюме статей не допускається.

5. Усі рисунки повинні бути підписані та пронумеровані відповідно до посилань на них у тексті.

6. Таблиці повинні мати назву та порядковий номер.

7. Бібліографічні описи посилань у переліку, скорочення слів і словосполучень оформляють відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи (ГОСТ 7.1-84, ГОСТ 7.12-93, ГОСТ 7.11-78, ДСТУ 3008-95).

8. **УВАГА!** Посилання подаються у тексті в квадратних дужках: номер у списку джерел та, через кому, сторінка цитування.

9. Список джерел подавати за абеткою.

Додаткові вимоги до матеріалів в електронному вигляді:

1. Текстові файли повинні бути у форматі Microsoft Word. Текст слід складати без примусового переносу слів. Абзацні відступи зазначаються при форматуванні, а не шляхом використання пробілів.

2. Таблиці мають бути розміщені у тому ж текстовому файлі.

3. Графічний матеріал (фотографії та рисунки) має бути поданий окремими файлами форматів TIF або EPS роздільною здатністю 300 dpi - для растрових зображень, 600 dpi - для графічних.

Запропоновані роботи не мають бути одночасно подані для публікації в інші видання або не повинні бути раніше опублікованими.

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

Усі наукові статті проходять процедуру рецензування.

Редакція залишає за собою право скорочення і виправлення надісланих статей, їх публікацію у вигляді коротких повідомлень і анотацій.

Не прийняті до публікації матеріали авторам не повертаються.

Редакційна колегія